

**T.C.  
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SEYYİT AHMET ARVASI'NIN GENEL EĞİTİM BAĞLAMINDA DİN  
EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**


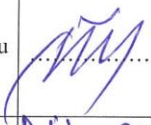

**HAZIRLAYAN  
MERYEM BETÜL ARVAS**

**DANIŞMAN  
PROF. DR. ŞAKİR GÖZÜTOK**

**VAN-2020**

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

..... tarafından hazırlanan “.....  
.....” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri  
tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzcüncü Yıl Üniversitesi  
..... Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak  
kabul edilmiştir.

<b>Danışman:</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
<b>Başkan :</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
<b>Üye :</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	<i>Dr. İslam Musayev</i> <i>Hakkari Üniversitesi</i> <i>Felsefe ve İlahiyat</i> <i>Meb</i>
<b>Üye :</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
<b>Yedek Üye :</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
<b>Yedek Üye :</b> Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
Tez Savunma Tarihi: Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.	...../...../.....
 Doç. Dr. Bekir KÖÇLER Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	


## ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

**bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.(10.04.2020)**

Meryem Betül ARVAS



Yüksek Lisans Tezi

Meryem Betül ARVAS

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
Nisan,2020

## SEYİT AHMET ARVASI'NIN GENEL EĞİTİM BAĞLAMINDA DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

### ÖZET

Eğitimci şahsiyeti, özgün fikirleri, muhtelif eserleri, makaleleri, fikir yazıları, Türk-İslam ülküsü şuuru, milli ve manevi kültüre bağlılığı ile adından sıkça söz ettiren Arvasi Cumhuriyet döneminde yetişmiş önemli fikir adamlarındandır. Türk- İslam ülküsüyle tanınmış olsa da O'nun asıl alanı eğitimidir.

Görev yaptığı bütün okullarda gençlere, islam dinini, İslam'ı gaye edinen Türk-İslam ülküsü şuurunu, ilmi derinliği ve dışa bağımlılıktan uzak manevi bir kalkınmaya sahip olarak “milli bir kültür” oluşturmayı öğütlemiştir. Özellikle din eğitimi konusundaki hassasiyeti kitap ve makalelerinde ön plana çıkan Arvasi, fikir dünyasını inandığı dinin temel kaynaklarına göre şekillendirmiştir.

Bu çalışmada, toplumsal, kültürel, siyasal alanlarda ve özellikle eğitim ve din eğitimi konularındaki fikirleriyle adından sıkça söz ettiren Seyit Ahmet Arvasi'nin genel eğitim bağlamında din eğitimi hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Arvasi'nin görüş ve önerilerinin günümüze de ışık tutarak, eğitim ve din eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### **Anahtar Kelimeler**

Eğitim, Din, Din Eğitimi, Kültür, Milli Kültür, Medeniyet, Sosyoloji, Entelektüel, Ahlak.

#### **Sayfa Sayısı**

XI+77

#### **Tez Danışmanı**

Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK

**M.Sc. Thesis**

Meryem Betül ARVAS

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY  
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES  
April, 2020

**SEYİT AHMET ARVASI'S VIEWS ON RELIGIOUS EDUCATION IN THE  
CONTEXT OF GENERAL EDUCATION**

**ABSTRACT**

Arvasi who is famous for his educator personality, original ideas, varies works, articles, idea writings, Turk-Islam ideal consciousness and his loyalty to national and moral culture is a very important idea man grown in republic period. Although he is known by his Turk-Islam consciousness, his real field is education.

He advised all the teenagers in the schools that he worked, the religion of Islam, Turk-Islam ideal consciousness, scientific depth and creating a “national culture” which has a moral development far from foreign dependency. His sensitivity about education of religion is in the foreground of Arvasi’s books and articles that he shaped his world of ideas according to the basic sources of the religion he believes.

In this study, examination of religious education ideas within general education of Seyit Ahmet Arvasi who is famous for his ideas about social, cultural, political especially education and religious education is aimed. It is considered that Arvasi’s ideas and suggestion swill contribute a lot to education and religious education with his ideas and suggestions enlightening our day.

**Key Words** Education, Religion, Religion Education, Culture, National Culture, Civilization, Sociology, Intellectual, Ethics.

**Quantity of Page** XI+77

**Supervisor** Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖZET .....</b>	<b>VI</b>
<b>ABSTRACT.....</b>	<b>VII</b>
<b>İÇİNDEKİLER .....</b>	<b>VIII</b>
<b>KISALTMALAR .....</b>	<b>X</b>
<b>ÖN SÖZ.....</b>	<b>XI</b>
<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
<b>1. SEYİT AHMET ARVASI'NIN HAYATI VE ŞAHSİYETİ .....</b>	<b>4</b>
1.1. Arvasi'nin Hayatı .....	4
1.1.1. Öğrenim Hayatı .....	5
1.1.2. Çalışma Hayatı .....	7
1.1.3. Politika Hayatı ve Vefatı .....	8
1.1.4. Ahmed Arvasi'nin Kişiliği .....	11
<b>2. SEYYİD AHMET ARVASI'NIN ESERLERİ VE TEMEL FİKİRLERİ.....</b>	<b>14</b>
2.1. Ahlak Anlayışı.....	16
2.2. İnsan Anlayışı.....	21
2.3. Manevi Kalkınma .....	25
2.4. Aydın Kavramı .....	27
2.5. Milliyetçilik Anlayışı .....	30
<b>3. EĞİTİM BAĞLAMINDAKİ DİN EĞİTİMİ GÖRÜŞLERİ .....</b>	<b>34</b>
3.1. Arvasi'nin Eğitim Anlayışı .....	35
3.1.1. İnsan Merkezli Eğitim .....	38
3.1.2. Eğitimin Toplumsal Boyutu .....	40
3.1.3. Milli Eğitimin İşlevleri .....	43
3.1.4. Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği .....	46
3.1.5. Eğitimde Disiplin.....	47
3.1.6. Eğitimde Öğretmenin Etkisi .....	49
3.2. Arvasi'nin Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri .....	51
3.2.1. Dinin Tanımı ve Arvasi'de Din Kavramı .....	52
3.2.2. Din Eğitiminin Önemi .....	54
3.2.3. Arvasi'de Din Eğitiminin Yöntem ve Teknikleri .....	65
<b>SONUÇ.....</b>	<b>72</b>

**KAYNAKÇA.....76**

**ÖZ GEÇMİŞ**

**TEZ ORJİNALLİK RAPORU**



## KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklamalar</b>
<b>a.g.e.</b>	Adı geçen eser
<b>a.g.m</b>	Adı geçen makale.
<b>bk.</b>	Bakınız.
<b>c.</b>	Cilt.
<b>Çev.</b>	Çeviren
<b>Der.</b>	Dergisi
<b>Fak.</b>	Fakülte
<b>MEB</b>	Milli Eğitim Bakanlığı.
<b>sy</b>	Sayı
<b>s.</b>	Sayfa
<b>T.C.</b>	Türkiye Cumhuriyeti
<b>TDV.</b>	Türkiye Diyanet Vakfı
<b>Üniv.</b>	Üniversitesi
<b>Yay.</b>	Yayınları
<b>MHP</b>	Milliyetçi Harekât Partisi
<b>CHP</b>	Cumhuriyet Halk Partisi
<b>vb.</b>	Ve Benzeri



## ÖNSÖZ

Eğitim sistemimizi geçmişten günümüze kadar geçen süreçler içerisinde incelediğimizde, farklı eğitim sorunları ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bu sorunların çözümlerine yönelik, eğitimcilerimiz, aydınlarımız ve ilim adamlarımız tarafından çözüm odaklı görüşler ortaya konmuştur. Bu konuda fikir ve görüşlerini beyan eden, eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde bizzat yer alan ve çalışma hayatı süresince ülkeye faydalı fertler ve eğitimciler yetiştiren önemli şahsiyetlerden biri de Seyyid Ahmet Arvasi'dir.

Arvasi, yaşamı boyunca arkasında çok sayıda eser bırakmıştır. Bu eserlerinde, eğitimin yanı sıra, ekonomi, aile, milliyetçilik, milli kültür, din ve tasavvuf, kültür ve medeniyet, sanat ve edebiyat, politika ve felsefe gibi çeşitli alanlara yer vermiş ve bu alanlarla ilgili problemlere ilişkin çözüm önerileri ortaya koymuştur. Bir eğitimci olan Arvasi, eğitimde “*milli*” ve “*beşeri*” tecrübenin (Arvasi, 2008: 20) önemine dikkat çekerek, eğitim sisteminin birey, toplum ve ülke merkezli kazanımlara katkı sunacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

**Çalışmamızın temel amacı;** milli eğitimde” öze dönüş” projeleri kapsamında yapılan çalışmalar adına genç nesillere İslam kültür ve medeniyetinin değerleri ile yeniden kaynaştırmalarını sağlayacak bir din eğitimi ve öğretimini Arvasi'nin bakış açısıyla sunmaktır. Arvasi'nin toplumun yapısına uygun ve öncelik arz eden yöntemlerin belirlenmesi, eğitim ve din eğitiminde yaşanan sorunların tespiti konusunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**Konunun kapsamı;** Arvasi'nin eğitim ve din eğitimi görüşlerini ortaya koymak suretiyle, eğitim ve din eğitimi alanında yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ait çözüm önerilerini yeniden gözden geçirmektir. Her ne kadar bu konuda tezler yazılmışsa da yapılan çalışmalar incelendiğinde sorunlar ifade edildikten sonra çözüm önerilerine değinilmemektedir. Ayrıca konunun amacından çıkarılarak sadece Arvasi'nin siyasi yönüne ağırlık verildiği görülmektedir. Bu nedenle amacımız Arvasi'nin eğitim bağlamındaki din eğitimi görüşlerini müstakil bir şekilde incelemektir. Uzun yıllar eğitim camiasının içinde büyük bir özveri ile eğitim veren Arvasi'nin din eğitimi görüşlerinin alana katkı sunacağı kanaatindeyiz.

**Çalışmanın Yöntemi:** Din eğitiminde de önemli görüşleri olan S. Ahmet Arvasi'nin, Türk-Eğitim tarihi ve din eğitimi alanlarında ortaya koymuş olduğu köşe yazıları, kitap ve makaleleri dokümantasyon yöntemi ile incelenmiş olup, eğitim ve din eğitimi konularına ışık tutacak bölümleri bu çalışmaya eklenmiştir.

Yüz yüze görüşme metodu ile yapılan röportajlarla çalışmaya katkı sağlanmıştır. S. Ahmet Arvasi'nin eşi Zübeyde Hatice Arvas ve kızı Azize Selma Arvas ile görüşülerek S. Ahmet Arvasi'nin yaşamı boyunca eğitim verirken sergilediği davranışlar ve aile yaşantısı konusunda bilgi alınmıştır. S. Ahmet Arvasi'nin ilk eserini yayınlayan Dr. Mümin Çevik ile görüşülerek eserlerini hazırlarken izlediği yöntemler konusunda bilgi alınmıştır. Daha sonra 24 yıllık arkadaşı olan Prof. Dr. Yümni Sezen ile görüşülerek eğitim ve din eğitimi konusundaki görüşleri, aldığı eğitimlerin eserlerine yansımaları üzerine bilgiler alınmıştır.

Bu çalışmanın; planlanmasında, araştırılmasında, oluşumunda ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleri ile çalışmamı şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Şakir Gözütok'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda kaynaklarına başvuru ihtiyacı duyduğum Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yümni Sezen'e, tavsiyelerinden ve rehberliğinden istifade ettiğim Doç. Dr. Mahmut Dünder'a ve Dr. Mümin Çevik'e ve S. Ahmet Arvasi konusunda kıymetli bilgilerini paylaşma nezaketini esirgemeyen eşi Zübeyde Hatice Arvas ve kızı Azize Selma Arvas'a teşekkür ederim. Ayrıca kaynak paylaşımı konusunda destek olan Eğitimiçi Habip Arvas'a ve çalışmalarım süresince maddi ve manevi olarak yanımda olan eşim Übeydullah ARVAS'a teşekkür ederim.

Meryem Betül ARVAS

VAN-2020

## GİRİŞ

İslam, bireylerin ve toplumların eğitilip insanî değerlere sahip olması ve böylece mutluluğu elde edebilmesi için temel prensipler getirmiştir. Bu prensipler çerçevesinde, insanlık maddi ve manevi yönden iki ayağı sağlam yere basan medeniyetler oluşturabilecektir. İnsan yaratılış itibariyle sosyal bir çevre içinde yaşayan ve yine kendini bu çevre içinde ifade edebilen bir varlıktır. Toplumun yegâne temel taşı vardır, oda ailedir. En küçük toplum birimi olan aile insanın davranışlarının şekillendiği yerdir. Bir takım sosyal, dini, hukuki, kavramlar da aile ortamında edinilmektedir. Arvasi 'de ilk eğitimini dini eğitimin yüksek seviyede yaşandığı aile çevresinden almıştır.

Seyyid Ahmet Arvasi, birçok insanı etkileyen, kıymetli, ilim ve fikir önderidir. Aile ortamının kendisine verdiği İslam ahlakı ile ahlaklanmış, Batı medeniyetinden de İslam'a aykırı olmayan düşüncelerle fikirlerini şekillendirmiştir. *“Eğitim uzmanı olarak görevlendirildiği kurumlarda, özgün düşünceleri ile dikkat çekerek ilgi odağı haline gelmiştir. O, benliğinde inandığı dini merkezi konumda tutarak, Batı'nın pozitif düşünceye dayalı çözümlerini de takip ederek, kendi değerlerini oluşturmuştur.”* (Sezen, 1990:813-847).

Ülkemiz, batılılaşma düşüncesinin etkisiyle, eğitim ve din eğitimi konularında bir kargaşanın içerisinde bulunmaktadır. Din eğitiminin uygulanması ve milli bir kültür oluşumunun sağlanmasında gerekli eğitimin verilmesi hala tartışma konusudur. Devlet de bu konuda açık, kesin ve belirli bir felsefeye sahip değildir. Bütün bunlardan dolayı eğitim sürecinin sonunda elde edilmek istenen sonuçlara da ulaşamamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın problemi böyle hayati bir noktadan ortaya çıkmaktadır.

S. Ahmet Arvasi, ülkemizin eğitim problemlerini bizzat eğitim öğretim faaliyetlerinin içinde yer almak suretiyle yerinde tespit eden ve bu problemlerin çözümüne yönelik fikirler ortaya koyan eğitimcilerimizdendir. Arvasi'nin eğitim anlayışında Türk İslam Ülküsü düşüncesi önemli bir yer tutmaktadır. O, bu yönü ile eğitimde milli ve beşeri unsurları birlikte ele alırken, din eğitiminin de üzerinde ısrarla duran bir eğitimci olarak ön plana çıkmaktadır.

*“Arvasi, hem bir düşünür, hem bir eğitimci, hem de bir ülkü adamıdır (Türk-İslâm Ülküsünün savunucusudur). Bu yüzden eğitimi herhangi inhisarcı bir açıdan ele almamış, ona derinliğine bakmış, nihaî olarak bir milletin varlığına ilişkin bir mesele olarak değerlendirilmiştir.” (Sezen,1990: 813-847).Arvasi bu konuyu “sağlam ve güçlü bir eğitim , “ milli” ve “beşeri” tecrübeye gerekli ağırlığı vermek; bu konuda muhtaç olduğu dengeyi kurmak ve sistemini, bu terkinin üzerine verimli bir şekilde oturtmak zorundadır. Çünkü görülmüştür ki, “milli tecrübelerini” ihmal eden veya inkâr eden cemiyetler kolayca soysuzlaşmakta, “beşeri tecrübeyi” ihmal eden cemiyetler ise gelişmemektedirler.” (Arvasi, 2008: 20).*

İfadeleriyle açıklamaktadır. Batı dünyasının eğitim temelini oluştururken sağlam bir dini eğitimin verildiğini “milli eğitimlerini” sağlamlaştırdıktan sonra tamamen kendi “kültür ve medeniyet şuuru” içerisinde diğer milletlerin tarih, yaşayış ve klasiklerine yönelttiklerini anlatan Arvasi, ülkemizde de aynı uygulamanın yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ülkemizde de genç nesilleri “İslam kültürü ve medeniyetinin değerleri ve klasikleri ile tanıştırmak ve kaynaştırmak” (Arvasi,2008: 21)suretiyle beşeri tecrübeyle birlikte desteklemek ve geleceğe hazırlamanın önemine değinmektedir.

Arvasi, İslam dünyasında sürdürülen eğitim ve öğretim zaaflarının nedenlerini kendi kültür ve medeniyetinden uzaklaşmış, “din eğitimini ihmal eden bir takım eğitim kurumları ile bunun tam aksi her türlü yenileşme ve gelişmeyi küfür sanan sefil kadrolardan” kurtulmasını savunmaktadır. Ayrıca Türk-İslam kültür ve medeniyetinin korunarak, eğitimde hem “milli” hem de “beşeri” bir sistemin oluşturulmasını savunmaktadır (Arvasi,2008:21). Arvasi'nin bu düşünce ve fikirlerinden dolayı karşılaştığı sorunlar, aşağıda yer verilen kendine ait sözlerinden daha iyi anlaşılacaktır:

*“Ben şahsen, aşağı yukarı yarım yüz yıldır bu çileyi yaşamaktayım. Bütün ömrümü, öğretmen ve öğrenci olarak geçirdim. Her zaman şunu gördüm. Bir kısım resmi ve gayri resmi kişi ve çevreler, düşüncelerime ve konuştuklarıma beni kınayıcı ve suçlayıcı bir tavırla karşı çıktılar. Bu yüzden*

*başına gelmedik kalmadı. Oysa iyi veya kötü, başarılı bir öğretmen sayılıyordum. Esefle belirtiyim ki, Türk İslam kültür ve medeniyetini savunduğum ve böylece güçlü bir nesil yetiştirmek istediğim için adeta bazı çevrelerce aforoz edilmişim.” (Arvasi,1990:302).*

Arvasi, din ve milliyetin birbirine zıt kavramlar olmadığını savunmaktadır. O’na göre bu kavramlar doğru bir şekilde anlaşılmalıdır. *İslam kardeşliği ve ümmet fikri milletleri ve milliyetleri öldürmek davası değil bilakis, kişileri, kavimleri, milletleri, kardeşlik ve barış şuuru içinde, Allah yolunda dayanışmaya ve yarışmaya devam etmektir.” (Arvasi,2018:463)* şeklinde açıklamış olduğu düşünceler, ırkçı bir milliyetçilik anlayışının aksine din eğitimi adına yüklendiği misyonu gözler önüne sermektedir. Bunun gibi birçok kavramı İslam’ı temel alarak, kendi bakış açısına göre anlamlandıran Arvasi’nin eğitim ve din eğitimi konularındaki ortaya koymuş olduğu fikirleri, Türk kültür ve medeniyetine uygun bir çerçeve içerisinde incelenerek bu alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

## 1. SEYİT AHMET ARVASİNİN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Arvasiler, Moğol istilası sonrası Bağdat'tan Türkiye'ye gelen ve Hacı Kasım Bağdadi lakabıyla tanınan Seyyid Muhammet Kutbi Arvasi Hazretleri'nin soyundan gelmektedirler. Hacı Kasım Bağdadi ailesi ve talebeleriyle Musul'da üç ay kaldıktan sonra Mardin'e geçer, üç ay sonrada Diyarbakır'a ulaşırlar. Daha sonra Hakkâri'ye oradan da Van'a geçip İslam tebliğ vazifesini devam ettirerek Van'ın Müküs(Bahçesaray) ilçesinin Arvas köyüne yerleşirler (Cengiz, 2020:15). Seyit Ahmet Arvasi de ilim ve tarikat ehli bu aileye mensuptur.

Seyit Ahmet Arvasi kendisini *“İslam iman ve ahlakına göre yaşamayı en büyük saadet bilen, Türk milletini iki cihanda aziz ve mesut görmek isteyen ve böylece İslam'ı gaye edinen Türk milliyetçiliği şuuruna sahibim. Benim milliyetçilik anlayışında asla ırkçılığa, bölgeciliğe ve dar kavmiyet şuuruna yer yoktur. İster azınlıktan ister çoğunluktan gelsin her türlü ırkçılığa karşıyım.”* (Arvasi,2008: 5) sözleriyle tanımlamaktadır. İslam'ın bütün insanlığı “Tevhit Bayrağı” altında bir araya getirme gayesi ile çalışan ilahi bir sistem olduğunu, günümüz meselelerinin ise vahiy, sünnet ve ehl-i sünnet müçtehitlerinin açıklamaları ışığında değerlendirilmesini savunan Arvasi, bu çerçevede ile Türk- İslam Ülküsünü belirleyerek, ömrünü bu ülkeye hizmete adanmıştır.

### 1.1. Arvasi'nin Hayatı

1932 yılının şubat ayı Ağrı'nın tarihi bir ilçesi olan Doğubayazıt'ta dünyaya geldi. Van iline bağlı Müküs (Bahçesaray) nahiyesinden olan aile, eski ismiyle Arvas köyü yeni ismiyle Doğanyayla 'da yaşamaktadırlar. Yörede bu köyün adına izafeten 'Arvasiler' olarak tanınmaktadırlar. Aslen Seyyid (Peygamber Efendimiz 'in soyundan gelen) olan aile, Soyadlarını bu köyün isminden almışlardır. Babası Van ilinde bulunan Gümrük Müdürlüğünden emekli Abdulhakim Bey, annesi Cevahir Hanım'dır. İlköğretimine Van'da başlayıp, Doğubayazıt'ta bitirdi. Ortaokul eğitimine ise Karaköse'de başlayıp, Erzurum'da bitirmiştir. Daha sonra Erzurum Erkek Öğretmen Okulu'na başlayıp, Erciş Öğretmen okulunda öğrenimini tamamladı. 1952 yılında Konya'nın bir ilçesi olan Doğanbeyli kasabasında ilköğretim

Öğretmeni olarak göreve başladı. Vatani görevini yedek subay olarak tamamlamıştır. Pedagoji bölümünü Gazi üniversitesinde tamamlayan Arvasi, Bursa, Balıkesir ve İstanbul'daki Eğitim Enstitülerinde akademisyen olarak görev yapmıştır. MHP genel idare kuruluna seçildiğini radyodan öğrenen Arvasi 1979 yılında emekliye ayrılarak, 12 Eylül 1980 darbesine kadar partideki görevini sürdürmüştür. Daha sonra Milliyetçi Hareket Partisi'nden senatör adaylığına başvurmuştur (Arvasi, 2008: 14).

12 Eylül İhtilali'nin gerçekleştirildiği günlerde, İstanbul'daki evinden alınıp önce Dil ve İstihbarat Okulu'na daha sonra da Mamak Cezaevine götürülen Arvasi, ilk kalp krizini de burada geçirmiştir (Cengiz, 2020: 16).

Elli altı yıllık ömründe birçok kitap ve makale yayımlamış, “ Hasbihal” başlığı ile kaleme aldığı makaleleri büyük ilgi görmüştür. Yaşamı süresince doğru bildiği çizgiden ayrılmadan insanları aydınlatmaya devam etmiştir. Tarih 1988 yılının 31 Aralık ayını gösterirken, İstanbul'da ikamet ettiği Erenköy'deki evinde, geçirdiği kalp krizi sonucu ahiret irtihal eden Arvasi, yine daktilosunun başında makalesini yazmakta idi (Cengiz, 2020:17).

### **1.1.1. Öğrenim Hayatı**

Arvasi zorluklarla geçen bir eğitim hayatı yaşamıştır. Babasının devlet memuru olması nedeniyle sürekli tayin edilmesi sebebiyle Van, Ağrı ve Erzurum üçgeninde dolaşmıştır. Ailesinin ikinci çocuğu olan Seyyid Ahmet Arvasi, eğitim hayatına ilk olarak Van'da başlamıştır. Daha sonra Ağrı'nın Doğubayazıt ilçesine geçiş yapmış ve ilköğretim eğitimini burada tamamlamıştır. Babasının Erzurum'a tayin edilmesi sebebiyle, ailesini Van'a bırakıp, Erzurum'a yalnız gitmiştir (Işık, 2004: 47).

Babasının bu durumu nedeniyle Arvasi, Ağrı (karaköse)'de bir ailenin yanında kalarak ortaokula başlamış, daha sonra Erzurum'a geçiş yaparak eğitimini tamamlamıştır (Arvas, 1990: 28).

Arvasi, ilkokul çağlarında ailesinin ekonomik sıkıntılarından dolayı hayatla mücadeleyle başlamıştır. Çok küçük sayılabilecek yaşlarda, okulların tatil olduğu süre içerisinde bir sarrafın yanında çalışmaya başlamıştır. Çalıştığı kuyumcuya dönemin Müftüsü Masum Efendi gelir. Arvasi'nin orda çalıştığını görür, işyeri sahibiyle sohbet ederken dikkatini orada çalışan ve o zamanlar 7-8 yaşında olan Arvasi çeker ve yanına çağırır. Kimlerden olduğunu ve babasının ismini sorar. Seyyid Ahmet'in

Gümrükte memur olan Abdülhakim Efendi'nin çocuğu olduğunu öğrendikten sonra, "Babana selamlarımı söyle, seni okutsun, ilme versin" der. Bu olayla birlikte babası Abdülhakim Efendi Seyyid Ahmet'i ilme yöneltir (Kuvancı, 1998: 228).

Seyyid Ahmet Arvasi'nin oğlu Seyyid Murat Arvasi, Feyz dergisi ile yaptığı röportajda aynı olayı şöyle anlatmaktadır;

*"Küçük yaşta ilkokulu bitirdiği zaman rahmetli babası kendisini okutmamış, hayata bir an önce atılmasını istemiştir. İslami hayatını daha iyi korumasını istediği için, okutmama kararı almıştır. Van'da kuyumcunun yanına vermişti. Tabi malum, o devirde okuyan, tahsil hayatında bilhassa küfürden çok etkilendiği için, herkes çocuğunu tahsil hayatından çekiyordu. Bir gün rahmetli babam kuyumcunun yanında çalışırken, Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerinin müşidi olan Şeyh Fehim hazretlerinin oğlu Şeyh Seyyid Masum Hazretleri Van'a teşrif etmiştir. Dedemle akrabalıkları vardır. Aynı zamanda kendisi muttaki bir tasavvuf ehlidir. Dedem o zatı gezdirirken, babamın çalıştığı dükkâna da uğruyorlar. Babamın bereketlenmesini, elini öpmesini istiyor. O sırada, o zat pederi görünce, Seyyid Ahmet onun ismi mi? Diye sorar. Dedemde evet der. Sizi görmekle müşerref oldum efendim diyor babam. Şeyh Masum Hazretleri; bu çocuğu buradan al, büyükler buna insan yetiştirme görevi vermişler, bunun burada ne işi var, bunu okut, diyor dedeme.*

*Babam bu hadiseyi şu şekilde anlatıyor; şeyh hazretlerini gördüğümde sanki göz göze takılı kaldı. Onun nazarına bir projeksiyon gibi tutuldu. O an ömrüm boyunca gözümünden gitmez. Beni çok etkilemiştir. Sanki ta derinden başka dünyadan bakıyor gibiydi. Daha sonra da beni, babam okutmaya karar veriyor. İnsan yetiştirme yolunda ilk adımı atmış oluyor." (Arvasi M., 1998: 4-8).*

Lise öğrenimine ise Erzurum Erkek Öğretmen Okulu'nda başlayan Arvasi, öğrenimini Erciş'te bulunan Öğretmen Okulu'nda tamamlamıştır. Öğretmenlik hayatına Konya'nın Beyşehir ilçesinin Doğanbeyli mahallesinde ilköğretim öğretmeni olarak başlayan Arvasi, eğitim-öğretimde ilk deneyimlerini burada kazandığını belirtmektedir. Burada uzun yıllar arkadaşlığını sürdürdüğü Mü'min



Çevik’le tanışmış, daha sonra ilk el kitabı olan Milliyetçiliğin İlkeleri ve Kendini Arayan İnsan isimli kitabını birlikte yayımlamışlardır.

### 1.1.2. Çalışma Hayatı

Arvasi, “Konya’nın Beyşehir ilçesi Doğanbeyli mahallesinde 1952 yılında ilkokul öğretmeni olarak göreve başlamıştır (Arvasi,1993: 5). Öğretmenlikle ilgili ilk tecrübelerini burada kazandığını belirtir. Ayrıca bu yıllardan itibaren, Türkiye gerçeğini görmeye başlar. Anadolu’yu sosyal, kültürel ve coğrafi yapı itibariyle tanır. Bu bilgilenme, onda ideolojik düşüncelerinin de oluşmasına neden olur. Millî ve manevi duygularla, donanımlı olarak hizmete koyulur (Arvasi, 1993: 5).

Doğanbeyli ’den, Ağrı’nın ücra bir köyü olan Molla Şemdin’e görevlendirilen Arvasi, burada Doğu Anadolu gerçeğini daha bir yakından görür. Büyük sıkıntı ve zorluklarla karşılaşır.

Damadı Muhip Arvas, bir makalesinde bu durumu şöyle anlatmaktadır:

*“Doğanbeyli’ den sonra, Ağrı’nın uzak bir köyü olan Molla Şemdin’e ataması yapılıyor. Asıl çile de burada başlıyor. Doğu’nun o meşhur kışları... Okul demeye bin şahit! Bina ve lojman yok. Tek göz toprak bir evde kalıyorlar. Kendisi, hanımı ve çocukları, tek göz odada yaşıyorlar. Öğrenciler de ayrı bir sefalet tablosu. Defter, kitap, kalem hak getire! Bir tekinin ayağında değil ayakkabı lastik, çorap bile yok. Karlara basa basa okula gelen çocuklara, bir ara maaşının tamamını verdiğini ve onların ihtiyaçlarını karşıladığını söylerdi. Bu fakir çocukların minnettarlıklarını, ekmek ve yumurta teklifi ile ödemek istediklerini, büyük bir azap duygusuyla anlatırlardı. Evinin ihtiyaçlarını ise, köyden temin ettiği bir atla, kış kıyamet, karlara bata çıka, Tutak kazasına giderek ve yine bin bir zahmetle geri dönerek sağlardı. Daha önce tayin edilen öğretmenlerin köylüyle aralarına koyduğu mesafenin aksine, onlarla inanç ve değer yargularından örülü samimiyeti paylaştıkça, büyük sevgi ve saygı gördüğünü anlatırdı. Öyle ki ilk zamanlar kendisine yanlış telaffuzdan kaynaklandığını düşündüğü “Müellim” tabiriyle hitap ettiklerini, ancak bir müddet sonra, “sana Müellim (acı veren, acıtan) diyorduk, Hâlbuki muallim (öğreten, öğretmen) imişsin” denince*

*hayretler içerisinde kalır. Anadolu halkının okul, fakülte görmese bile, ne kadar derin bir anlayış içerisinde bulunduğunu müşahede ettiğini anlarında dile getirir.” (Keçebaş, 1991: 5).*

Gazi Eğitim Fak. Pedagoji Bölümü tamamlayan Arvasi, sırasıyla Van ‘da bulunan Alparslan İlk Öğretmen Okulu, Savaştepe İlk Öğretmen Okulu, Balıkesir Necati bey Eğitim Fakültesi, Bursa Eğitim Fakültesi, İstanbul Atatürk Eğitim Fakültesi’nde Pedagoji öğretmenliği yapmıştır (Kuvancı, 1998: 227).

Atatürk Eğitim Fakültesinden 1978 yılı Mart ayında vatanın değişik şehirlerine sürgüne gönderilen yirmi dört yöneticinin arasında, öğretmen olarak yer alan Arvasi, gittiği yerlerde görevini yapma fırsatı verilmediği için, çok sevdiği görevine 1979 senesinde son vermek zorunda kalır (Öner, 1990: 31).

### **1.1.3. Politika Hayatı ve Vefatı**

Milletlerini canlandıran, onlara öncülük eden idealist rehberler vardır. Kendi arzu ve heveslerini ikinci plana alarak, ülküleri için yaşarlar. Arvasi de bu öncülerdendir, hayatını ve ilmi çalışmalarını vatanına adamıştır.

Seyyid Ahmet Arvasi 1966 yılında Alparslan Türkeş'le tanıştı ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine üye oldu. İlk olarak “Milliyetçiliğin Esasları” el kitabını daha sonrada 1967 senesinde yayımlanan “Kendini Arayan İnsan” isimli kitabıyla vatansever gençlerin ilgisini çekmeyi başardı. 1978 yılında “Türk-İslam Ülküsü” adını verdiği köşe yazılarını Her gün Gazetesinde yayımlamaya başlayarak, 1970'li yıllar boyunca milliyetçi gençlik üzerinde etkili olmayı başardı. Uzun yıllar boyunca yapmış olduğu öğretmenlik, gazetelerdeki köşe yazıları, konferanslar, ev sohbetleri ve diğer eğitim çalışmaları ile Türk gençliğine yol göstermiş ve birçok gence ilham kaynağı olmuştur. Arvasi, kendi isteği dışında emekliliğine bir hafta kala MHP Büyük Kongresinde Genel idare Kuruluna üye olarak seçilmesiyle politik hayata girmiştir (Arvas H. , 2019).

Seyyid Ahmet Arvasi, yaşadığı yıllardaki siyasi ortamda Müslümanların milliyetçilerden, milliyetçilerin ise Müslümanlardan ayrı kalmalarını

kabullenememiştir. İki tarafta birbirlerini gereksiz ithamlarla suçlamaktadır. Ancak Arvas, İslam ile vatanseverliğin uzun yıllardan beri birbirine zıt fikirler olmadığını açıklayarak

*“Türklük bedenimiz, İslamiyet ruhumuz” söylemini ortaya koymuştur. Arvasi “Ben islam iman ve ahlakına göre yaşamayı en büyük saadet bilen, Türk milletini iki cihanda aziz ve mesut görmek isteyen ve böylece İslam’ı gaye edinen türk milliyetçiliği şuuruna sahibim. Benim milliyetçilik anlayışında asla ırkçılığa, bölgeciliğe ve dar kavmiyet şuuruna yer yoktur. İster azınlıktan gelsin, isterse çoğunluktan gelsin her türlü ırkçılığa karşıyım. Bunun yanında Şanlı Peygamberimizin “ Kişi kavmini sevmekle suçlandırılmaz. Kavminin efendisi, kavmine hizmet edendir. Vatan sevgisi imandandır. tarzında ortaya koydukları yüce prensiplere de bağlıyım.” (Arvasi, 2008: 14)söylemleriyle düşüncesini desteklemektedir.*

Vatan ve milleti reddedenlere bunun yanlışlığını haykıran Arvasi, politikaya yön verirken herhangi bir grup ya da kadronun çıkarları doğrultusunda değil milli bir politika düşünülerek hareket edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Milli politika; millet ve devlet ortaklığında ortaya çıkacak olan sosyal, ekonomik ve kültürel problemlere karşı birlikte hareket edebilme ve devleti milli bir şuurla yönetebilme kabiliyeti olarak tanımlamaktadır. Bu şuur güçlendikçe toplumda dayanışma ruhu artacaktır. (Arvasi, 1990: 239) Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Arvasi ümmet kavramına siyasi değil milli olarak yaklaşmaktadır.

Arvasi bir doğulu olarak, içerisinde bulunduğu bölgenin sorunlarıyla da yakından ilgilenererek, çıkış yolu aramıştır. “ Doğu Anadolu Gerçeği” isimli kitabında bu konuyla ilgili detaylı bilgilere ulaşılabilir. Arvasi: *“Devlet Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da okul öncesi eğitim kurumları, milli kütüphaneler, yüksek eğitim kurumları açmalıdır. Özellikle bölgede bulunan radyo ve televizyon programları daha etkili yayın yapmalı, güçlü bir ulaşım hizmeti ve haberleşme ağı kurulmalı, şehircilik politikası daha planlı olmalı ve bölgede tekstil ve sanayi merkezleri kurularak bölgenin kalkınmasına destek olunmalıdır.”* İfadeleriyle milli kültür bilincinin sağlanması noktasında fikirlerini açıklamaktadır. Arvasi’nin bu fikirleri günümüzde de kabul görerek devlet politikasına yön vermektedir.

Yine bir sorun olarak önümüzde bulunan yanlış ve kusurlu din anlayışını da tespit eden Arvasi, hür insanı tanımlarken: “*Hür insan, Allah'ın rızasından başka çıkış noktası aramaz. O, egosunu da toplumu da putlaştırmaz, objektif ve sübjektif putların tamamını kafasında kırar, kula kulluk etmez.*” İfadelerini kullanmıştır. Bugün, insanlık birçok sahte tanrı ortaya çıkararak düşünce ve hareketlerini kendi elleriyle tasmalayıp, esir etmiştir. Arvasi: “*İslam'da ruhbanlık yoktur.*” Sözüyle dinin hiç kimse tarafından tekelleştirilemeyeceğini söylemektedir. İslam'ın Allah ve Rasulünün dini olduğunu *inancımızda “dini temsil edenler veya etmeyenler”* şeklinde bir ayrımın olamayacağını da vurgulamaktadır. Böyle bir sınıflandırma, dinin özüne ters düştüğü için, insanların bazısını diğer insanlara dinî anlamda mahkûm etmek, bağlamak anlamına gelen bu ayrıma Arvasi müsamaha göstermemiştir.

Arvasi, milletine sadakat ve sevgiyle dolu bir şahsiyettir. Seyyid yani Hz. Peygamber'in soyundan gelen, dolayısıyla aslen Arap ırkına mensubiyeti olmasına rağmen “*Dünyada tek bir Türk kalsa o, benim.*” der. İslam'a ve insanlığa hizmet eden Türk milletine kitaplarında sıkça değinen Arvasi, İslam dünyasının güçlü oluşunu Türk milleti ve devletinin güçlü olmasına bağlayarak, *Türk milletini bölmek isteyenlerin aslında İslam'a ihanet ettiklerini*” (Arvasi,2008: 6) söyleyerek, İslam kardeşliği şuuru içerisinde birlik olmayı tavsiye etmektedir.

Arvasi, gerek uzun yıllar yaptığı öğretmenlik ve gerekse yazı, konferans ve diğer eğitim çalışmalarıyla, Türk gençliğine büyük hizmetler vererek, Milli Eğitim'e değerli öğretmenler kazandırmıştır. Arapça ve Fransızca bilen Arvasi, memurluğu dışında politikayla da meşgul olmuştur. Bu onun isteği dışında gerçekleşmiş olmasına rağmen, 12 Eylül Hareketiyle kendini zindanda bulur ve ilk kalp krizini de burada geçirir (Sezgin, 1990: 6).

Muhtemel, sanikken rahatsızlanan kalbi, elli altı yıllık ömrünün nihayete erme sebebi olacaktır. Bu sebeple 31 Aralık 1988 Cumartesi günü saat 11:00 sıralarında daktilosunun başında yazısını yazarken vefat etmiştir (Sezgin, 1990: 6).

Hayat arkadaşı Hatice Hanım vefatını şu sözlerle anlatmaktadır: “ Arvasi bey vefat etmeden kısa bir süre önce adeta nasıl olacağını bana anlattı ve: “Hanım, ben yere düşer de kolum altta kalırsa sen hiç korkma! Önce kolumu düzelt sonra takma dişlerimi çıkar. Beni düzelttikten sonra komşulara haber verirsin” dedi. Gerçekten de

öyle oldu. Mutfakta bazı hazırlıklar yapıyordum. Arvasi bey her zamanki gibi daktilosu başında yazısını yazmaktaydı. Odadan şiddetli bir ses geldi. Koşarak odaya gittiğimde Arvasi Bey'i yerde gördüm. Hemen söyledikleri aklıma geldi. O'nu düzelttikten sonra Kelime-i Şehadet getirdiğini duydum. Böylece vefat etti (Arvas H. , 2019).

#### 1.1.4. Ahmet Arvasi'nin Kişiliği

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Seyyit Ahmet Arvasi idealist bir eğitimcidir. Eğitim, sosyoloji, psikoloji, din, felsefe, tasavvuf, edebiyat, sanat, estetik, iktisat, siyaset, milliyetçilik, kültür ve medeniyet gibi birçok alanda fikirler ortaya koymuştur. Kavramları kendine özgü bakış açısıyla tanımlayarak milli bir kültürün oluşumuna zemin hazırlamıştır. İnanıldığı davaya sadık, bulunduğu bütün ortamlarda bu misyonunu sürdüren samimi bir Müslüman'dı.

Balıkesir Savaştepe öğretmen okulunda dostluklarının başladığını ifade eden Yümni Sezen, Arvasi hakkında:

*“Derslerindeki resmi görevinin dışında etkileyiciliği, ikna ediciliği, bilgi aktarıcılığı yanında davasını heyecanla sunuculuğu herkesçe bilinirdi. Evi de ayrı bir dersaneydi. Dostlarıyla ve özellikle gençlerle sohbetlerinde çok şeyler öğretir, karşısındakini inanç sahibi yapardı. O'na karşı fikirlerde olanlar dâhil, etkisinde kalmayan pek az insan vardı ki onlarda zaten düşünmeye üşenen kimselerdi. Meslektaşım ve arkadaşım S. Ahmet Arvasi, âlim, fazıl, mütefekkir ve samimi bir Müslüman'dı. İyi bir aile reisiydi. İyi bir öğretmendi.” Felsefi bir zekâdan” bahsedilebilirse, buna sahipti. Türk milletini çok severdi. Türklüğüyle iftihar ederdi. Teoriye boğulmayan pratik ve yerli bir sosyologdu. Hadiselere seyirci değildi. İlmi, fikri kanun ve ilkeleri insanın ve toplumun yararına ve doğru kullanmasını bilirdi. İlmin ve felsefenin de O'nda pratik anlatımını, başka deyişle hayattan alınmış örneklerini buluruz. Ancak Arvasi'yi standart, kuralına uygun, soğuk bir ilmi bakış ve anlayışla tanımak, tanıtmak ve değerlendirmek mümkün değildir. O'nun fikriyatını anlamadan, O'nun heyecanlarına katılmadan, S. Ahmet Arvasi 'den gerçek manada söz edemezsiniz.*

*S. Ahmet Arvasi demek, İslam davası demektir. “Allah’tan başka ilah yoktur “ evrensel kanunun, varlığın nizamı olduğunu anlamak demektir. İslami-milli şahsiyet demektir. S. Ahmet Arvasi, Türk milletinin dile gelmesi, konuşması demektir. S. Ahmet Arvasi Türklük ve İslamiyet bütünlüğünün canlı örneği demektir.*

*O’nun bütün hayatı ideolojik bir mücadeledir. 5 “doğru” uğruna didinen, eğitici, öğretici, ders verici bir mücadele içinde 35 yılı geçmiştir. İşin ilginç yönü, bütün ilmi, felsefi, fikri görüşlerini birçok akademisyenden daha dikkatli, daha dürüstçe daha özenli, daha verimli daha dirayetli bir şekilde bu ideoloji mücadelesi içinde dile getirmiş, gerçekleştirmiştir. Okul ’da, sınıfta, evinde, arkadaş-dost toplantısında, fikirlerini heyecanla, hararetle, ikna edici tarzda aktardı, muhataplarını sürekli düşünmeye zorladı.” İfadeleriyle anlatmıştır.*

*S. Ahmet Arvasi inandığı değerler doğrultusunda, kendi ifadesiyle “İslam’ı gaye edinen Türk milliyetçiliği şuuruna sahip”, kendi düşüncelerini kavramlaştırabilen, birçok alanda nasıl ve ne şekilde düşünülmesi gerektiğini, bilimsel olanı, felsefi olanı, dini olanı belli bir çerçevede ele alarak açıklamış ve yeni bir ufuk açmıştır. Arvasi yaptığı bütün çalışmaları İslam, milletine, insanlığa ve bütün topluma faydalı olma şuuruyla hareket ederek kaleme almıştır. Belli bir disipline bağlı kalmadan, özgün ve üstün bir zihin yapısıyla, ana temanın İslam inanç ve esaslarının temel alındığı düşünce merkezli yeni bir sistem geliştirmiştir. Bu yönüyle Arvasi, ilmi disipline, kalıplaşmış düşüncelere, farklı inanç ve disiplinlerin bize dayattığı ve temelinde İslam’a aykırı sayılabilecek düşüncelerin yerine, kendi özgün ve ufuk açıcı fikirleriyle çevresinde bulunan ve O’nu tanıyan okuyucularına yön göstererek, yeni bir zihin ve fikir dünyası aralamıştır (Sezen, 1990: 813-847).*

İlk görev yeri olan Konya’nın Doğanbeyli kasabasında arkadaşlıklarının başladığını ve daha sonra uzun yıllar dostluklarının devam ettiği Mü’min Çevik ise Arvasi hakkında şunları söylemektedir:

*“Ahmet Hoca ile ilk çıkarmış olduğu Milliyetçiliğin İlkeleri isimli el kitabını birlikte yayımladık. Kendini arayan insan isimli kitabının düzenlemesini de birlikte yaptık. Eğer bilgi birikiminiz varsa bu sizi güçlü kılar. Bir kitabın satırlarını değil de satır aralarını okuyabilirsiniz tesirli olursunuz. Hoca o şöyle dedi bu şöyle dedi demezdi kendi düşüncesini söylerdi. Hocanın söylediği felsefi meseleler belki islam felsefesinde garp felsefesinde bir takım insanların söylediği meselelerdi ama o bunları okumadan söylüyordu. Kendine has filozoftu. Samimi bir insandı. Gençleri etkilemiş olması bundan kaynaklanıyordu. Yapmacık hiçbir hareketi yoktu, kitabın ortasından konuşurdu. İnsan ayrımı yapmaz, herkesle iletişim kurardı. Siyasi bir amaç için ülkücü harekete katılmadı amacı gençlerdi onlara ulaşabilmektir. Gençlere bir şeyler kazandırmak en büyük gayesiydi ve amacına da ulaştı. Kendi zihniyetinde gençler yetiştirdi. Kendi bildiği doğruları söyler, gençleri de bulunduğu istikamete çekerdi. Vefatından sonra bile arkasında bıraktığı eserleriyle hala tesiri devam etmektedir.”*

*Hanımı Hatice Hanım, Arvasi Hocanın bütün ömrü boyunca samimi bir şekilde gençler için gayret sarf ettiğini ve vefatına kadar ilimle meşgul olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir: “Gençleri çok severdi. Kalp rahatsızlığına rağmen asla dinlenmeyi düşünmez” Allah bana fırsat verse de gençlere iki kelime anlatabilsem” derdi. Arvasi bey işten döndüğü zaman kıyafetini değişmez saat 15.00’ı gösterdiğinde gençler kapıyı çalmaya başlardı. Onlara sohbet yapar, gittiklerinde ise uzun süre rahatsızlanır ama ertesi gün yine bütün gençleri yanına çağırırdı. Son nefesine kadar hep ilimle uğraştı ve hayatını dolu dolu yaşadı. Vefat ettiği gün yine misafirleri vardı ve onları beklerken daktilosu başında vefat etti” (Arvas H. , 2019).*

## 2. SEYYİD AHMET ARVASI'NİN ESERLERİ VE TEMEL FİKİRLERİ

Seyyid Ahmet Arvasi, kültürel, aktüel, toplumsal, siyasal ve sosyal alanda verdiği eserlerle Türk insanına aydınlanma yolunda, bütüncül bir dünya görüşü içinde teoriden pratiğe, inançtan hayata ve idealden gerçekliğe bir idrak köprüsü kurmuştur. Yıllarca öğretmen okullarında ve eğitim enstitülerinde hocalık yaparak, yetiştirdiği öğrencilerle mesajlarını yurdun dört bir yanına ulaştırmayı başaran Arvasi Hoca, eserleriyle de aynı gayeyi sürdürmüştür.

İslami kavramları ve felsefi kavramları iyi bilen Arvasi, gerek içinde büyüdüğü aile gerekse yetiştiği dönemin hocaları tarafından iyi bir eğitim almıştır. Eğitimin temeline Kur'an-ı kerimi ve Peygamberimiz(sav)'i yerleştirdiği için sağlam ve etkili bir dayanağa sahip olan Arvasi, İnanıldığı gibi yaşamış ve inandığı sözleri söylemiştir (Sezen, 1990: 813-847).

Arvasi'nin yaptığı çalışmaları üç ana bölümde toplamak mümkündür. Birinci bölümü şiir çalışmaları oluşturur. İkinci bölüm de ise fikri sahada verdiği eserler yer alır. Üçüncü bölüme gelince muhtelif gazetelerde yazmış olduğu makaleler, verdiği konferanslar ve sohbetlerinin bir arada toplandığı ve bir kısmının vefatından sonra yayınladığı eserleri içermektedir.

Arvasi'nin yukarıda genel hatlarıyla zikrettiğimiz eserlerini şu şekilde

Sıralayabiliriz:

- 1) Milliyetçiliğin Esasları
- 2) Kendini Arayan İnsan
- 3) İnsan ve İnsan Ötesi
- 4) Eğitim Sosyolojisi
- 5) Türk-İslam Ülküsü (3 cilt)
- 6) Hasbihal (6 cilt)
- 7) Devletin Dinî Olur mu?
- 8) Manevî Yönelişler
- 9) Şüphe ve İman
- 10) Size Sesleniyorum (2 cilt)
- 11) Doğu Anadolu Gerçeği



- 12) Fikir Sefaletine Örnekler
- 13) Şiirlerim
- 14) Emperyalizmin Oyunları,
- 15) Kadın-Erkek Üzerine
- 16) Milletlerin İtibarı
- 17) İlmi Tavır ve Ötesi
- 18) Sahte Dindarlar ve Sahte Laikler
- 19) Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz
- 20) Medenileşme ve İslamiyet
- 21) İlm-î Hal
- 22) Dünyadaki Kaynaşmalar ve Millî Eğitim
- 23) Türkiye’de Şark Meselesi ve Alınacak Tedbirler
- 25) Mamak Günleri

**Makaleleri:**

- 1) “Milliyetçi Düzende Türk Milli Eğitimi”, Milli Eğitim ve Kültür (Üç Aylık İlmi Araştırma ve İnceleme Dergisi), S.I, Aralık 1978, s. 3-22.
- 2) “Eğitim Enstitüleri Kapanacak mı?”, Milli Eğitim ve Kültür (İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi), S.2, Mart 1979, s. 158-160.
- 3) “İslam, Hicretin 1400. Yılına İdrak Ederken”, Milli Eğitim ve Kültür Der, S.5, Aralık 1979, s. 102-105.
- 4) “İngiliz Maarif Kanunu” ve “Din Tedrisatı”, Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, S. 19, Ocak 1983, s. 80-84.
- 5) “Milli Eğitimin Fonksiyonları”, Milli Eğitim ve Kültür Der. Mart 1983, S.20, s.9495.
- 6) “Manevî Kalkınma”, Milli Eğitim ve Kültür Der. S.21, Mayıs 1983, s. 94-95.
- 7) “Ramazan Ayı ve Terbiyedeki Yeri” Milli Eğitim ve Kültür Der. S.22, Temmuz 1983, s. 86-88.
- 8) “İçtimaî Mesuliyet ve Terbiye”, Milli Eğitim ve Kültür Der. S.23, Eylül 1983, s.78-79.

- 9) “İktisadi Hayat ve Talim ve Terbiyenin Değeri”, Milli Eğitim ve Kültür Der. S.25, Ocak 1984, s. 21-22.
- 10) “Artık, İmtihan Teknik ve Vasıtaları Değişmelidir”, Milli Eğitim ve Kültür Der.S.26, Mart 1984, s. 30-31.
- 11) “Maarifte Sistem Arayışları”, Milli Eğitim ve Kültür Der. S.27, Mayıs 1984, s. 16-17.
- 12) “Vefatından Bir Ay Önce (N. Fazıl)”, Türk Edebiyatı Der. Temmuz 1983, S. 117, s.78.
- 13) “Kendi Dilinden Hayatı”, Türk Edebiyatı Der. Şubat 1989, S.184, s. 31.
- 14) “Milliyetçilik Duygusu, İlim ve İdeoloji”, Bizim Ocak Der. Haziran 1984, S.6, s. 3-4.
- 15) “Eğitim Üzerine Mülakat”, Bizim Ocak Der. Ekim 1987, S. 43, s. 24.
- 16) “Muallim ve Müellim”, Milli Eğitim Der. M.E. Bas. Temmuz - Ağustos-Eylül, S.69, s. 36-37.

## **2.1. Ahlak Anlayışı**

Ahlak, bütün toplumlarda kanun koyucu bir etkiye sahip olmakla birlikte, mensubu bulunan bireylerden de bu normlara uyulmasını istemektedir. Her toplum kendine uygun kurallar koyduktan sonra uygulanıp uygulanmaması durumunda ceza ve mükâfat belirlenmektedir. (Arvasi,2008: 170) Ayn Rand’a göre ahlak, insanın tercih ve davranışlarına rehberlik eden değerler sistemidir. (Yılmaz, 2010: 29).

Türk-İslam kültür ve medeniyetinde ahlaki kuralları belirleyen değerler ise din ve töredir. Burada bahsedilen töre dinin emir ve yasaklarına göre belirlenmiş olan töredir. Toplum kurallarını bu normlar belirler, aileler çocuklarını bu normlara göre terbiye eder. Arvasi’ye göre din, töre ve ahlak bütünlük teşkil etmektedir. Dolayısıyla okullarda verilen eğitimin de “milli bir ahlak terbiyesi” kıstasına uyularak gerçekleştirilmelidir. (Arvasi,2008: 170) Bireylere ahlaki değerler kazandırırken ahlakın iç ve dış murakabe yönünü de dikkate almak gerekmektedir. Birey severek ve isteyerek ahlak kurallarını uygularken, toplumsal olarak da ceza ve mükâfat yönü de dikkate alınmalıdır.

Din ve töre dışında evrensel bir ahlak anlayışı ortaya koymaya çalışan filozoflar, teorik bir ahlak anlayışından öteye gidememişlerdir. Çünkü ahlak “inanmayı ve yapabilmeyi” zorunlu kılmaktadır. (Arvasi, 2008:171)

Sosyolog L. Bruhl’ un belirttiği gibi, “*Oysa ahlak teorik değil, pratiktir.*” (Arvasi, 2008: 162)Böyle bir toplum mahşeri vicdanı sağlayamayacağı için herhangi bir yaptırım ve sonuca ulaşamayacaktır.

Ahlakın bir problem olarak sadece insan için var olduğunu bitki ve hayvanlarda düzen, dayanışma, hatta istismar olmasına rağmen bir ahlaktan bahsedilemeyeceğini ifade eden Arvasi:

*“Eğer fert ve cemiyet olarak insan da şuurdan mahrum olsa idi, bizim için de böyle bir problem olmayacaktı. Şu halde, ahlak konusu, şuur problemi ile çok yakın bir ilgi içindedir. Psikolojik açıdan düşünülürse ahlak problemi incelenirken, 'şuur' konusu asla ihmal edilemez. Çünkü şuurdur ki, bizde irade ve sorumluluk fikrini doğurur. İslam ölçülerine göre şuurun yokluğu halinde, irade ve sorumluluk da yoktur. Yalnız duyulara, reflekslere, mekanik etki ve tepkilere, içgüdülere dayanan bir hayatta ahlaktan söz edilemez”* demektedir (Arvasi, 2008: 163).

Ahlakın bir bakıma nefse hâkim olma ve onu kontrol etme şuuru olduğunu, İslam'da ahlakın 'nefs-i emmare'yi dizginleyerek yücelmek, aşama aşama yükselerek 'nefs-i mutmainne'ye ulaşmak şeklinde bir irade savaşını ifade ettiğini belirten Arvasi, yüce kurtarıcımızın (sav), buna 'en büyük cihad' adını verdiğini hatırlatıyor.

Nefs-i emmare'ye tabi olan kişinin adeta bir 'hayvan adam' olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile 'hayvandan da aşağı' bir mertebede bulunduğunu belirten Ahmet Arvasi, hâlbuki 'nefs-i mutmainne' durumunda olan kişilerin adeta ideal insan haline geldiğini, Peygamberimizin ifadesi ile yaşayan şehit övgüsüne mazhar olduklarını söylemektedir. Böyle bir insanın fizyolojik ihtiyaçlarını ve nefsinin arzularını kontrol edip, hayatın 'yüce gayesi' içinde tutarak ve her türlü israftan kaçarak 'en yüce gayeler için bir vasıta bilerek doyurduğunu ifade eder. Böyle insanların kendilerini devamlı mukaddes bir savaş içinde gördüklerini, tüm yaşamları boyunca, ideal insan (ülküci insan) için nefsin isteklerinin, davanın başarısı için bir itici güç ve vasıttan

başka bir şey olmadığını anlatan Arvasi: “*Oysa hayvan adam için nefsin isteklerini yerine getirmek bizzat gayedir. Hedonizm ise bu demektir*” der (Arvasi, 1990: 312).

İslam dini, müminlere birer ahlak kahramanı olmalarını ve güçlerinin yettiği noktaya kadar bu uğurda gayret sarf etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Arvasi bu konu hakkında, bütün insanların vicdan ve düşüncelerindeki sahte tanrılardan kurtularak, bütün hayatını tek bir ilah olan Allah(cc)’a yöneltmelerini ve O’nun ahlakıyla ahlaklanmayı Peygamberimizin bizlere tavsiye ettiğini ifade etmektedir.

Peygamberler, veliler ve büyük ahlak kahramanlarının, insanlardaki bu sorumluluk duygusunu mükemmelleştirme iradesini kamçılamak ve parlatmak için geldiğini, bu sebeple yüce kurtarıcımızın (sav), “Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim” diye buyurduğunu belirten Arvasi, peygamberlerin birer 'ahlak kahramanı' olduklarını, ahlak kahramanlığının ise bütün kahramanlıkların temeli olduğunu ifade ediyor.

Arvasi, ülkemizde, ahlak eğitiminin önemine inanmayacak akli başında tek insan gösterilemeyeceğini, ahlakın insan hayatının vazgeçilmez yönlerinden biri olduğunu, buna rağmen ahlak eğitiminin mahiyeti ve biçimi konusunda anlayış farklılıklarına rastlandığını belirtmektedir. Bazılarına göre ahlak eğitiminin, “bilmek değil, yapabilmek” demek olduğunu, bu sebeple okullarda ders olarak verilemeyeceğini, bireyin yaşadığı toplumda ahlakı yaşayarak öğrenmesi gerektiğini, kitaplarla başaramayacağını savunduklarını anlatır. Bazılarının ise bu düşüncenin yanlış olduğunu söyleyerek, ahlak eğitiminin bilinmeden hayata yansımalarının gerçekleşmeyeceğini, insan hayatında kitapların, söz ve nasihatlerin tesirli olmamakla birlikte, okullarda rol model olabilecek ve yaşayarak bilgiyi etkili kılacak eğitimcilerin vereceği bir ahlak dersleri programının faydalı olacağını savunmaktadırlar.

Arvasi, İnsanoğlunun maddi ve manevi cephesiyle bir bütün olduğunu, terbiyenin, insanı bu bütünlük içinde ele aldığını, onu beden ve ruhen güçlü kılmaya çalıştığını, sağlam bir terbiye sisteminin insanın hiçbir cephesini ihmal edemeyeceğini belirtmektedir. İslam'ın böyle bir terbiye sistemi getirdiğini, insanın zihni, bedeni ve heyecanlarını, hem de iradesini bir arada ele alarak terbiye etmek istediğini anlatmaktadır. Ahmet Arvasi, Peygamberimiz’in(sav) savunduğu ve bizzat yaşadığı “terbiye sistemini” şöyle anlatmaktadır: “*İnsanı beden ve ruhen güçlendiren güreş,*

*yüzme, koşu, ok atma, kılıç kullanma, ata binme gibi 'sportif faaliyetler' ile düşünme, araştırma, inceleme, okuma-yazma seferberliğine girişme gibi 'zihni faaliyetler', güzel konuşma, güzel yazma, şiir söyleme ve İslami tezyinat gibi güzel sanat faaliyetleri, yani 'heyecanların terbiyesi' ile Kitap ve Sünnet 'in aydınlığında olgunlaştırılan 'irade terbiyesi' bir diğerini tamamlayan bir ahenk içindedir".(Arvasi,1990: 25) İslam Terbiye Sistemi'nde güzel ahlakın önemli bir yer tuttuğunu, Şanlı Peygamberimizin: “Ben, güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” diye buyurduğunu hatırlatan Arvasi, nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu hususun teyit edildiğini ve“ Muhakkak ki sen, yüksek bir ahlak üzeresin” diye buyrulduğunu kaydetmektedir (Arvasi, 1990: 25).*

Yine Arvasi, İslam'da ahlakın temelini dünyevi bir menfaat gözetilmeksizin Allah rızası için yapılan iyilik oluşturmaktadır. Aslında, ahlak filozoflarının da iyiliği tarif ederken, iyiliğin sırf iyilik için olacağını, korkuya, menfaate, makam ve itibara dayalı bir ahlakın olamayacağını ısrarla anlatan Arvasi, “ *bazı ahlak filozoflarının böyle bir ahlakı ahlaksızlık olarak nitelediklerini* ”belirtmektedir. Arvasi;

*“Yüce ve mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, 'gerçek iyiliğin' adı birdir. Bir, iyiliklerin yalnız Allah için yapılması demektir. Yüce ve mukaddes kitabımızda şöyle buyruluyor: Bir (gerçek iyilik), yüzlerinizi doğuya, batıya çevirmeniz demek değildir. Lakin gerçek iyilik, Allah'a, ahret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman eden, malını Allah sevgisiyle, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmış misafirlere, dilenenlere, köle ve esirleri kurtarmaya veren, namazı dosdoğru kıran, zekâtı ödeyen (kimselerin), ahidleştikleri zaman sözlerini yerine getirenlerin, sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabır ve metanet gösterenlerin iyiliğidir”(Bk. Kur'an-ı Kerim, EI-Bakara Suresi, ayet: 177) (Arvasi,1990: 26) şeklinde ifade etmektedir.*

Arvasi, 'İlm-i Hal' adlı eserinde, Şanlı Peygamberimizin güzel ahlakından örnekler de veriyor:

- Sevgili validemiz Ayşe (radıyallahüanha) Hazretlerine soruyorlar: “Bize Resulullah’ın ahlakını anlatır mısınız?; cevapları çok kısadır: “O'nun ahlakı Kur'an ahlakıdır”(Müslim, Salatu'l Musafirin:139).

- Eşine, çocuklarına ve hizmetçilerine yardım etmeyi severdi. Hizmetçileri ile birlikte yemek yer, rengi ve cemiyetteki yeri ne olursa olsun insanlara eşit muamele ederdi. Çağrılan yere gider, kimsenin kalbini kırmazdı. İnsanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin, önce kendileri selam verir ve el sıkışmak için öncelikle kendisi sağ elini uzatırdı.

- Pazara bizzat gider, aldıklarını torbaya koyar, bizzat kendileri taşıyarak evlerine getirirlerdi. Kendi yükünü taşımak için yardım etmek isteyen müslümanlara, “Herkes kendi işini, bizzat kendisi görmelidir” diyerek teşekkür ederdi.

- İyiliksever, güler yüzlü, tatlı sözlü idiler. Ancak, kederli bir mizaçları vardı. Bununla birlikte çatık kaşlı olmayı sevmezlerdi.

- Yüce Peygamberimizin, ata şahane binişleri vardı, bununla birlikte O, merkebe binecek kadar da mütevazı olmasını bilirlerdi.

Kibirliilerin yanında 'kibirli görünmeyi' mütevazilerin yanında ise alabildiğine mütevazı olmayı fazilet bilirlerdi. Şu muhteşem ölçü O'nun: “Mütekebbire (kibirliye) karşı kibir yapmak, sadaka vermek gibidir”.

- Ehl-i Sünnet vel-cemaat âlimlerine göre, Şanlı Peygamberimizin ana ve babaları 'fitrat dini' üzere ve 'Hanif (İbrahim aleyhisselam'ın) dinine göre inanmış, yaşamış ve ölmüşlerdir.

Onlar, Türkçe 'Mevlit' yazarı Süleyman Çelebi'nin ifade ettiği gibi “Mustafa'nın Nur'unu” taşımakla şereflenmiş 'muvahhitlere' (Allah birdir. O'ndan başka ilah yoktur diyenler) di. Şanlı Peygamberimizin ana ve babaları, Kâinatın Efendisi, daha dünyaya gelmeden önce veya geldikten sonra nice harikalar görmüş, O'nun methini meleklerden dinlemiş, rüyalarında yaşamış ve ince sezgiler biçiminde idrak etmişlerdi. Yani onlar, ebeveyni olacak olan çocuğun yüceliğini ve şanını, çeşitli vesilelerle anlamış ve sezmişlerdi. Şanlı Peygamberimizin muhterem anaları Âmine Hatun, kendi ölümünden önce, henüz oğlu küçücük iken O'nun şanının çok yüce olacağını haber veren şiirler bile söylemişlerdi.

## 2.2.İnsan Anlayışı

Tarihi boyunca birçok filozof ve düşünür “İnsan nedir? Sorusunun cevaplarını araştırmıştır. Sorunun cevabını bulmak için de uzun yıllar boyunca her alanda farklı farklı insan tanımlamaları yapılmıştır. Aristo: “medenileşmiş ve bilgi edinme yeteneğine sahip hayvan” olarak insanı tanımlarken, Platon ise “tüyleri olmayan iki ayaklı hayvan” olarak tarif etmiştir (Haschel, 1965: 1). İnsanı “düşünen öz” olarak tanımlayan stoacılara göre ise gerçek mutluluğa yalnızca akıllı bireylerin ulaşabileceği düşünülmektedir. Bazı stoacılar ise birçoğu aptal olmakla birlikte insanlar, ilahi aklın kıvılcımından parçalara sahiptirler. (Niebuhr,1945: 9-10). Pascal’a göre insan; sonsuzluk ve hiçlik arasında gelgitler yaşayan bir varlıktır. O, bu durumu şu cümlelerle ifade eder: “İnsan ne acayip bir yaratıktır! O, ne kadar yeni, ne kadar saçma, ne kadar karmaşık ve çelişkilerle doludur ve henüz mükemmel değildir. O her şeyin hâkimidir ancak hala zayıf bir solucandır. O gerçeğin deposudur ve hala yanlışlık ve şüphenin içerisine dalar. O evrenin şerefi ve pisliğidir.” (Pascal, 2006: 90). Nietzsche ise, insan kimdir? Ve gerçekten neyi ifade etmektedir? sorularına cevap ararken, farklı bir yaklaşım sergileyerek insanın Tanrı’yı öldürdüğü sonucuna ulaşmaktadır. (Barrett, 2007: 117).

İnsan ve hayat arasında bir köprü vazifesi oluşturan din, insanın varlığıyla ilgili bütün anlam arayışlarına cevap vererek, hayatına anlam kazandırmasına vesile olmuştur. İnsan ilahi lütfâ muhatap olarak “emaneti” yüklenmiş ve hiçbir canlının ulaşamayacağı bir seviyeye yükselmiştir. İnsan kelime manası olarak hem “noksan” hem de “cana yakın olma” anlamlarına gelmektedir. Üçüncü olarak da “hareket eden, kımıldayan” anlamında kullanılmaktadır. Bu üç tanımlamaya bakıldığında ise hepsi insan özelliklerini göstermektedir. İnsan sosyal bir varlık, hareketli ve unutkandır.

Kur’an-ı Kerim insandan bahsederken, onun görev ve sorumluluklarını hatırlatarak, aynı zamanda övgüyle de bahsetmektedir. Araf Suresinin 189. ayeti eşlerin yaratılış hikmetlerinden birinin de “ünsiyet” kurmak olduğu ifade edilmekteyken, Fatır suresi 39. ayetinde “O’dur; sizi, yeryüzünde halifeler kılmış olan!” buyrulmak suretiyle insanın yeryüzündeki konumuna dikkat çekilmektedir. Bu noktada söz konusu ayet, en temelde insanın yeryüzünde Allah’ın halifesi olduğunu ifade ederek insanı yaratılan diğer tüm varlıklardan üstün kılmıştır (İsra, 17/70). Bu

üstün kılma o derecedir ki, Allah, meleklerden insana secde etmesini, saygı gösterme anlamında, talep etmiştir (Araf, 7/11). Bu çerçevede insanın yaratılmışlar arasında en üstün konumda olduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda insanın unutkan olduğu ile alakalı ayetler de Kur'an-ı Kerim'de çokça mevcuttur. (Casiye, 45/34; Mücadele, 58/19).

Bu husus üzerinde önemle duran Arvasi, insanın din ile olan ilişkisini, insanlık tarihinde yer alan tecrübelerden hareket ederek izah etmeye çalışmaktadır. Çünkü ona göre, fert ve cemiyet olarak insanoğlu, bütün tarihi boyunca, bunun mücadelesini vermiş ve bugünlere ulaşabilmiştir. Bu açıdan bakınca, insanın hayatında açlık ve seks motivenin oynadığı önemli rolü, inkâr ve ihmal etmeye imkân yoktur. İnsan da diğer canlılar gibi fizyolojik manada doymaya, güvenli ve sağlıklı bir üreme vasatı oluşturmaya mecburdur (Arvasi, 1998: 165).

İnsanın kendisini korumak ve soyunu devam ettirmek için diğer canlılarla aynı içgüdüye sahip olduğu bilinmektedir. Bütün canlıların hayatında kendini ve soyunu korumak ve devam ettirmek içgüdü, açık veya gizli bir şekilde varlığını kabul ettirir. Hiç şüphesiz insanlık âlemi de bu kayıttan müstesna değildir. Ancak, diğer canlılarla insanoğlu arasında belirgin farklılıklar vardır. Temelde belli başlı hususlarda insanoğlu diğer canlılardan farklılık arz eder. Bu farklılıklar insanı diğer canlılardan üstün bir konuma sahip olmasını sağlar. Arvasi'ye göre insanı üstün kılan bu değerleri ise İslâm dini vermektedir (Arvasi, 2001: 55).

Arvasi'ye göre insana insanlık değeri katan en önemli unsur, İslam dininin insana verdiği değerlerdir. İnsan, hayatın sadece maddi doyumdan ibaret olarak tanzim edilemeyeceğini, insanı insan yapan manevi değerlerin de sahip olması gerektiğini İslam dini sayesinde öğrenmektedir.

Arvasi İslam dininin insanın hayatını disiplin altına aldığını, onun bu dünyada başıboş bırakılmadığını anlattıktan sonra, bu görüşünü şu ayeti kerime ile desteklemektedir:

*“İnsan, kendini, başıboş bırakılacak mı sanır?”*(Kıyame/36).



Arvasi insanın bu dünyadaki durumuyla ilgili olarak yukarıdaki açıklamaları yaptıktan sonra, yine insanın diğer yaratılardan bazı yönleriyle farklı yaratıldıklarını ortaya koymak için daha detaylı açıklamalarda bulunmaktadır.

Arvasi, bir varlık olarak insanın özellikleri üzerinde durmaktadır. İnsanoğlu, hayvandan farklı olarak çok zekidir. Hayvanların idraki, eşyaya yapışıp kaldığı ve müşahhas olayları aşamadığı için, ilkel ve statik bir hayatı zaruri kılar. Görebildiğimiz kadarıyla sadece insandır ki, maddeden manaya, müşahhasan mücerrede, tek tek olaylardan genel kanunlara, sebepten neticeye, eserden müessire, yaratılmışlardan Yaradan'a, çoktan Bir'e, çirkinden güzele, kötüden iyiye, yanlıştan doğruya, zulümden adalete, esaretten hürriyete, vahşetten medeniyete, tabiattan kültüre tırmanabilmektedir (Arvasi, 1998:166-167).

İnsanın sadece akıl ve zekâ yönünden hayvanlardan farklı olduğunu, yani insanın müşahhasan mücerrede, tek tek olaylardan genel kanunlara, yaratılmıştan yaratana ulaşabilme gücünü inkâr edenlerin durumunun nasıl olacağını, bu durumun insanlık âlemine hangi durumları yaşatacağını, bu durumun insanlık âlemine neler kaybettireceği özellikle düşünülmesi gerekir.

Burada Arvasi'nin ifadeleri daha keskin ve daha iddialıdır. İnsanın bu tecrit ve tatmin gücü inkâr ve ihmal edilirse, geriye yalnız vahşi ve yabani zeki bir hayvan kalır. Şimdi, bütün dünyada, bu korkunç canavarın doğması için ne lazımsa yapılmaktadır.

Dini, ahlaki, hukuki ve bedii değerlerden sıyrılmış veya onları inkâr ve ihmal etmiş bir insanlık âlemi, kendi kendini yemeye hazırlanan korkunç bir canavara dönüşmek üzeredir. Hayatı, sırf maddi fizyolojik doymadan ibaret sanan, insanların, sadece ekmek vb. ile mutlu kılınacağını uman, her türlü siyaset ve felsefe, er geç hüsrana uğramıştır, uğramaktadır ve uğrayacaktır.

İnsan doğasının din ile olan ilişkisi, hem geçmişte hem de günümüzde üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Arvasi, bu hususu İslâm literatüründen bazı bilgileri yineleyerek, kendi düşüncelerini ifade etmeye çalışmaktadır.

Arvasi, ehl-i sünnet mutasavvıflarının, insanın, zaman zaman bir iç sıkıntısına maruz kaldığını görmüş ve buna "kabz hali" adını verdiklerini belirtmektedir. Psikologlar, insandaki bu ruh haline "angoise" (derin iç sıkıntısı) derler. Bu kavram, inşirah (ferahlama) ve bast (darlıktan genişliğe çıkma) hallerinin zıddıdır. İnsanlık

tarihini inceleyenler, fert ve cemiyet olarak insanoğlunun sürekli olarak bunalımdan şikâyetçi olduklarını görmüşlerdir. İnsan, karnı tok, sırtı pek iken de böyledir. Yani, bunalım, insanın ikiz kardeşi gibidir (Arvasi , 1998: 167).

Arvasi, bu yapısal özelliğin insanın din anlayışına etki ettiği düşüncesidir. Zira insan bundan dolayı bir arayış içerisine girmektedir. Bu hususun belirgin halde görüldüğü yer ise İslam tasavvuf düşüncesidir. Arvasi'ye göre, mutasavvıflar, insanın bu iç sıkıntısının, onun kendi ten kafesine sığmayışından ve insanoğlunun sonsuzluğa özlem duyan ruhunun derinliklerinden kaynaklandığını görmüşlerdir. Genel olarak, insandan başka bütün canlılar, kendilerine yettikleri halde, insanın organizması insana yetmemektedir. Yine, bütün canlılar, tabii çevreleri ile yetindikleri halde, insanlar bununla yetinmemekte, kendilerine yepyeni bir çevre hazırlamaya çalışmaktadırlar. Her şeyi maddi açlık ve maddi aşk ile açıklamaya çalışan materyalistler, insanın, bu manevi açlık ve manevi aşk ihtiyacını inkâr ve ihmal etmektedirler (Arvasi, 1998:168).

İnsanın maddi şeylerle olan ilgisinin haricinde manevi olarak duygu ve hisleri vardır. Bu manevi hissiyatlar insanın yaşam biçimini önemli bir ölçüde etkilemektedir.

Arvasi, çağdaş psikanalistlerin de İslam'ın bu teşhisine iştirak etmekte olduğunu, insanın iradesinin çatallı olduğunu, daima kendini bu çatallı yol ağzına bırakılmış hissettiğini, iyi ile kötü, güzel ile çirkin, doğru ile yanlış, hak ile batılı, hayır ile şer arasında bir tercih yapmak zorunda kaldığını kitaplarında sık sık dile getirir. Hayvanlar ve melekler için böyle bir zaruretin bulunmadığını belirten Arvasi, buna delil olarak Mevlana Celaleddin hazretlerinin şu sözünü gösterir: “Hayvanlar, hayvanlıkları ile melekler meleklikleri ile kurtuldular, evet insandır ki, ikisi arasında yalpalayıp duruyor”.

Ahmet Arvasi, insanın bu 'çatallı iradesi' konusunda Kur'an-ı Kerim'in bugün inzal olunmuş gibi taptaze hükümlerini hatırlatıyor:

*“Biz insana iki de yol gösterdik” (El Beled/10), “İnsana hem kötülük hem de ondan sakınmak ilham edildi” (EşŞems /8).*

Psikanalistlerin 'ego', İslam'ın 'ene' dediği kişiliğimizin bu çelişmeli ve çekişmeli ortamda kurulduğunu, ayrıca dinimizin bu 'zıd değerler' arasında yalpalayan varlığımıza 'nefs-i levvame' adını verdiğini belirten Ahmet Arvasi, sonunda şu

hükme varıyor: insan hayvan olmadığı gibi meleklerde değildir. Fakat insan Ahlak kahramanı olamasa bile ahlak adamı olmalıdır. Geçmişte bakıldığında tarih bize ahlak Kahramanlarının olabileceğini göstermektedir. Bu konuda bize rehberlik eden peygamberimiz(sav)'dir ve örnek yaşantısıyla da bunu göstermiştir.

*“Hiç şüphesiz insan ne hayvan'dır, ne de melektir. Ancak o bir ahlak kahramanı olamazsa bile bir ahlak adamı olmak zorundadır. Kaldı ki tarih, insanlar arasından çok sayıda ahlak kahramanlarının da çıkabildiğini ispat etmiştir ve hiç şüphesiz tarihin en büyük kahramanları ahlak kahramanlarıdır. Onun için şanlı peygamberimiz “Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim” diye buyurmuş ve gerçekten de örnek yaşayışlarıyla bunu ispat etmişlerdir.”*

Olca Yazıcı'nın 1985'te Arvasi ile yaptığı bir röportajda; -sizce iyi insan tarifi nedir? Sorusuna karşılık:

*“İyi insanı ben tarif etmeyeceğim. Onun benim mukaddes inançlarımı tarif eder. Bana göre iyi insan Hz. Muhammed'e ne kadar benzerse o kadar iyidir. Benim tarifim budur. O'na benzeyen, O'nun sünnetini yaşayan, O'na uyan, O'nun gibi inanan, düşünen, arayan, savaşan insandır, iyi insan. İyi insanın başka bir tarifi yok. Bizim medeniyetimizde büyük örnek, model insan Hz. Muhammed(s.a.v)'dir. Herkes O'na benzemeye çalışmıştır. Benim modelim odur. Başka insanlara karışmam,” demiştir (Yazıcı, 1997: 19).*

### **2.3. Manevi Kalkınma**

İktisadi hayat “insan” ve “tabiat” unsurları üzerine kurulmuştur. Tabiat iktisadın hammaddesini oluştururken, bu hammaddeyi kullanacak olanda insandır. Maddi kalkınma, insan dışındaki bütün tabiat varlık ve güçlerinin, sahip olunan teknoloji ve bilimin yardımıyla insanların istifadesine sunmayı amaçlamaktadır. Manevi kalkınma ise; insanın bütün yönleriyle yücelmesini sağlayacak(İlim, sanat, hukuk, ahlak, din vb.) milli ve yüksek eğitim ile iktisadi ve siyasi hayatın temel unsuru haline getirilmesi sürecidir. (Arvasi , 2008:181)

Arvasi insan, tüketim ve kalkınma unsurlarına şöyle değinmektedir: “*İktisadî hayatta tabiat ve insan iki temel unsurdur. İktisadî hayat, zarurî olarak bu iki unsur üzerinde oturur. Bunlardan biri, meselâ insan yoksa iktisat diye bir değer kalmaz, iktisadî faaliyetler biter. Tabiat, iktisadın ham maddesidir, ama iktisadî faaliyetleri gerçekleştiren insandır. Kısaca, iktisadî hayatta mimar insan, malzeme ise tabiattır. Kaldı ki, iktisadî faaliyetler, yalnız insanlara mahsustur. Belki de bu sebepten olacak, yüce ve mukaddes kitabımız Kur’an-ı Kerim’de, bütün tabiatın, insanın hizmetine verildiği -musahhar kılındığı*” bildirilmektedir (Arvasi, 2008: 27).

Batıda Manevi kalkınma, insanların sadece maddi yönüne ağırlık vererek manevi yönlerinin ihmal edildiği düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Modernite akımıyla ortaya çıkan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle maddi kazanımlara sahip olan insanlık, çevresine hükmetmeye başlamıştır. Fakat ortaya çıkan bu yapı insanın sürekli çalışıp, sürekli tüketen bir toplumsal yapı oluşturulmasına zemin hazırlayarak, toplumda ahlaki problemlerin ortaya çıkmasına neden olunmuştur. Bu durum kısır döngü içerisinde tatminsizlik sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Sürekli daha fazla tüketme ve dolayısıyla yüksek kazanç isteği insanlık ve ahlaki değerlerin önüne geçmektedir. (Doğrucan, 2015: 4)

Bu nedenle kendini ekonomik anlamda güçlü kılan ve tamamen maddeye dayalı bir hayat anlayışını benimsemiş olan insanın, manevi yönden de güçlü kılınması gerektiği fikri ön plana çıkmaktadır.

Bu konuda Arvasi, bir ülkenin kalkınmasında insan unsurunu önemsemeyenlerin asla başarılı olamayacağını savunmaktadır. Türk- İslam savunucuları olarak “*Allah’tan başka ilah yoktur diyen ve Hz. Muhammed(sav)’in ahlakıyla ahlaklanan*”, milli ve mukaddes tarih şuuruna sahip kadrolara ihtiyaç duyulduğunu belirtmekle manevi kalkınmanın sağlanacağını vurgulamaktadır. (Arvasi, 2008: 181)

Türk- islam fikriyatında ise İnsan, maddi boyutu olan ve bu boyutla hareket eden bir varlık olarak görülmez. Çünkü insan hem maddi hem de manevi bir boyuta sahip bir varlıktır. Manevi yönü güçlü olan insan, maddi boyutuna da yön verebilmekte, sadece kişisel mutluluğu önemsememekte toplumun mutluluğunu da

önemseyen bir anlayışa sahip olma bütünlüğü içinde hareket etmektedir (Doğrucan, 2015: 12) .

İnsanlar toplumsal olayların belli gaye ve hedeflere göre belirlenmesinde etkin rol oynamaktadırlar. Çünkü insanlar, akıl, irade ve şuur sahibi varlıklardır. Akıllı kişi ise; *“aklını yerinde kullanan, hem dünya hem ahret yolunda ondan istifade eden, kendini hidayete ve hakikate götürecektir şekilde aklını kanalizasyon eden, aldanmayan, aldatmayan, deruni manadan anlayıp, kendini yüce hakikate verip ölümsüzlüğe eren kişidir.”* (Yakıt, 2002: 39).

Ayrıca akıllı ve şuur sahibi toplumlar, geçmiş tecrübelerine değer verip, eğitim ve öğretim yoluyla bunu devam ettirebilmektedirler. Fakat bazı çevreler manevi kalkınmanın iktisadi ilerlemelere zarar vereceği düşüncesine sahiptirler. Arvasi, milletimizin din, tarih ve mukaddes değerlerinden taviz vermeden bu kalkınmayı sağlayacağı görüşündedir. O'na göre her millet sahip olduğu değerlerini koruyarak iktisadi kalkınmalarını sağlayabilmelidir. (Arvasi, 2008: 179)

Arvasi: *“Bir millet, kendi çocuklarını, gençlerini, kısaca insan unsurunu, kendi milli ve mukaddes değerleri içinde muasırlandıramamışsa, başarılı olmayı boşuna hayal etmesin. Milletleri, silkip ayağa kaldıran imanlı, ahlaklı ve muasır değerlerle donatılmış, aşk ve aksiyon kadrolardır. Yani, manevi kalkınma, her türlü kalkınmanın temelidir. Şeklinde ifade etmektedir* (Arvasi, 1983: 94).

#### **2.4. Aydın Kavramı**

Aydın kavramı, Batı'da ahlaka dayanan, eleştirici düşünce yapısına sahip bir bilinç olarak “ entelijansiya” ismiyle kullanılan bir sınıf kavramıdır. Eğitimli sınıflara karşı 1960'lı yıllarda Rusya'da kullanılmıştır. 19. Yüzyılda birçok engele rağmen toplumsal olarak etkili fikirler üreten ve bu fikirlere destek veren kişiler için kullanılmaktadır (Williams, 1976: 140).

Fransa'da Dreyfus davasında “Aydınlar Bildirisi” olarak yayınlanarak, davada haksızlıklar yapıldığını ifade eden öğrenci, yazar ve akademisyenlerinde içinde bulunduğu bir grup ortaya çıkmıştır. Davada haksızlığın olmadığını düşünenler ise bu

grupları aşılamak için onları “entelektüel” olarak isimlendirmişlerdir. Entelektüel ismi ilk kez bu davada kullanılmıştır. (Türkdoğan, 1987: 189) Aslında Batı tarihine bakıldığımızda bu kavram genellikle ihtilalci ve yenilikçi anlamlarında kullanılmıştır. Avrupa’daki ihtilallerin kaynağında entelektüellerin etkili olduğunu belirten Tocqueville, entelektüellerin dengeli ve akılcı bir toplumda düşüncelerini geliştirebileceklerini savunmaktadır. Aynı şekilde Rusya, Fransa, İtalya ve Alman ülkelerinde ortaya çıkan siyasi yenilenme hareketlerinde de öğrenci, akademisyen ve yazarların rolü dikkat çekmektedir. (Türkdoğan, 1987: 190)

Ülkemizde ise Aydın kavramının ortaya çıkışı batılılaşma hareketinin başlangıcı olan II. Mahmut ve III. Selim dönemine rastlamaktadır. Osmanlıda resmi politika olarak başlatılan batılılaşma hareketi, aydınların varlıklarını devlet güvencesi kontrolünde gerçekleştirmesine zemin hazırlamaktadır. Bu dönemdeki Aydınlar devlet tarafından yetiştirildiği için devletin bekası için gayret sarf etmişlerdir. Tıbbiye, mühendishane ve mülkiye mektebi gibi kurumlarda eğitim alarak bürokraside istihdam edilmişlerdir. Bu durum ise Osmanlı Aydınının devleti kurtarma çabası içerisinde, kısıtlı bir alanda kalarak, batıdaki birkaç kurumun düşüncelerini yansıtmaktan başka bir çarelerinin olmayışına neden olmuştur. Ayrıca bürokrasi içerisinde kalan Aydınlar, halkla gerekli iletişimi de sağlayamamışlardır. (Türkdoğan, 1987: 191)

İslam hukukuyla yönetilen Osmanlı, Batılılaşma hareketiyle birlikte gayr-i İslami bir hayat tarzına yönelmiştir. Arvasi “mutlu azınlık” diye isimlendirdiği bu Aydın grupların halkın dini ve ahlaki değerlerini önemsemeyen yaşadıklarını söylemektedir.

Arvasi, bunu şöyle dile getirir; “Türkiye’de, sosyal hiyerarşi hızla değişmektedir. Piramidin tepe noktasında oturmaya alışmış mutlu azınlıkların telaşı ve feryadı bundandır.” (Çetin, 1999: 17)

Genel anlamda Aydın insan; “bilim ile ilerleyen, özgür düşünce ve kimliğini sağlam bir zeminle destekleyen, geleneklerine saygılı, tutum ve davranışlarında tutarlı, mütevazı, insani ilişkilerinde saygılı kişidir. Yine Aydın insan, yeniliklere açık, bir olayın sebep ve sonuçlarını araştıran, fikirlerini kimsenin baskısında kalmadan özgürce savunan, baskıcı ve çıkarıcı

yönetimlere karşı dürüstçe karşı koyabilen, ulaşılmış olduğu bilgilerle doğru sonuçlar ortaya koyarak, toplumun faydasına göre hareket eden kişidir. Çevresindeki insanların yanlıklarına anlayışla karşılık veren ve sevgiyle yaklaşarak insani ve ahlaki değerleri ön plana çıkarabilen kişidir.” (Genel,2009: 1-4) şeklinde tanımlanmaktadır.

Arvasi Aydın kavramını tanımlarken; islam kültür ve medeniyetinde entelektüel kavramı yerine nurlandırılmış, aydınlatılmış, karanlıklardan aydınlığa çıkarılmış anlamına gelen münevver kavramını kullanmaktadır. Gücünü milli ve beşeri değerlerden alan, deha düzeyinde bir zihne sahip olmakla birlikte, bulunduğu alanda yetkin ve kültürel değerleriyle yeni fikir bileşenleri ortaya koyabilen kişinin münevver olabileceğini söylemektedir. Bununla birlikte gerçek münevver sağlam bir imana da sahip olmalıdır. (Arvasi,2008: 21)

Batılı düşünürlerin önemsemediği bu hususların sebep olduğu buhranı ise “İslam’a Göre Aydın” isimli yazısında şöyle aktarmaktadır:

*“Aşağı-yukarı, 17. Asrın sonlarına kadar Kilise’nin baskısı altında bunalan batılı entelektüel, sonradan bu baskıdan kurtuldu ise de, bütün arayışlarına ve çırpınışlarına rağmen, yeni bir imana ve huzura ulaşamadı. Şimdi o, çeşitli buhranlar içinde şaşkın ve tedirgin dolaşmaktadır.”* (Arvasi, 2008: 21).

Bir toplumun oluşumunda aydınların yeri çok önemlidir. Kültürel olarak zengin, ekonomik, siyasal ve sosyal olarak gerekli alt yapıya sahip olsalar bile nitelikli aydınları olmayan ülkeler başarıya ulaşamazlar. Günümüzde ülkelerarası savaşların tarafları aydınlardır. Bu savaşlardaki gerçek başarı, milletlerini hakkıyla temsil eden aydın kadrolara aittir. Arvasi, milletinin tarihini görmezden gelen hatta karalayan, milleti ile arasına duvarlar ören, kendi kültür ve medeniyetini hor görüp başka medeniyetleri örnek alan aydınlar için “sahte aydınlar” tabirini kullanmaktadır. (Arvasi, 2008: 79) Bir ülkenin sahte aydınlarının olması büyük bir felakettir. Ancak bundan daha kötü olanı “aydın kadronun” sömürgeci zihniyetin eğitim ve

öğretim faaliyetine tabi tutulmasıdır. Çünkü sömürge aydınları ülkelerinde gerçekleştirdikleri devrimlerde çağdaşlaşma adına bütün dini ve kültürel değerleri tahrip etmektedirler. Kölesi oldukları ülkelerin değerlerini yüceltip kendi kültür ve değerlerini ise hor gösterecekleri bir düzen kuracaklarını ifade ederken de Arvasi, sömürge aydınlarının kendi ülkelerine verecekleri zararı özetlemektedir. (Arvasi , 1990: 355)

Ahmet Arvasi'ye göre, yeni bir nesil ortaya çıkmakta ve bu nesil milli ve dini değerlerine bağlı, yabancı unsurların etkisinde kalmadan şahsiyetli bir nesli temsil edecek Türk- islam ülkücüleridir. Arvasi:

*“21. Asra girerken yepyeni bir ümit ve dinamizmle gelen bu nesil, bazılarının sandığı gibi siyasi ve ideolojik bir hareketten çok, Türk-İslam Kültür ve Medeniyeti 'nin yeniden dirilişini temsil etmektedirler, elbette bununun siyasi hayata yansıyan yönleri de olacaktır. Görünen o dur ki, bundan sonra ülkemizde inanmış aydınların ve teknokratların sözü daha fazla geçecek, milli ve mukaddes değerlere karşı kadrolar ister istemez sahneden çekilecektir. Ve yine görünen odur ki, hala 18. ve 19. asrın pozitvizmini ve materyalizmini savunanların, hala Türk-İslam kültür ve medeniyeti yerine Greko-Latin kültür ve medeniyetini oturtmak isteyenlerin, hala milletimize ve halkımıza tepeden bakmakta olanların sesleri ve gürültüleri, ümit ederim ki kısılacaktır”* (Arvasi, 1990: 353)

Arvasi imanlı ve genç aydınlara seslenerek kendilerini her alanda geliştirmelerini, buldukları alanlarda ihtisas sahibi olmalarını ve en az bir tane yabancı dil bilmemelerinin önemli olduğunu söylemektedir. İslam dünyasının ön saflarında yerini alacak, ilim fikir ve sanat alanında etkili ve etkin bireylere ihtiyacın olduğunu ve bununla imanlı ve eğitimli gençler arasından çıkacağını ifade etmektedir. (Arvasi, 2008: 441)

Arvasi, İslam dünyasını ve ülkemizi ziyarete gelen yabancıların sahip olduğumuz medeniyete hayranlık duyarken, şimdiki halimize ise acıyarak baktıklarını söylemektedir. İslam dünyasına yeniden seslenerek yabancı



medeniyetleri taklidi bırakıp, içimizdeki dehaları ortaya çıkarmamız gerektiğini şu sözlerle dile getirmektedir: *“Ey Hafız Şirazi’lerin, Fuzuli’lerin, Yunus’ların çocukları ne zaman dininizin, milletinizin, kültür ve medeniyetinizin hakkını vereceksiniz! Kendi kendinizden ve kendi ecdadınızdan utanmayın. Haydi, bütün kabiliyetli gençler siz de bu yarışa katılın”* (Arvasi,2008: 33)

## **2.5. Milliyetçilik Anlayışı**

Milliyetçilik, Arvasi’nin tanımıyla; “bir milleti oluşturan “bireylerin, ailelerin, sınıf ve tabakaların soy birliği şuuruna” sahip olmasıdır. Aynı tarihi ve kültürel değerlerle yaşayan insanlar ortak bir mensubiyet duygusuna sahiptirler. Sosyal, kültürel, tarihi ve ekonomik olarak sağlanmış olan bu bütünleşmelerden “ictimai ırk” doğmaktadır. (Arvasi, 2008: 12)

“İctimai ırk” kavramındaki ırk kelimesi, ürkütücü bir tabir olarak görülüyor olsa da aslında, sosyal bir kavramdır. Aynı tarihi paylaşan, kendi coğrafyasındaki insanlarla etkileşim halinde bulunan insan gruplarının fiziksel olarak birbirine benzemesi anlamını ifade etmektedir. (Arvasi, 2008: 19) Günümüzde bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus, bir Japon tipi vardır. Farkında olmasak bile bir “ictimai Türk tipi” de bulunmaktadır. (Arvasi, 2008: 18) Dolayısıyla her ırk kendi ictimai profilini yansıtmaktadır.

Arvasi’nin milliyetçilik anlayışında ırkçılığa, bölgeciliğe ve kavmiyetçiliğe dayalı bir anlayış söz konusu değildir. Her türlü ırkçılığa karşı olan Arvasi, bununla birlikte Peygamberimiz (sav)’in “ Kişi kavmini sevmekle suçlandırılmaz, kavminin efendisi, kavmine hizmet edendir ve Vatan sevgisi imandandır” prensiplerine bağlı olduğunu ifade etmektedir. (Arvasi, 2008: 6) Her milletin kendi özelliklerine uygun orijinal görüşleri bulunmaktadır. Bunlar medeniyet olarak isimlendirilmektedir. Arap-İslam medeniyeti, Fars-İslam medeniyeti, Türk-İslam medeniyeti gibi. Arvasi içinde Türk-İslam medeniyeti bir “ülkü ”dür. İslamiyet ve Türklük birbirine zıt değildir. Arvasi, kendi inancını ve tarihini inkâr eden bazı çevrelere yeniden şuur kazandırmak gayesiyle Türk- islam ülküsü ’nü oluşturmuştur. (Sezen, 1990: 845)

Arvasi kendisini tanıyanların bütün hayatını ve çalışmalarını Türk-İslam ülküsü ’ne adadığını ve bu nedenle çeşitli sıkıntılara maruz kaldığını ifade etmektedir. Müslüman Türk milletinin güçlü olduğu dönemlerde İslam dünyasının da güçlü olduğunu aksi durumda ise İslam dünyasının istismara uğradığını söylemektedir.

Arvasi: “Türk devletini yıkmak ve Türk milletini parçalamak isteyen bölücüler, yalnız Türklüğe değil İslam’a da ihanet etmektedirler.” İfadesiyle de olayın ciddiyetini ortaya koymaktadır. Tarihten ibret alabilenler bunu açıkça görebileceklerdir. Onun bu düşünceleriyle ulaşmak istediği İslam dininin öncülüğünde, Türk milleti olarak güçlü bir devlete sahip olmaktır.

Y. Sezen Arvasi’nin milliyetçilik ile görüşlerini şu cümlelerle ifade etmektedir:

*Türk-İslam Ülküsü yabancılaştırmadan çağdaşlaşmayı esas alan milli ve dinamik bir harekettir. Biz hem Türk hem Müslüman hem medeniyiz. Bunu söylerken Arvasi, Ziya Gökalp’tan sadece medeniyet konusunda ayrılmaktadır. Üçlü terkip aynıdır. Türklük – Müslümanlık-Medenilik. Gökalp’a göre medeniyet daha çok batıyı ifade eder. Arvasi de kültür ve medeniyet ayrılmayacağı için, medenilikle, Türk-İslam medeniyeti, yani kendi medeniyetimizin üst sistemi kastedilmektedir. Arvasi’ye göre medeniyet değiştirilemez. Ancak teknik ve bilim müşterekliği, medeniyetler arası işbirliği sağlar. Bu da tek başına medeniyet demek değildir.*

*Türk-İslam Ülküsü tezinin, yani islam ve milliyetçilik anlayışının antitezleri, Arvasi ‘ye göre milletlerarası kapitalizm, milletlerarası komünizm, ırkçılık, azınlık ırkçılığı, faşizm ve Nazizm, Siyonizm, masonluk, sahte hümanizm ve kozmopolitlik ve bir de dinin istismar edilmesidir. Arvasi ‘ye göre, milliyet duygusu da istismar edilebilmektedir.*

*Türkiye’de bunlar maalesef yerine oturmamıştır. Beyinler yıkanmıştır. “Türklük ’ten bahsedilince ırkçılıkla, İslamiyet’ten bahsedilince milliyet düşmanlığıyla itham edilmekten sıkça şikâyet edip, düşüncelerinin büyük bir kısmını bunu açıklamaya teksif eden Arvasi, düşmanlarımızın, ikisi bir arada olamazmış gibi propaganda yaptıklarını ifade eder (Sezen, 1990: 813-847). Oysa “Türklük bedenimiz, İslamiyet ruhumuz” diyen Türk-İslam ülkücüleri ümmet olmanın şuuruyla kendi milletleriyle bütünleşmektedir. (Arvasi, 1990: 395)*

Arvasi milli kültürün oluşumunda halkın ve aydınların yüklenmesi gereken görev ve sorumluluklardan bahsederken şunları ifade etmektedir:

*“ Bu konuda “halka” ve “aydına” düşen önemli görevler vardır. Bilmek gerekir ki milli kültürün “ham maddesini” halk hazırlar, fakat geliştirmek, yüceltmek, âlemşümul bir değer haline getirmek işi, “milletin aydınlarına” düşer. Böylece başarılı olan aydınlara “dahi” denir. Yani bir bakıma “dâhiler”, kendi milli ham maddelerini işleyerek “cihanşümul bir değer” haline getirebilen vatan çocuklarıdır. Aydınların destek ve himayesinden mahrum kalan “kültür ve medeniyetler” gelişemezler, aksine, ehliyetsiz ellerde “yozlaşır” kalırlar. Tıpkı bunun gibi ,”milli kültür değerinden kopmuş ve ona yabancılaşmış aydınlar da başarısız olmakta, büyük çabalarına rağmen, ortaya büyük eserler ve hamleler koyamamaktadırlar. Arkasına “milletini” ve “milli kültür malzemesini” almayan kişiler, asla dehaya ulaşamazlar (Arvasi, 2008: 27).*

1965 yılında İstanbul'da Mümin Çevik'in sahibi olduğu Doğan Güneş Yayınları tarafından çıkarılan “İleri Türk Milliyetçiliğinin İlkeleri” isimli kitabı Türk milliyetçilerinin özelliklerini sıralamaktadır. Günün ihtiyaçlarını gözeten, plan ve program dâhilinde çalışan, üreten ve yabancı yayın organlarının etkisini kırabilecek şuura sahip bir ülkücü kadrodan bahsetmektedir. O'na göre Türk-İslam ülkücüsü, islam ahlak ve faziletine göre yaşayan, Allah ve Rasulünün sevdiği ahlaka sahip olan kişidir. (Cengiz, 2020: 315) Yine Arvasi aynı eserinde:

*“Bugün Türkiye'miz çeşitli fikir akımlarının birbiriyle karıştığı bir alan haline gelmiştir. Ziya Gökalp'tan önceki veya Ziya Gökalp'ın fikir alanına doğuşunu hazırlayan şartlara benzer bir ortam içindeyiz. Bugün içinde bulunduğumuz kaosu böylece inceleyip değerlendirecek ve Türk milletine ışıklı bir yol açacak milliyetçi ve ileri insanlara muhtacız. Türk*

*milliyetçiliğini her türlü istismar ve ithamdan kurtarıp, aydın Türk gençliğine yeni baştan teslim etmenin zamanı geçmek üzeredir. Bizi böyle bir sisteme ulaştıracak fikir ve bilim adamlarımızın doğuşunu beklemek yerine, bu adamları yaratmak yolunda bütün imkânları ve gayretlerimizi birleştirmeliyiz.” İfadelerine yer vermektedir.*



### **3.EĞİTİM BAĞLAMINDAKİ DİN EĞİTİMİ GÖRÜŞLERİ**

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini tespit etmek için bazı kriterler bulunmaktadır. Arvasi bu gelişmişlik seviyesini “*insan unsurunun değerlendirilmesi*” yani “*bir ülkedeki eğitim-öğretim başarısını, belli standartlara göre belirleyen objektif ve*

*sağlam veriler*” olarak değerlendirmektedir (Ahmet, 2008: 31). Sağlam bir eğitim sistemi oluşturulurken, milli ve beşeri tecrübenin önemine dikkat çeken Arvasi, batı medeniyetinde olduğu gibi genç neslin din eğitime öncelik tanınması gerektiğini söylemektedir. Daha sonra kendi kültür ve medeniyetlerinde bulunan klasik eserleri pekiştirmeleri sağlanmalıdır. Milli eğitimlerini sağlam bir temele oturtuktan sonra, yabancı milletlerin klasiklerini okuyarak özgün düşünceye sahip olabileceklerini söylemektedir.

Her toplumun ister yaygın isterse örgün olsun dini eğitim ve öğretime ihtiyacı vardır. Din eğitiminin ictimai bir durum olarak bütün toplumlarda olması gerektiğini ifade eden Arvasi, dinin içtimai hayatın temelini teşkil ettiğini söylerken, bunun devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve aynı zamanda güvence altına alınmasının önemine dikkat çekmektedir. Arvasi *“Din eğitim ve öğretimi, aynı zamanda, ferdi vicdanın yücelmesi, huzura kavuşması, ferdin beden ve ruh sağlığı açısından muhtaç olduğu dengeye ulaşması, bizzat cemiyetin selameti ve bütünleşmesi bakımından gerekli olduğunu”* (Arvasi, 2008: 146)da vurgulamaktadır.

Arvasi, din eğitiminden yoksun bırakılan ülkelerin ciddi anlamda zarara uğrayacağını ve devletin de bu durumdan zarar göreceğini şu sözlerle ifade etmektedir:

*“Devlet kendi cemiyetine ve kendi sosyal müesseselerine sahip çıkmazsa ona çok defa “yabancılar” ve “yabancılaşmış kadrolar” sahip çıkar. İşte o zaman “sahte mürşitler” ve “din tüccarları” piyasayı doldurur, işte o zaman “politikacı” bu sahayı istismar eder. İşte o zaman Yüce İslamiyet ve Şanlı Peygamberimiz anlaşılmaz olur. İşte o zaman, gençler ve kitleler mukaddes dinin saf ve berrak kaynaklarından uzak kalır: “Din adına” yalan yanlış “batılların” pençesine düşer.”* (Cengiz, 2020: 272).

### **3.1. Arvasi'nin Eğitim Anlayışı**

Eğitim sözlükte; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışı elde etme, kişiliklerini geliştirme, yeni

kuşakların toplum yaşayışında yer alabilmeleri için ergenlik çağına girinceye dek aileleri, akrabaları ve toplumun yaşlı üyelerince geleneklere uygun biçimde eğitime, terbiye etme gibi anlamlara gelmektedir (tdk.gov.tr, 2019). Eğitimin tanımını yaparken zaman zaman onun yerine kullanılan terbiye kavramını açıklamak da faydalı olacaktır. *Terbiye, Arapça “Rab” kökünden gelmekte olup “efendi, baba, sahip ”anlamlarında kullanılmaktadır. Rab kelimesi Allah’ın isimlerinden olup “eğitici, her şeyi terbiye edici, kullarını halden hale çeviren ve mükemmel hale dönüştüren” anlamlarını ifade etmektedir* (Kızılabdullah, 2017: 42). Terbiyeyi insan için kullandığımızda ise bu mana ile yakın anlamlar taşıdığını ifade edebiliriz. Bu anlamda, *insanın insanı değiştirmek, geliştirmek, mükemmelleştirmek uğruna yaptığı çalışmaların veya faaliyetlerin adına terbiye denmektedir* (Kızılabdullah, 2017: 9).

Terbiye kavramına göre yeni bir kavram olan eğitim, eğmek kökünden gelmekte olup, kök anlamı yukarıda zikredilen kavramlarla eşdeğer olmasına rağmen, eğitim için farklı tanımlamalar yapılmış; eğitim bilimciler, filozoflar, psikologlar, sosyologlar buldukları alanlarla ilgili olarak çeşitli eğitim tarifleri ortaya koymuşlardır.

*Örneğin, John Lock’a göre terbiye, hayati ve lüzumlu tecrübelerin genç nesle aktarılmasından ibaret olarak görülürken, Rousseau, mükemmel terbiyenin ancak tabiata tam bir teslimiyetle elde edilebileceğini düşünür. O’na göre, mürebbi, pasif kalmalıdır ve çocuğun kabiliyetleri tabiat tarafından ortaya çıkarılmalıdır.*

*Jhon Dewey, terbiyeyi felsefe ile ilintileyerek “Terbiye, felsefi formüllerin elle tutulur bir hale sokulabileceği ve tecrübe edilebileceği bir laboratuvarıdır” ifadesiyle tanımlamıştır* (Kızılabdullah, 2017: 42).

Dewey aynı zamanda eğitimde toplumun önemine vurgu yaparken eğitimi yetişkin olmayanların içinde yaşadıkları sosyal gruba katılımları ile gerçekleşen ve yönlendirmelerini garanti eden bir sosyal fonksiyon olarak ifade etmiştir (Tosun, 2001: 25). Selahattin Ertürk ise Eğitimi “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.” şeklinde ifade etmiştir. (Kızılabdullah, 2017: 42). Eğitimin gerçekleşmesi için belli bir süreç ve değişimin de belli bir amaç dâhilinde olması gerektiği görülmektedir.

Yapılan tarifler içerisinde genel bir çerçeve belirleyecek olursak Eğitimi “*kişinin yaşadığı toplumda gerek bireysel gerek toplumsal istendik davranış değişikliği kazandırma süreci ve yine kişilere yeni tutum, tavır ve davranışlar kazandırmak veya onlarda belli tutum, tavır ve davranış değişikliği meydana getirmek*” olarak açıklayabiliriz (Gözütok, 2016: 16).Eğitim hakkında yapılan tarifler ve farklı yorumlar olduğu görülüyorsa da aslında bunların birbirini destekler mahiyette olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü genel anlamda eğitimin odak noktası insan ve onun hem fert hem aile hem de toplum içerisindeki tutum, tavır ve davranışları üzerine yürütülen faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik çalışmaları ifade etmektedir.

Arvasi ise eğitim kavramını Terbiye olarak tanımlarken;

*“İnsana mahsus bir faaliyet ve ictimai bir müessesedir. Nerede bir “insan grubu varsa, orada mutlaka bir “terbiye (eğitim ve öğretim )faaliyeti var demektir. İnsan, sahibi bulunduğu biyolojik, psikolojik ve sosyal değerleri sebebi ile “statükosunu” beğenmeyen, hem içinde yaratıldığı “tabiat çevresini” hem de “kendi tabiatını” değiştirmek yahut geliştirerek mükemmelleştirmek isteyen bir yaratılıştadır. İnsan ilim ve teknikle, din, ahlak ve hukukla, güzel sanat gayretleri ile hem “tabii çevresini” hem “kendini” değiştirip durmaktadır. Onun için ısrarla belirtiyoruz ki insan ‘tabiatın kültürü’, ‘vahşetten medeniyete’, ‘ham maddeden işlenmiş maddeye’, ‘yanlıştan doğruya’, ‘çirkinden güzele’, ‘batıldan Hakk’a’, ‘zulümden adalete’, ‘kötüden iyiye’, ‘haramdan helale’, ‘çoktan bire’, ‘maddeden manaya’ ve ‘yaratıktan Yaradan’a’ doğru devamlı bir yücelme gayreti içindedir.” (Arvasi, 1990: 362).*

İnsanın yücelme gayreti içerisinde olduğunu ifade eden Arvasi, bu gayeye “ilim”, “sanat” ve “din üçlüsüne dayanarak ulaşılabileceğini ifade etmektedir. İnsanın bu üç tavrını benimsemeyenlerin, gerçek anlamda insanı tanımadığını ilimsiz, sanatsız ve dinsiz bir hayatın insanı inkâr etmekle eşdeğer olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

*“İnsanın, üç tavrını kabul etmek zorundasınız. Çünkü bütün tarih ve medeniyeti içinde insan, bu tavrını ortaya koyarak kendini ifade etmiştir. İnsanı ilimsiz, sanatsız ve dinsiz bırakamazsınız. O, “gülü” bazen*

*laboratuvarda inceleme konusu yapacak, bazen vazosuna koyup ondaki estetiği duyacak, bazen de onu, bir ilahi mesaj olarak görecektir ve Yaradan'a hayran olacaktır. İnsan budur. O, varlığa ve hayata bu tavırla yaklaşmazsa, mutlaka ıstırap çeker, insanı mutlu kılmayı düşünenler, onu kendi realitesi içinde kavramak zorundadırlar. İnsanın realitesini kavrayanlar, ilmin de, sanatın da, dinin de realitesini kavrarlar. Bunların hepsini ya da birini inkâr, gerçekte insanın inkâr ve ihmal edilmesi demektir.” (Arvasi, 2001: 22).*

### **3.1.1. İnsan Merkezli Eğitim**

Daha önce de belirtildiği gibi Arvasi eğitim konusu üzerine yazılarını yazarken sürekli insanı merkez olarak görmüştür. Onun insan merkezli eğitimdeki amacı kaliteli insanların memleket meselelerine aktif rol almaları kalkınmada ve milli kültürün muhafazasında etkin bir fonksiyona sahip olmaları sebep teşkil etmektedir. “Eğitim Hammaddesi İnsandır” başlıklı makalesinde konumuzla ilgili şunlar yazmaktadır;

*“Eğitimin hedefi insanı işlemektir. İnsan canlı cansız varlıklar içinde işlenmeye, gelişmeye en çok elverişli olanıdır. Hiçbir canlı eğitimden insan kadar istifade edemez. Yine hiçbir canlı insan kadar eğitime muhtaç değildir.*

*İnsan diğer canlılarla kıyaslandığı zaman görülür ki, doğumdan itibaren büyük bir Biyolojik ve psikolojik potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin çok önemli irsi temel ve sınırları bulunmakla beraber müsait bir çevre bulunduğu zaman veya elverişli bir ortam hazırlandığı zaman insanın esaslı bir gelişme kaydettiğini görmekteyiz. Aksi durumda gelişme ya çok ağır olmakta, ya da durmakta veya tek olumsuz şartlardan gerilemeleri şahit olunmaktadır.*

*Toplumların, insanın eğitimine önem verdiklerini, bu konuda esaslı fedakârlıklara katlandığını görüyoruz. Gerçekten de hiçbir toplum, insanın işleyip geliştirilmesine ilgisiz kalmamaktadır. Bu ilginin derecesi, bütün toplumlarda aynı seviyede olmamakla beraber önemli gözükmektedir.” (Arvasi , 1978: 2-22).*



Arvasi, eğitilmiş kadrolara önem verilmesi gerektiğini hep söyleme gereği duymuştur. Çünkü günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel ve politik savaşları çok iyi yetiştirilmiş “Aydın ve eğitilmiş kadrolar” vermektedir. Ona göre böyle bir Kadrodan yoksun olan ülkelerin bu savaşlardan yenik çıkması kaçınılmazdır. Bir ülkeyi geri bırakmanın sömürgecinin en kestirme yolu o ülkenin eğitimini baltalamak, O ülkeyi milli ve çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek bir Eğitim'den mahrum kılmak, yetiştirilmiş elemanlarını israf etmek veya çalıp götürmektir (Tek, 1990: 30-36).

Arvasi'ye göre Milli Eğitim'in görevi bir milleti topyekûn kavramak, tek tek sahip oldukları potansiyeli, milli ve Çağdaş ihtiyaçlara göre kalitesini artırma üzere planlamak sosyal, kültürel ekonomik ve politik bir güç haline getirerek, kişisel ve toplumsal planda mutlu kılmak olmalıdır (Arvasi, 1978: 2-22).

Arvasi'ye göre, eğitim ve öğretimin faaliyetlerinde asıl hedef olan ve her türlü kalkınmanın temel unsurunu teşkil eden insanın, bu şekilde değerlendirilmesi önemli bir yer işgal etmektedir. Bununla ilgili olarak, “Her Türü Kalkınmanın Temeli İnsan” başlıklı yazısında, iktisadi kalkınma ve insan unsurunun rolü konusu işlenmiştir.

Gerçekten de İktisadi ve toplumsal bakımdan güçlenmek isteyen bir cemiyetin kudretli olabilmesi için her şeyden önce, insanını muhtaç olduğu eğitim ve öğretimden geçirmek zorundadır. Arvasi güçlü siyasi kadrolara, dünyaya yön verecek diplomatlara, en ileri teknolojik hamlelerle “Milli Hammaddeyi” işleyip yoğun aydınlara sahip olmak için “milli ve çağdaş bir maarife” muhtaç olduğunu savunmaktadır. Arvasi'ye göre güreş minderlerinde, stadyumlarda, parkurlarda, hipodromlarda, sahalarda başarılı olacak beden ve ruh sağlığı yerinde, milli ruh ve şuurla yetiştirilmiş nesiller ve “altın adamlar” ancak böyle bir maarifle cemiyete kazandırılabilir. Eğer maarif bu şuur veremiyorsa tepeden turnağa kadar yanlışlıklar çıkmazlar içindedir. İnsan merkezli Eğitim görüşlerini bu ifadelerle açıklayan Arvasi insan mefhumunun kalkınmadaki önemini ve bu hususta eğitim sistemlerine büyük görevlerin yüklendiğini de şu sözlerle ortaya koymaya çalışmıştır;

*“Ben kesin olarak inanmaktayım ki, içinde ülkemizin de bulunduğu İslam dünyası her şeyden önce, idealist ve güçlü pedagoğlara (terbiyecilere) kendi kültür ve medeniyet değerlerine bağlı, iyi yetiştirilmiş ve mesleğinin erbab-ı seçkin bir eğitim ve öğretim kadrolarına”* muhtaçtır. Böyle terbiyecileri ve kadroların yetişmesi ve

verimli kılınması için hiçbir fedakârlıktan kaçınılmalıdır. Belki yatırımların en pahalısı ve uzun vadeli insana yapılan yatırımdır. Ama bu gerçek yatırımlardır ki, cemiyetleri silkip ayağa kaldırabilmektedir. Gösterişli ve açık yatırımlarla kitlelerin gönlünü çelmeye alışmış politik kadrolara pek cazip görünmese de tarih, insana yatırım yapan devlet adamlarından övgü ile söz eder ve onları yüceltir.

Yapılacak iş bellidir. Takip edeceğimiz eğitim felsefesini şuradan buradan aktarmayacağız, kendi milli ve mukaddes değerlerimiz arasında arayacağız, eğitim ve öğretimimizin programı ve müfredatı tamamı ile bizi ifade ve temsil edecektir. Kendi kültür ve medeniyetimizi geliştirici bir rota çizeceğiz kendi insanımızı objektif testler ile genel ve özel yetenekler bakımından sınıflandırarak eğitim ve öğrenime tabi tutacağız, eğitim ve öğretimde fırsat ve imkân eşitliği tanıyarak herkese gelişime kapısı açacağız. Kendin yer altı yer üstü zenginliklerimizi bizzat kendi kadrolarımızla ve kendi ellerimizle kuracağımız fabrikalarda değerlendirilmek üzere, güçlü bir teknoloji oluşturacağız. Çağdaş ilmi gelişmeleri günü gününe takip edip tali ve terbiyemize katacağız. Laf üreten mektepler yerine, iş ve aktiviteye dayalı müesseseler kuracağız, mesleki ve teknik öğretime ağırlık vereceğiz. Üniversitelerimizi milli kalkınmamızın araştırma ve yönlendirme merkezi haline getireceğiz. Kalite buhranı doğurmadan herkesin bir iş ve meslek sahibi olmasını sağlayacağız (Arvasi, 2008: 250).

Arvasi hocanın Yukarıda ifade etmiş olduğu üzere, bir ülkenin kalkınmasında ve gelişmesinde en önemli unsur hiç şüphe yoktur ki insandır. Bireyleri gerekli eğitim ve öğretimden mahrum bırakan, ülkelerin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynaklar ne kadar fazla olursa olsun, bu kaynaklardan istifade edemeyeceği apaçık ortadadır. Bir ülkenin kalkınmışlık ve gelişmişlik seviyesini öğrenmek istersek onların eğitim ve öğretim konusundaki başarılarını ortaya koymamız yeterlidir (Arvasi, 1996: 169).

### **3.1.2. Eğitimin Toplumsal Boyutu**

Eğitim toplumsal bir olaydır. Sosyal olgu belli sosyal fonksiyonlar içinde kendine has bir sosyal yapıya ulaşmış sosyal kurumları ve değerleri ifade eder. Bunlar inkâr edilemez birer sosyal realiteye sahiptir. Eğitim toplumsal bir olgu olarak toplumların hayatında daima var olagelmiştir (Arvasi, 2008: 19).

Eğitim, temel itibarıyla, sosyal içerikli bir yapıya sahiptir. Sosyal bir kurum olan eğitim, ancak grup içinde mümkün mertebe icra safhası bulabilir. Sosyologlar eğitimi sosyal etkileşim işi olarak algırlar. “Kişi yalnız başına kalırsa eğitim imkânını yitirir. Eğitim aileden başlayarak gittikçe genişleyen bir sosyal çevreden etkilenmeyi gerektirir. Kişinin sosyal çevresi daraldıkça etkileşme imkânı azalacağından sosyalleşme ve kültürleşme bakımından fakir olur” (Arvasi, 2008: 25).

Yukarıda görüldüğü gibi, sosyal bir olgu olan eğitim, aynı zamanda sosyal bir etkileşim meselesidir. Aslında sosyal ortama giren ferdi açılan eğitim bir bakıma etkileri biriktirme ve kişiliğinde bir senteze ulaştırma işidir. Herkesin kişiliği bu etkileşime borçlu olduğunu belirten yazarımız insanlar arasında cereyan eden etkileşim biçimlerini şöyle tarif etmektedir;

*“A - Fertler arası etkileşim*

*B - Grup etkileşimi*

*C - Gruplar arası etkileşim*

*D - Nesiller arası etkileşim”* (Ahmet, 2008, s. 73).

Kişiler arası etkileşim, arkadaşlık ilişkilerinin tabii bir sonucudur. Arkadaşlar birbirini etkileyerek değişime uğrurlar. Bu konuda atasözlerimizin esaslı tespitleri vardır. “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim”, zm zme baka baka kararır” gibi.

Kişi - Grup etkileşimine ise, liderlerin ya da öğretmenlerin fonksiyonunu örnek verebiliriz. Arvasi de “*Biz ğretmenin kendisine teslim edilen grupları milli hedeflere ve programlara uygun bir tarzda etkileyerek, liderlik vasıfları yüksek, olumlu bir kişilik geliştirecek şekilde yetiştirmek zorundayız. Öğrencilerini milli hedefleri ve pedagojik gereklere göre etkileyemeyen, bir ğretmeni haklı olarak beğenmeyiz*” demektedir (Ahmet, 2008, s. 73). Toplumsal eğitimi hep ön planda tutan Arvasi, toplumun başlı başına bir, eğitim alanı olduğunu, paylaşmayı da ancak ağdaş dünyanın sosyal etkileşiminden yararlanarak yakalayabileceğinizi söylemektedir (Arvasi, 2008: 25).

Ayrıca Arvasi “Eğitim Sosyal Bir Varlıktır” başlıklı yazısında eğitimin sosyal boyutu üzerine durmakta ve eğitimde etkileşiminin önemine dikkatleri çekmektedir şöyle ki;

*“Psikolojinin tek başına eğitim olayını açıklayacağı açıktır. Eğitim bir sosyal etkileşim işidir. Kişi yalnız başına kalırsa eğitim imkânını yitirir. Eğitim bir sosyal müessesedir ve ancak bir grup insan içinde mümkün olabilmektedir. Eğitim aileden başlayarak gittikçe genişleyen bir sosyal çevreden etkilenmeyi gerektirir. Kişinin sosyal çevresi daraldıkça, etkileşme imkânı azalacağından sosyalleşme ve kültürleşme bakımından fakir kalır” düşüncesindedir.*

Ayrıca Arvasi, sosyoloji açısından eğitimin görevinin nesiller arası kültür naklini olduğunu şu sözlerle savunmaktadır;

*Eğitim bir grup işidir ve tarih boyunca İnsan gruplarında mevcut bulunmaktadır. Gerçekten de tarihte, eğitimden yoksun bir tek insan toplumu gösterilemez. En iptidai gruplarda dahi, eğitim yaygın olarak varlığını sürdürmüştür. Gruplarda, eğitimleri okul faaliyetlerinden öncedir. İnsan grupları, sosyal miraslarını nesilden nesile yaygın bir eğitim ve aktara gelmektedir. Her toplumun tarih boyunca giderayak edildiği bir tecrübe hazinesine sahiptir. Bu hazine nesilden nesile geçerek zenginleşerek zamanımıza kadar gelmiştir. Zaten canlılar içinde atalarının tecrübelerinden faydalanabilen tek canlı insandır. İnsan tarih yapabilen ve tarihten istifade edebilen tek canlı olabildiği gibi güçlü medeniyetler kurabilmektedir. İnsan tabiattan kültüre sıçrayabilen, bu kültürü biriktirilen ve nesilden nesile aktarabilen bir canlı olabileceğinden diğer canlılar üzerinde hâkimiyet kurabilmektedir.*

*İnsan için, bir insan toplumu için en büyük felaket, atalarının sosyal mirasına tevarüs edememesi olacaktır. Böyle bir felakete uğrayan insan kişisi nesli ve grubu yapayalnız kaldığını ve iptidai bir hayata mahkûm olduğunu görecektir. Bir millet, çeşitli tertipler ile atalarının tarih miraslarından mahrum bırakılırsa böyle bir tehlikeye maruz kalmanın ötesinde yabancı milletlerin kültür baskısı altına düşerek kısa zamanda sömürgeleşir.” (Arvasi, 1978: 6).*

Arvasi, eserlerinde eğitimin sosyal boyutunu ele alırken “sömürge eğitime” de genişçe yer vermiştir. Siyasi açıdan bakıldığında en azından iki tip eğitim vardır. Birincisi millet hür, şahsiyetli, şerefli ve müstakil kılan “Milli Eğitim”; İkincisi ise, yabancı emel ve milletlere göre planlanmış, milleti esir kılan “sömürge eğitimi” şeklinde bir taksimatta bulunan Arvasi, milliyetçi bir eğitimin, sömürgeci bir eğitime karşı müspet alternatif oluşturduğunu belirterek, milliyetçi eğitimi şöyle açıklamaktadır;

*“Milliyetçi eğitim, sömürge eğitime, kültür emperyalizmine, beyin göçüne, ilim adamı korsanlığına, yıkıcı, bölücü eğitime, buhranını arttıran eğitime, millete ve devlete ters düşen eğitime halk aydın çatışmasını teşvik ve tahrik eden eğitime, vatan ve millet çocuklarının tümünü bağrına basmayan ve kabiliyetleri ölçüsünde geliştirmeyen eğitime, eğitimi bir zümrenin imtiyazı durumuna getiren eğitime paydos diyen eğitimidir. Kısacası milliyetçi eğitim kendi ülkesinde yabancı okullar ve yabancılaştırıcı okullar barındırmayan eğitimidir. Kendi milletine ve insanını yabancılaştırmadan çağdaş, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik savaşa hazırlayan eğitimidir.”* (Arvasi, 1978: 6).

### **3.1.3. Milli Eğitimin İşlevleri**

Eğitimin ve öğretmen ana gayesi; en büyük milli servet olan insan unsurunu araştırmacı ve üretici bir zihni yapıya, üretimi arttırıcı bilgi ve beden gücün, ayrıca idealist, devlet ve milletine bağlı, bu uğurda fedaya hazır, çalışkan vatandaşlar olarak yetiştirmek suretiyle, onları milletimize hamleler yaptırarak manevi güç halinde hazırlamak ve organize etmek olmalıdır (Hacıeminoğlu, 1972: 28).

Necmettin Hacıeminoğlu, bu hedeflere ulaşabilmek için eğitim teşkilatının gerçekleştirilmesi gereken vazifeleri şu şekilde maddeleştirmiştir;

*1- Yaşanılan çağın bilgilerini belli bir sıraya ve sisteme göre ferde kazandırmak. Böylece fertleri çağın bütün icaplarına uyabilir hale getirmek.*

*2- Kişileri zekâ, kabiliyet ve alakalarına göre işe, istihsale ve mesleğe yöneltip onları bu istikametlerde verebilecekleri noktaya kadar götürmek.*

*Yani kişi, kendisinden cemiyetin azami ölçüde faydalanabileceği bir milli unsur haline getirmek.*

*3- Cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerin bütünü olan milli kültürü bir nesilden diğerine fire vermeden aktarmak, böylece bu kültürün her nesilde canlı ve şuurulu bir şekilde yaşamasını sağlayarak milli ve tarihi devamlılığı temin etmek.*

*4- Kişileri sadece verilen bilgileri öğretip muhafaza eden otomatlar halinde değil, düşünen, şüphe ve münakaşa eden, araştıran fikirleri tenkit, terkip ve telif edebilen yaratıcı birer şahsiyet seviyesine yükseltmektir. Böylece de kişiler kaim olan müesseselerin basmakalıp prensipler içine hapsederek çağ dışı kalmasına mani olmak.*

*5- Her tip ve derecedeki okulun öğrencilerini, en son ilmi usullere göre ve tam bir objektif ölçü içinde test imtihanından geçirerek, onlar arasında zeki ile geri zekâlıyı, bilgili ile bilgisizi, çalışkan ile tembeli seçmek ve ayıklamak. Böylece her kişi cemiyet hayatında en uygun yere, sıraya ve işe koymaktır (Hacıeminoğlu, 1972: 29).*

Seyyid Ahmet Arvasi ise millî bir maarif sisteminin nasıl olması gerektiğini “Marifet Sistem Arayışları” başlıklı makalelerinde kısaca açıklıyor ve milli maarif sistemini şu üç temele dayandırıyor;

A- Milli Vicdan dayatan gerçek Talim ve Terbiye felsefesini keşfedip ortaya koymak

B- Milli kültür ve medeniyet değerlerimiz ile ilgili tarih tecrübelerimizi maarifimizin temeline almak

C- Milletler arası kültür ve medeniyet temaslarına açılmak başka milletlerin tecrübelerinden faydalanmak (Arvasi, 1984: 17).

Necmettin Hacıeminoğlu ile aynı düşünce ve görüşleri paylaşan Arvasi, maarifimizin, milletimize, muhtaç olduğu eğitimi ve öğretimi veremediği, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değerlerimizi ve hammaddemizi milli ve çağdaş ihtiyaçlara göre işleyip geliştirebilecek kadroları hazırlayamadığını ifade eder. Milli

eğitim fonksiyonunun bilinmediğini ve yerine getirilmediğini savunarak, Milli Eğitim'in fonksiyonlarını dört başlık altında ele almaktadır.

#### **a- Milli Eğitimin İçtimai Fonksiyonu:**

Milli Eğitim her şeyden önce, milli birliği güçlendirir. Bütünleşme yolu ile sınıflar arasındaki farkları ve dolayısıyla çalışmaları azaltır. Nispeten kapalı gruplar durumunda bulunan içtimai bilimler, dilimler, tabakalar arasındaki ilişkileri yumuşatır. İçtimai tabakalar arasında şakuli ve ufki akıcılığı temin etmek suretiyle içtimai hareketliliği düzene sokar; kişilere, ailelere, içtimai dilimlere, tarım sanayi ve hizmet sektöründe bulunanlara, cinsiyetlere, eğitim ve öğretimde fırsat ve imkân eşitliği sağlar. İçtimai değişimleri İlim ve eğitim yoluyla ağrısız ve sancısız bir biçimde gerçekleştirici planları uygular (Arvasi, 1983: 94).

#### **b- Milli Eğitimin Kültürel Fonksiyonu;**

Eğitimin kültürel fonksiyonlarını şöyle özetleyebiliriz. Milli kültürü işlemek, zenginleştirmek, milli kültür hammaddelerine genç nesillere kazandırmak, onlara bunları geliştirerek âlemşümul eserlere ulaştırmak şuurunu, aşkını, azim ve iradesini vermek, kültür emperyalizmine meydan vermeden milletler arası kültür mübadelesini sağlamak, kültür temaslarına açık büyük şehirlerde kültür srtşmelerine müsait hudut boylarında, halktan kopmaya başlayan aydın tabaka arasında meydana gelen yabancılaşma problemini azaltmak ve ya yok etmek kısaca, yabancılaşmadan çağdaşlaşmayı temin etmektir (Arvasi, 1983: 95).

#### **c- Milli Eğitimin İktisadi Fonksiyonu;**

Eğitimin ekonomik fonksiyonları da şöyle özetlenebilir: Milli Eğitim Milli iktisadın istek ve ihtiyaçlarına göre teşkilatlanır. Bu istek ve ihtiyaçlarına göre, okul açar, personel yetiştirir, müfredat hazırlar, ders vasıta ve imkânları tahmin eder. Gizli kabiliyetleri keşfeder, sahip olduğu insan unsurunu, maddi ve manevi gleri irtibatı ile tasnif eder ve geliştirir. Onların retim sahasında başarılı birer vatandaş olmasını sağlar. İnsanların iktisadi büyüme ve iktisadi yapıda meydana gelen değişimlere intibamı kolaylaştırır. Sahada muhtaç olunan bilgi, maharet, değer ve tavır kazanımlarını mümkün kılar. Kısaca eğitim, iktisadi hayata, güçlü üreticiler, akıllı ve bilgili tüketiciler, zeki ve namuslu müteşebbisler ve ağdaş iktisadi savaşlarda milletini ve devletini, bihakkın savunabilecek kadrolar vermek zorundadır (Arvasi, 1983: 95).

#### **d- Milli Eğitimin Siyasi Fonksiyonu;**

Eğitimin politik fonksiyonları da bulunmaktadır. Her milletin ve devletin eğitimi, kendi siyasi sistemine, ideolojisine, ulaşmak istediği hedeflere ve ülkelere uygundur. Eğitim, bütün faaliyetlere yön verecek olan insan unsurunu işlemekte olduğunu asla unutmaz. Bu açıdan bakılınca milli eğitim, milli savunmanın çok mühim bir unsur olmaktadır. Bir millet, her şeyden ve her yerden önce, kendini kendi okulunda savunmasını bilmelidir. Okullar, her türlü küçük politik hesapların ve siyasi çekişmelerin ötesinde ve üstünde, milli tarihin, milli hırsın, milli değerlerin, milli gelişmenin ve milli bütünlüğün savunulduğu ve milli ülkülerin gerçekleştirildiği yerlerdir ve bu maksadı gerçekleştirecek idealist öğretmen kadrolarına muhtaçtır (Arvasi, 1983: 95).

#### **3.1.4. Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği**

Anaokulundan yüksek tahsile kadar eğitimde bir fırsat ve imkân eşitliği bulunmadığında özellikle dikkat çeken Arvasi, Türk - İslam ülkücüsünün bu eşitliği sağlamakla mükellef olduğunu belirterek şu tedbirleri önerir;

*Eğitim ve öğretim müesseselerini bütün kademeleri ile vatan sathında dengeli bir dağılım içinde bulunmasını temin etmelidir.*

*Eğitim ve öğretim için gerekli olan ders vasıta ve malzemesi ile öğretimin üyesinin bütün vatana dağılmasını temin etmelidir.*

*Köy çocuklarının okuma imkânları arttırılmalı, sosyal bilimler ve tabakalar karşısında milli şuurla ve adalete davranabilmelidirler*

*Kız çocuklarını milli ve ilmi eğitim ve öğretimden geçirerek gelişmeleri sağlanmalıdır (Arvasi, 1991: 354-367).*



### 3.1.5. Eğitimde Disiplin

Arvasi ele aldığı bütün konular üzerinde yorum yaparken farklı görüşleri ortaya koyar, son sözünde de, eklektik bir yaklaşımla görüşleri uzlaştırır, yani, maddeler laboratuvarında inceler gibi, meseleleri, belli analiz sayfalarından geçirdikten sonra sentezleştirir. Kişinin özgürlüğü ve cemiyetin sorumluluğu anlayışında da birleştirici bir rol üstlenir. “Milli Eğitimde Disiplin ve hürriyetin Değeri” başlıklı yazısında konumuzla ilgili görüşlerini detaylıca açıklayan Arvasi, eğitimcinin bütün ilimlerin verilerinden istifade etmesi gerektiğini belirtirken, bir eğitimcinin insanı tanınması noktasında özellikle biyolojik, sosyolojik ve psikolojik olarak bilmesi gereken üç temel ilmin olduğunu söylemektedir. Bunun nedenlerini açıklarken de:

*“Birincisi ile insanın anatomisini, fizyolojisini, genetiğini, Fizik güçlerini, ikincisi ile kişinin zihni yapısını, kabiliyetlerini, heyecan hayatını, mizacını, psikolojik hareketlerinin, diğer insanlardan farklarını üçüncü ile de kişinin içinde gelişip şahsiyet kazanacağı veya kazandığı grubu, bu grubun sosyal yapısını, işleyişini, gruba hâkim olan sosyal değerleri, normları, sosyal müesseseler bunların yapı ve işleyişini, etkileyen dinamikleri, amirleri inceler, grubun yapı ve işleyişinde meydana gelen değişimleri, bu değişimlerin doğurduğu problemleri ve bu durumdan insan- kişi ve zümreleri üzerindeki müspet ve menfi etkilerini araştırır.”* demektedir (Arvasi, 1978: 13).

Yine Arvasi, bireyi ve toplumu tanımadan eğitimde başarı sağlanamayacağını söylerken, her iki kesiminde ihtiyaç ve mutluluklarının dengelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kişinin kendini mutlu hissedeceği iş ve meslekte ilerlemesinin sağlanması gerektiğini vurgulayarak, eğitimin gayesini şu sözlerle açıklamaktadır:

*“Hiç şüphesiz kişi bedeni, zihni ve hissi bakımından kendini geliştirme, kendini mutlu kılacak bir iş ve meslekte yetişme imkânı ve fırsatını bulabilmelidir. Eğitimin gayesi, müfredatını, değerlendirilmesi ve teşkilatı ferdi farklara göre çeşitlenmeli ve biçimlenmelidir. Eğitim, psikolojik verileri nazara almak zorundadır. Aksi halde, kişileri ihtimal ve inkâr eden bir eğitimin başarı şansı çok azdır. İnsan ferdi sahip bulunduğu fizik ve ruhi*

*potansiyeli en iyi tarzda değerlendirme konusuna muhtaç olduğu vasat ve desteği bulabilmelidir. Eğitimde hürriyet, kişinin kendini serbestçe geliştirebildiği ve ortaya koyabildiği, kendi fizik ve ruhi ihtiyaçlarına uygun bir zemin bulabildiği, zevkle ve şevkle çalışma isteği ile dolabildiği bir durumu ifade eder. Böyle bir altyapı eğitim de güçlü şahsiyetlerin doğmasına yardım eder.” (Arvasi, 1978: 13).*

Arvasi'ye göre eğitim, hem ferdi, hem de cemiyeti ilgilendiren bir meseledir. Eğitimden fertlerini ve cemiyetlerin bazı beklentileri vardır. Kişiler kabiliyet ve istidatlarına göre gelişmek, orijinal bir şahsiyet olmak, kendilerini mutlu kılacak bir iş ve meslek tutmak için serbest bir eğitim vasatı ararken; cemiyetler, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapılarına uygun, devlet ve millet bütünlüğünü güçlendiren ve milli şahsiyeti yabancılaştırmadan çağdaş nesiller yetiştiren bir eğitim anlayışına savunur (Arvasi, 1991: 359).

Arvasi, “Eğitimde Ferdin ve Cemiyetin İstekleri” başlıklı yazısında, cemiyetlerin, eğitimde psikolojik verilere ağırlık tanımak hususunda farklı eğitim felsefeleri geliştirdiklerini belirtmekte ve devamla tezlerini yorumlamaktadır.

*“Bugün yeryüzünde rastladığımız bireyci ve toplumcu eğitim anlayışları buradan doğmaktadır. Ülkeler siyasi sistemlerine göre bu sistemlerden etkilenen ve bu sistemleri etkileyen eğitim anlayışına bağlıdır. Liberalistlerin eğitim görüşlerine, umumiyetle ferdin psikolojik yapısından fertler arası farklardan kişinin İstidat ve temayüllerinden hareket etmek prensibi hâkimdir. Onlar için, ferdi özgür bir ortamda ve özgürce hareket ederek kendi kişiliğini kurması esastır. Toplumcuların eğitim görüşlerinde ise, umumiyetle cemiyetin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısına uygunluk, cemiyetin muhtaç olduğu kadroları hazırlamayı hedef alan disipline ağırlık veren bir eğitim anlayışı ağır basar.*

*Görünüyor ki, psikolojik verilere ağırlık tanıyan eğitim anlayışı ferdiyetçi, şahsiyetçi, hürriyetçi bir karakter taşıdığı halde, sosyolojik verilere ağırlık tanıyan bir eğitim görüşü ise, cemiyeti, plancı, radikal ve disiplincidir. Pedagoglar birinci eğitim anlayışına individualist/*

*natüralist, ikinci görüşe de idealist eğitim adını veriyorlar (Arvasi, 1991: 360).*

Arvasi eğitimde disiplin ve hürriyet anlayışını yine şu sözlerle açıklamaktadır;

*“Realist bir eğitimci, bu iki görüşü engellemeye çalışır. Sosyolojik veriler esas alıp psikolojik verileri tamamen ihmal eden bir eğitimin zararlı olacağını, orijinal kişilerin doğruluğunu engelleyeceğini, çeşitli bunalımlara sebep olacağını belirtir. Öte yandan sadece psikolojik verilere ağırlık verip sosyolojik ve toplumsal verileri ve istekleri nazara almayan, sosyal değerli ve normları ihmal eden bir eğitimi aşırı bireyciliğe düşerek anarşizmi, bencilliği ve toplumsal çözülmeyle kolaylaştıracağını belirterek sosyolojik ve psikolojik verileri eğitimde paralel tutmaya çalışır. Ferdin sosyalleşmesi ve kültürleşmesinin süreci içinde kişilik kazanmasını da savunur. Yeryüzünde örneklerine tanık olduğumuz aşırı bireyci ve toplumcu eğitim biçimlerinden sakınır. Ferdin, kendinin ve toplumunun mutluluğu için çalışmasını erdem sayar. Disiplin ve hürriyet kavramlarını dengeli bir ağırlık tanır. Disiplin ferdi mensup bulunduğu grubun, milletin varlığına, değerlerine, normlarına, saygısını ifade ettiği halde, hürriyet, toplumun, kendi varlığına saygı duyan fertlere kişiliğini yaşama ve ortaya koyma fırsatı vermesi demektir. Realist bir eğitimci eğitim görevini yaparken, ferdi de, grubu da feda etmez. Çünkü ferdi gruba kurban eden bir eğitimci de ne kadar haksız ise, grubun değer ve normları ihmal ve inkâr eden bir eğitimde o kadar haksızdır. Böylece eğitimin sosyal olduğunu ve fakat psikolojik verilerden mahrum kalmayacağını belirtmeye çalıştık.” (Arvasi, 2008: 25).*

### **3.1.6. Eğitimde Öğretmenin Etkisi**

Arvasi'ye göre eğitim ve öğretimde okulda seçilen dersten çok, seçilecek olan öğretmenlerin önemli olduğunu belirtir. “Talim ve Terbiyede Öğretmenin Rolü” başlıklı yazısında öğretmenin önemini, şu şekilde belirtmektedir;

*“İnsanlık tarihinde, büyük buluş sahipleri, büyük matematikçiler, fizikçiler, kimyacılar, biyologlar ve her dalda yetişmiş ilim ve fikir adamları*

*vardır. Bunların hepsi de insanoğluna faydalı olmak için emek göz nuru harcayan kimseler olarak kültür ve medeniyet tarihinde hak ettikleri yeri bulmuşlar ve saygı ile anılmıştır.*

*Bütün bunlarla birlikte, kanaatimizce, insanlık tarihinin en çok sevilen ve saygı gören insanları, bizzat insanın gelişmesi ve yücelmesi için çalışan kimseler olmuştur. Gerçekten de insanlık âleminin en saygıya değer insanları, daima ve her zeminde, peygamberler, ahlak adamları ve muallimler olmuştur. İstinasız, her cemiyette, eli öpülecek kimseler bunlardır.*

*Büyük imam, aşk ve irfan adamı Mevlana Celaleddin Hazretleri, hocalarının(Hüsameddin Çelebi ve Şemseddin Tebrizi'nin) kadir kıymetini ifade etmek için şöyle buyururlar; “babamla anam birleşerek beni gökten yere indirirler, fakat hocalarım beni tekrar göğe çıkardılar.”*

*Gerçek bir hoca, insanın anasından da, babasından da daha değerlidir. Ama esef edelim ki, böylelerinin sayısı pek azdır.” (Arvasi, 2008: 341).*

Arvasi, “Milliyetçi Düzendeki Türk Milli Eğitimi” isimli makalesinin sonunda Türk milli eğitim anlayışında öğretmenin yerini, nasıl yetiştirilmesi ve ne gibi niteliklere sahip olması gerektiğini belirtmişti (Arvasi, 1978: 21). Ayrıca Milli Eğitim dergisindeki “Muallim ve Müellim” başlıklı makalesinde bir öğretmenin nasıl olması gerektiği düşünceleri ortaya koymaktadır (Arvasi, 1986: 36). Ona göre öğretmenler kadrosu Türk milliyetçiliğinin gayelerini, prensiplerini, stratejisini ve programını en iyi tarzda bilen, yaşayan ve uygulayan şuurlu kurmay kadrosudur. Öğretmenler memleketin en zeki ve çalışkan evlatları arasından seçilen, çağdaş bilgilere mücehhez, yüksek tahsilli ve karakteri sağlam milli kadrosudur. Devletçe ve milletçe maddeten ve manen desteklenen bu kadronun yetiştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi en hayati meselemizdir. Öğretmenini, milli ve çağdaş ihtiyaçlarına göre yetiştiremeyen bir millet, tesis ve teşkilatı ne olursa olsun, eğitiminden fayda görmez. Eğitimde temel unsur öğretmendir, diğerleri sonradan akla gelmelidir.

Arvasi, eğitimin öğretmen yetiştirmede şu hususlara önem vermesi gerektiğini savunmakla ve görüşlerini tavsiye niteliğinde şöyle ortaya koymaktadır:

*“Her kademedede çalışan öğretmenimiz, yüksek tahsilden geçmeli, meslek içi yetiştirme ve geliştirmeye bilhassa önem vermelidir. Öğretmen idari ve akademik bakımdan gelişme fırsat ve imkânını bulmalı, ayrı bir öğretmenler personel kanunu ile özel olarak her bakımdan korunmalıdır. Öğretmenlerin yetişmesinde menşe ayrılıkları giderilmeli, bütün öğretmenler aynı kaynaktan çıkarak vatan sathına dağılmalıdırlar.*

*Öğretmen yetiştiren müesseselerimiz asla unutmamalıdırlar ki, çağdaş Türk – İslam kültür ve medeniyetini kuracak yeni nesilleri yetiştirmek zorundadırlar. Bu müesseseler Türk milliyetçiliğinin birer kalesi ve Türk milletinin büyük ümidi olarak sosyal, kültürel, ekonomik hayatımıza güç ve enerji katacaklardır. Bu müesseselerde asla milli tarihe, milli kültüre, milli medeniyete, milli ülkülere, milli menfaatlara aykırı düşen bir hareket ve şahıs barınamaz. Bir milleti yapanda, yıkanda öğretmendir. Öğretmen meselesi milli eğitimin en hassas ve en önemli konusudur; bunu idrak eden kafalar milli eğitim bakanı olmalıdır. Öğretmen yetiştiren müesseseler için gerekli maddi ve manevi fedakârlık devletçe behemehâl göze alınmalıdır. Memleketin değerli öğretim üyeleri, en zengin laboratuvarları, tesisleri, kitapları ve imkânları bu müesseselere sağlanmalıdır. Bu müesseseler, milli tarihin, milli kültürün ve milli ülkülerin ışığında hassas bir himaye ve denetim altında tutulmalıdır.*

*Öğretmen yetiştiren müesseselerimiz, aynı zamanda Türk talim ve terbiyesine ışık tutacak araştırmaların yapıldığı yerler olarak da organize edilmelidir. Türk eğitim tarihi, Türk eğitim psikolojisi, Türk eğitim sosyolojisi, Türk eğitim felsefesi, Türk eğitim sistemi buralarda yapılan ilmi araştırmalarla yazılmalı, Türk milli eğitimin önemli meseleleri buralarda ele alınıp çözülmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı, muhtaç olduğu pedagojik ve ilmi desteği bu müesseselerden bulmalı ve bu müesseselere araştırma ve inceleme görevleri vermelidir (Arvasi, 1978: 21).*

### **3.2. Arvasi'nin Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri**

Din eğitimi, sosyal hayatın önemli bir parçasıdır. Arvasi, bireyin ve toplumun dini değerlere sahip olmasının önemine dikkat çekerken, dinin de kendi gerçekliği içinde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi durumda herhangi bir toplumun yapısına göre dini şekillendirmek, dinin evrensel kurallarını görmezden gelerek özüne aykırı bir tutum sergilemek olacaktır. Arvasi, dinin toplumda ihtiyaç duyulan ilim, sanat ve ahlak gibi gerçek bir değer olmakla birlikte, hem ictimai hem de beşer fitratına uygun yönleri bulunduğunu ifade etmektedir. Dinin hiç kimsenin tekelinde olmadığını ve kendi menfaat ve çıkarlarına uygun tevil ve tefsir edilemeyeceğini söyleyen Arvasi: “*Kimse İslamiyet’i ve Kur’an-ı Kerim’i kurtarma davasına kalkışmasın bütün mesele İslam’ı kurtarma değil, islamla kurtulma davasıdır*” demek suretiyle düşüncesini özetlemektedir.

### **3.2.1. Dinin Tanımı ve Arvasi ‘de Din Kavramı**

**Sözlük Anlamı:** “Din” kelimesinin lügat itibariyle birçok anlamı vardır. Eğitimi doğrudan ilgilendiren sözlük anlamlarından bazıları şunlardır. Tedbir, taat, ibadet, inkiyat, takva ve benzeri anlamları ifade eden din kelimesi ile borç anlamına gelen deyn kelimesi aynı kökten gelmelerinin gereği olmalı ki lüzumluluk anlamını ifade etmektedirler. Ancak bu kelimedeki lüzumsuzluk farklı boyutlarda bulunmaktadır. Zira deyn kelimesindeki lüzumluluk mali iken “Din” kelimesindeki lüzumluluk ise terbiyeci (eğitici) lüzumluluk anlamını taşımaktadır (Dündar, 2011: 28).

Terim anlamda din kelimesi incelendiğinde birçok tanım yapılmıştır, “*Kur’an ve sünnet ışığında yapılan tanımların özünün bir olması nedeniyle, değişik ifadelerle belirtilen bir iki tanımı zikretmenin yeterli olduğu kanaatindeyiz*” (Dündar, 2011: 28).

Arapçada din kelimesi borç manasına gelen “deyn” kökünden mastar veya isim olduğu kabul edilmektedir. Kur-an ’da zaman zaman din kavramıyla eş anlamlı olarak millet kelimesinin kullanıldığına şahit olmaktayız. İmam Cürcani din ile millet kelimelerinin bir olduğuna, bunların itibari olarak ayrıldıklarına ve her ikisinin de şeraite dayandığını belirtmektedir. Din ve millet kelimesini bir birinden ayıran yönü

ise millet kelimesinin topluma bakan bir açısı vardır. Din, insanın yaratıcıya olan inancı, ibadeti ve onun emir ve yasaklarıyla terbiye edilmiştir (Gözütok, 2016: 22).

Arvasi'nin bu konudaki görüşlerine geçmeden önce din eğitimiyle ilgili yapılan bazı tanımlara yer verilebilir:

Din Eğitimi: “İnsanın dini davranışını planlı olarak müspet ve istenilir bir şekle sokmayı amaçlayan, bunu yaparken de insandaki dindarlık kabiliyetini sağlam ve doğru, dini kültürle uyarıp geliştiren, kişide sağlıklı bir ruhi yapı ve vicdan oluşturmayı, onda hayata ve olaylara daha geniş açıdan bakabilmeyi, Allah huzurunda oluşan benliğin burada arınarak, yarattıklara sevgi ve saygıyla dönmesini sağlamaya çalışan eğitim sistemidir.” (Parladır, 1985: 23).

Din Eğitimi, “Ferdin çeşitli terbiye edici vasıtalarla ruhen ve manen geliştirilmek suretiyle, Allah'ın buyruklarına boyun eğecek hale getirilmesi ve bununla ilgili gerekli bilgileri öğrenmesi ve özümsemesidir.” (Yavuz, 1998: 25).

Din Eğitimi, “Bireyin dini davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen değişimi meydana getirme denemeleri sürecidir.” (Tosun, 2001: 21).

İlk iki tanımda daha ziyade din ve inanç kavramları ön plana çıkmaktadır. Son tanımın kapsam alanına ise formel eğitim girmekte ve bu tanımda olgusal ve betimleyici bir yaklaşım söz konusu olmaktadır (Tosun, 2001: 21).

Din eğitimi eğitim sistemimiz içerisinde önemli bir yer almaktadır. Din eğitimi, eğitimin ayrılmaz bir parçası olup, eğitim faaliyetleriyle iç içedir. Eğitim faaliyetleri örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Örgün eğitim: “Belirli bir çağdaki nüfusa nitelik kazandırmak ve üst okula hazırlamak amacıyla verilen okul içi eğitimidir.” (Teşkilatı, 1972).

Arvasi'ye göre örgün eğitim, “Bir toplumsal vaka olarak cemiyet hayatında plansız ve sistemsiz olarak devam eden eğitimin, milli ve çağdaş ihtiyaçlara göre bir plana, sisteme, teşkilata ve kadroya kavuşturulmasıdır.”

Böyle bir eğitim, bir plan ve program dâhilinde ele alınan teşkilatlı eğitimidir. Okullarımızda Milli Eğitimin amaçlarına göre belli bir yaş grubunda olan bireylere verilen eğitim, örgün eğitim olarak adlandırılmaktadır. Okul öncesi öğretim, ilköğretim ve yükseköğretim örgün eğitime dâhildir. Örgün eğitimde genel, mesleki ve teknik eğitim programları da uygulanmaktadır. Yaygın eğitime gelince, bu konuda pek çok tanım yapılmaktadır. Bunlardan bir kaç tanesine yer verebiliriz. Haydar

Taymaz, “Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, bu sistemin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan kişilere ilgi ve gereksinme duydukları alanlarda yapılan eğitimidir, tanımını vermektedir (Taymaz, 1978:12).

Cevat Geray, “Yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelik düzenli, dizgeli ve örgütlü bir eğitim çabası" olarak tarif etmektedir (Geray, 1978: 32).

Yaygın Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporunda şu tanıma yer verilmektedir:

“Örgün eğitimlerini eksik bırakanlara, eğitim nimetinden hiç faydalanmayanlara olduğu kadar, eğitim ve öğretimde her kademeye ulaştıkları halde, bir şeyler daha öğrenmek isteyen birey ve toplumlara hitap eden bir öğretim şeklidir." (MEB, 1966: 11).

Eğitim Terimleri sözlüğünde ise yaygın eğitim şu şekilde tanımlanmaktadır:

“a- Resmi ya da özel kuruluşlarca yetişkinlere türlü alanlarda bilgi kazandırmak ve anlayışlarını geliştirmek amacıyla düzenlenip yürütülen eğitim etkinlikleri,

b- Yetişkin yurttaşların çalışma güçlerini artırmak, yaşayış düzeylerini yükseltmek, ulusal ve insancıl değerlerini geliştirmek amacıyla okul eğitimi dışında ya da yanında yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarıdır.” (Oğuzkan, 1981: 9).

Yaygın eğitimin örgün eğitim gibi sistemli ve planlı olduğu söylenemez. Yaygın eğitim kısa süreli eğitim etkinlikleri şeklinde düzenlenir. İşte örgün ve yaygın eğitim adı altında yürütülen çalışmalar dini içerik kazandığında örgün ve yaygın din eğitimi olarak ifadelendirilmektedir.

### **3.2.2. Din Eğitiminin Önemi**

Din eğitimi sosyal bir gerçek olarak niteleyen ve milli hayatımızda dinin bütünleyici önüne dikkat çeken Arvasi, din eğitimine yönelik orijinal düşüncelere sahiptir.

Arvasi, din eğitiminin sosyal hayat içinde yaygın eğitimin önemli bir parçası olduğu görüşündedir.

Ona göre “*Genç nesiller, aileleri içinde doğup büyürken Müslüman Türk milletinin vicdanında taşıdığı ve hayatına tatbik ettiği dini değerleri, ocak başı sohbetlerinde besler, camilerdeki vaazlar ve köy odasındaki*



*konuşmalarla geliştirirler. Sahabe cenkleri, evliya menkıbeleri, Yunus Emre ilahileri, ezan ve kametler okunarak evlatlarına isim verilmesi gibi faaliyetlerin hepsi din eğitimi gayesiyle yapılmaktadır.” (Arvasi, 1991: 382).*

Fakat Arvasi, yaygın din eğitiminin sistemsiz, plansız ve programsız olduğunu, birtakım ehliyetsiz kişilerin dine zarar verdiğini ve bu durumun da tehlikeli sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedir (Arvasi, 1991: 324).

Bu yüzden o, örgün eğitim içerisinde ciddi bir din eğitimi yapılmasına taraftardır. Zira örgün din eğitimi, yaygın din eğitime nazaran sistemli, planlı ve bir program dâhilinde yapılan eğitimidir.

Arvasi, din eğitimini insanın en tabii hakkı olarak görmekte, böyle bir eğitimin hem fert ve hem de toplum açısından son derece gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmektedir:

*“Din eğitim ve öğretimi, sadece insanın temel hak ve hürriyetlerinden biri olduğundan hukuki bir zaruret olarak yerine getirilmesi gereken bir vazife telakki edilmemelidir. Din eğitim ve öğretimi, bir taraftan ferdi vicdanların yücelmesi, insanın beden ve ruh sağlığı açısından huzuru, diğer taraftan da bizzat cemiyetin düzen ve dengesi ile devletin selameti açısından gereklidir (Arvasi, 1991:383).*

Eğitimcimizin burada ifade ettiği üzere din eğitimi bireylerin sorumluluk duygusuna sahip olabilmeleri ve toplumsal düzenin sağlanması açısından son derece önem taşımaktadır.

Ayrıca din eğitiminin şu tür yararları bulunmaktadır:

- a. Din eğitimi çocuğun ruh sağlığı üzerinde, duygu ve heyecan gelişiminde olumlu katkılarda bulunur.
- b. Din eğitimi insana Allah inancını öğreterek hayatının değerini ve üstünlüğünü anlatır.
- c. Din eğitimi ferde hayatını düzene koymak için bazı ilkeler kazandırır. Hayatında huzur ve uyum içinde olan, iman ve aklını yerinde kullanmasını bilen kimse, sosyal hayatta da uyumlu olur.
- d. Sağlıklı ve zamanında yapılan din eğitimi, sosyalleştirme aracı olarak değerlendirilebilir, kişinin kendini tanımasında rehberlik yapabilir.

Sosyal gruba iyi ve doğru hedefler gösterir. Grubun moral desteğini sağlayarak, uyumlu, ahenkli ve nazik bir cemaat oluşmasına yardımcı olur.

e. Sağlıklı ve yeterli bir din eğitimi fertlerin başka din mensuplarıyla birlikte uyum ve işbirliği içinde yaşamalarını olumlu yönde etkiler.

f. Sağlıklı din eğitimi, iyilikleri, sosyal adalet ve dayanışmayı desteklediği gibi, sosyal rahatsızlık ve bozuklukların da önüne geçer.

g. Din eğitimi, insan fitratında bulunan sevgi duygusundan hareketle eğitimin birçok meselesini halleder (Ayhan, 2001: 70-73).

Arvasi'nin hem bireyin huzuru hem de toplumun düzeni açısından son derece gerekli gördüğü din eğitimi, ülkemizde bugüne kadar değişik aşamalar geçirmiştir. Belli bir dönem din eğitimi ihmal edilmiş, bunun sonucu olarak fertler dini tahsil ve terbiyeden mahrum bırakılmışlardır.

Din eğitiminin geçirdiği aşamalarla ilgili olarak aşağıda vereceğimiz ayrıntılı bilgiler bu ihmalin boyutlarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Ülkemizde din eğitiminin uğradığı değişiklikler dört maddede özetlenebilir:

- a- Okullarda mecburi dersler arasında din dersi,
- b- Din dersinin okullardan uzaklaştırılması,
- c- Okullarda isteğe bağlı din dersi,
- d- Okullarda mecburi dersler arasında din dersi.

Şimdi 4 maddede toplanan bu değişikliklerin ayrıntılarına geçebiliriz:

1924 yılında Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle bütün okullar, Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Bu tarihten itibaren din eğitimi, mesleki din eğitimi ve genel eğitim içinde yer alan din eğitimi olarak ikiye ayrılmıştır. Önce genel eğitim içerisindeki din eğitimiyle ilgili yaşanan gelişmelere değinip, daha sonra mesleki din eğitiminin geçirdiği aşamalar üzerinde duracağız. 1924 ilkökul programlarında “Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri” adı altında din dersleri birinci sınıf hariç, haftada 2 saat okutulmaktadır. 1926 programında din dersleri üçüncü sınıftan başlamakta ve haftada 1 saate indirilmektedir. 1930 programında din dersleri yalnızca beşinci sınıf öğrencilerine, ebeveynleri isterse, haftada yarım saat verilen bir ders

haline gelmiştir. Ancak bu dersin köy ilkokullarında 1938-40'lara kadar okutulduğu görülmektedir.

O dönemlerde Lise birinci devre veya ortaokul olarak adlandırılan ve ilkokul üzerine öğrenim veren öğretim kurumlarının, 1924 yılı programında, 1 ve 2. sınıflarında haftada birer saatlik din dersleri bulunmaktadır.

Din dersleri 1930 yılından itibaren ortaokullardan tamamen kaldırılmıştır.1942 tarihli ilk resmi program dahil, cumhuriyetin ilk dönemindeki liselerde, 1924-1937 ve bunu takip eden yıllardaki programlarında din eğitimi ve öğretimi veren herhangi bir ders bulunmamaktadır 1948-1949 yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıflarda isteğe bağlı olarak haftada 1 saat din dersi konulmuştur.

Din dersinin ilkokul programlarına girmesinden sonra, 1956 yılında ortaokulların1. ve 2. sınıflarına birer saat din bilgisi dersi isteğe bağlı olarak konulmuştur. Bu ders 1967 yılında lise ve dengi okulların 1. ve 2. Sınıflarında haftada 1 saat ve isteğe bağlı olarak okutulmaya başlanmıştır.

Din dersi, 1976 yılında alınan bir kararla ortaokul 3. sınıf, lise ve dengi okulların 3. sınıflarına da konulmuştur.

1982 yılında yapılan yeni bir düzenlemeyle din dersi okullarımızda mecburi dersler arasına alınmıştır. Genel eğitim içerisindeki din eğitimiyle ilgili ortaya çıkan bu tablo mesleki din eğitimi açısından da geçerlidir. Tevhidi Tedrisat Kanununun kabulüyle medreselerin yerlerini alan İmam-Hatip Okullarının sayısı 1924'te 29 tane idi. 1924-1925 öğretim yılında 26'ya, 1925-1926 öğretim yılında ise bu okulların sayısı 20 ye inmiştir. 1927 yılında Kütahya ve İstanbul İmam-Hatip Okullarının dışındakiler kaldırılmış, geriye iki okul kalmıştır.

Din hizmetlerinin ifası için eleman yetiştirmek üzere ilkokula dayalı ve dört yıl süreli olarak kurulan İmam-Hatip Okulları 1930 yılında kapanmıştır. Ancak 1930-1931 ve 1931-1932 yıllarında ortaokullara bağlı sınıflar halinde faaliyet göstermişlerdir.

Artık 1930-1950 yılları arasında ülkemizde din adamı yetiştirmek amacına dönük bir eğitim verilmemiştir. Bu sebeple belli bir süre eski medrese mezunları tarafından yürütülen müftülük, vaizlik ve imamlık gibi din görevleri yavaş yavaş hiç eğitim görmemiş kimselerin eline geçmiştir.

Okullarda din bilgisi adı ile bir ders bulunmamakla birlikte, başka dersler yolu ile Türkiye'deki din anlayışı tabiatçılığa kaydırılmak istenerek dinden uzaklaştırılmıştır.

Mesleki din eğitiminin ortadan kaldırılışı zaten uzun süredir din görevlisine ihtiyacı olan halkımıza daha da zor anlar yaşatmıştır.

“Memleketin birçok yerlerinde hakiki ve münevver bir din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bulunamamış, din hizmetleri ehli olmayan cahil kimselerin elinde kalmış, köylerde çoğu zaman ölüleri gömmek için bir hoca bulunamaz “olmuştur (Jaschke, 1972: 101-110).

Din görevlisine duyulan ihtiyaç gittikçe ağırlıklı olarak kendini hissettirmeye başlamıştır. İhtiyaç hissedilen din görevlilerini yetiştirmek amacıyla, 1948 yılında 10 il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı İlk Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı kurslar açılmasına karar verilmiştir (Dinçer, 1974: 61).

Daha sonraları, açılan bu kursların yetersizliği ve din adamlarına duyulan ihtiyaç göz önünde bulundurularak, 30.10.1951 ve 601 sayılı müdürler komisyonu kararıyla yedi ilde birer İmam-Hatip Okulu açılmıştır.

Bu okullar, ilkokula dayalı, birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıl olmak üzere toplam yedi yıl süreli, meslek kültürü yanında, aynı seviyedeki okullara denk genel kültür veren orta dereceli eğitim ve öğretim kurumları olarak kurulmuştur. Sonraki yıllarda İmam-Hatip Okullarının sayısında artış yaşanmış ve bu okullar bir takım değişikliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Günümüzde ise bu okulların orta kısımları kapatılmış, sadece lise kısımlarında eğitim yapılmasına imkân tanınmıştır.

Görüldüğü gibi ülkemizde, hem genel eğitim içerisindeki din eğitimi, hem de mesleki din eğitimi açısından çalkantılı dönemlerden geçilmiştir. Bunun sonucu olarak ülkemiz insanı uzun süre dini eğitim görmekten mahrum kalmıştır. Bu durum ise Osman Turan'ın ifadesiyle ahlaki ve manevi buhranlara, toplumsal huzursuzluklara yol açmıştır (Turan, 1964: 220).

Yine aynı şekilde 12 Eylül 1980'den önceki dönemde dini eğitim ve terbiyeden mahrum bırakılan nesillerin ülkemizi nerelere götürebileceği yakından görülmüştür.

Fakat 12 Eylül 1980 sonrası iş başına gelen yeni yönetim, din eğitimi ve öğretimine son derece olumlu yaklaşmıştır. 1980-1983 yılları arasında resmi ve gönüllü kuruluşların yaptığı bilimsel çalışmalar ve din eğitimi alanındaki uzmanların

görüşleri büyük ölçüde dikkate alınarak, yüksek din öğretimi, İmam-Hatip Liseleri, Anayasa gereği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ilk ve orta öğretimde zorunlu olması gibi, din eğitim ve öğretiminin temel konularında kanunlar çıkarılarak çözümlere ulaşılmıştır.

Yukarıda din eğitiminin geçirdiği aşamalarda ifade ettiğimiz üzere, ülkemizde din eğitiminin belli bir dönem ihmal edilmesi ve süreklilik sağlanamaması halkın gerçek ve doğru dini bilgilerden mahrum kalmasına sebep olmuştur. Bu sahada büyük bir boşluk yaşanmıştır. Din eğitiminin ihmal edildiği dönemde eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde yer alan Arvasi, bu yüzden haklı endişelerini ortaya koymuştur. O, din eğitimi verilmeyen gençliğin manevi bir boşluğa düştüğünü ve yanlış yollara sürüklendiğini, din eğitiminden mahrum kalan halkın yanlış dini inanışlara ve hurafelere yöneldiğini bir eğitimci olarak bizzat müşahade etmiştir.

Arvasi, artık din eğitiminde yaşanan ihmale son verilmesini, ciddi, samimi ve dosdoğru bir din eğitiminin hayata geçirilmesini istemektedir. Ona göre din sahası hem cehaletin, hem de istismarcıların elinden kurtarılmalıdır. Yanlış bir laiklik politikasıyla devlet, dinin yanlış anlatılmasına ve istismar edilmesine karşı ilgisiz kalmamalı, bilakis devlet dinin dosdoğru anlatılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olacak ortamı hazırlamalıdır (Arvasi, 1991: 320).

Arvasi, devletin dine karşı kayıtsız kalmasının ve hakiki bir din eğitiminin hayata geçirilmeyişinin halk açısından çok tehlikeli sonuçlar doğuracağına inanmaktadır. O, bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

*“Din hakaret görürse, onun açık veya gizli savunucuları meydana çıkar. Resmi din eğitim ve öğretimi yasaklanır veya ihmal edilirse gayri resmi din eğitim ve öğretimi başlar. İmam-Hatip Liselerini, İlahiyat Fakültelerini, Kur-an Kurslarını, dini basın ve yayını yasaklarsanız, fonksiyonel müesseseler inkâr ve ihmal edilemeyeceğinden, yerine hemen gayri resmi olarak gizlileri kurulacaktır. Kesin olarak iddia ediyoruz ki, gerçek, güçlü, sağlam, samimi ve ciddi bir din eğitiminden ve onu destekleyen müesseselerden mahrum bırakılan bir ülkede dini hayat da, cemiyet de, devlet de büyük zarar görür. Devlet, kendi cemiyetine ve kendi sosyal müesseselerine sahip çıkmazsa, o zaman sahte mürşitler ve din tüccarları piyasayı doldurur. İşte o zaman politikacı bu sahayı istismar eder. Gençler ve kitleler, mukaddes dinin saf ve*

*berrak kaynaklarından uzak kalır, din adına yalan yanlış batılların pençesine düşer. Dini hayatımızı kurtarmanın ve cemiyeti yeniden aynı inanç ve ahlak değerlerinde toplamanın ve Türk- İslam medeniyetini yeniden diriltmenin yolu, samimi, ciddi ve yeterli bir din eğitiminden geçer.” (Arvasi, 1991: 325).*

Görülüyor ki eğitimcimiz devletin dini müesseselere sahip çıkması ve halkına gerçek manada ve dinin özüne uygun bir din eğitimi vermesine taraftardır. Ülkemizde özellikle son dönemlerde din adına ortaya çıkan bazı sahte şahsiyetlerin halkımızın kafasını karıştırmaları, sergiledikleri son derece olumsuz ve dine aykırı tavırlar, Arvasi'nin görüşlerinde son derece isabet kaydettiğini göstermektedir. Devletimiz insanların dini doğru anlamalarına ve dengeli bir din anlayışına sahip olmalarına imkân sağlamalı ve bu alanda uzman kişilerin görüşlerini dikkate almalıdır. Bu manada özellikle İlahiyat fakültelerimizde görev yapan bilim adamlarımızı, halkımızı dini konularda aydınlatmak, batıl inanç ve hurafelerden uzaklaştırmak ve onları dini açıdan ehliyesiz kişilerin elinden kurtarmak konusunda çok büyük görevlerin beklediği kanaatindeyiz. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığını, müftü, vaiz ve bütün diğer din görevlileriyle birlikte halkı din konusunda aydınlatmak hususunda büyük sorumluluklar beklemektedir.

Arvasi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın doğru yapılanması ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Her şeyden önce Diyanet Teşkilatı gerçekten bu işin ehli olan, ilmi ve ahlakı ile tanınmış ihlâs sahibi mümin kişilerden ve milli şuuru uyanık kimselerden kurulmalıdır. Bu teşkilat, politik endişe ve müdahalelerden uzak tutulmalıdır. Din görevlileri, behemehâl küçük politik hareketlerden ve partilikten korunmalıdır.” (Arvasi, 1991: 388-389).

Eğitimcimizin de belirttiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı, siyasetten uzak durmalı, siyasal müdahalelerden korunmalı ve bağımsız bir kurum haline getirilmelidir. Zira bu özelliğini koruduğu sürece, mevcut siyasal gücün etki alanına girmeyecek ve dini konularda daha rahat bir şekilde dinin özüne uygun çalışmalar gerçekleştirebilecektir. Esasen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın politik ve siyasal düşüncelerden uzak durması gerektiği anayasal bir zorunluluktur. Bu husus Anayasa'nın 136. maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir:

*“Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir.”* (Türkiye Cumhuriyet 1982 Anayasası).

Anayasada ifadesini bulan özel kanun, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı şu tür görevleri yerine getirmekle sorumlu tutmaktadır: *“Diyanet İşleri Başkanlığı İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda cemiyeti aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek ile görevlendirilmiştir.”* (Kanun, 1965).

Anayasada belirtildiği şekilde bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışmayı ve bütünleşmeyi amaç edinerek halkımızı din konusunda aydınlatan Diyanet İşleri Başkanlığı açısından büyük bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Binlerce camide görev yapan binlerce din görevlisi halkın dini konularda aydınlatılması, yanlış dini anlayışların ortadan kaldırılması ve toplumsal dayanışmanın temellerinin atılması açısından bir fırsat olarak göze çarpmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bu ağır sorumluluğun üstesinden gelmek için, her şeyden önce din görevlilerinin kalitesini yükseltme yönüne gitmelidir. Şüphesiz ki, iyi bir eğitim seviyesi, kültürlü ve bilgili olma, insanlarla sağlıklı diyaloglar kurabilme, siyasetle uğraşmama, örnek davranışlar sergileme, hoşgörülü ve anlayışlı olma, ifrat ve tefritten uzak durma ve göreve bağlılık din görevlilerinde bulunması gereken üstün özelliklerdir. Din görevlilerinin eğitim seviyelerini yükseltmek için ciddi önlemler alınmalıdır. Öncelikli olarak İlahiyat Fakültelerinde okuyabilme imkânı sağlanmalıdır. Bunun yanında sık sık hizmet içi eğitim ve seminerler düzenlenmelidir. Din görevlilerinin eğitim düzeyini yükseltme amacıyla İlahiyat Fakülteleriyle işbirliği yapılmalıdır.

Arvasi'nin din görevlilerine yönelik düşünceleri yanında camilerle ilgili görüşü de şu şekildedir:

*“Mabetlerimiz halkımıza aktüalitemizle ilgisiz, kuru ve hayatiyetsiz vaazlar veren, yaşayanlardan ziyade ölüleri ilgilendiren müesseseler olmaktan kurtarılmalıdır. Mabetler hayat, ilim ve aktüalite ile dolmalı, ölü*

*ruhları ve beyinleri diriltici tesirlerin meydana olmalıdır. Mabet millete yaşama gücü ve dinamizm vermelidir.” (Arvasi, 1965: 13).*

Arvasi 'nin camilerin gerçekleştireceği fonksiyonla ilgili olarak ortaya koyduğu bu düşüncesinin hayata geçirilmesinde din görevlilerini büyük sorumluluklar beklemektedir. Çünkü din görevlileri camiler vasıtasıyla devamlı bir şekilde halkla iç içe bulunmakta, onları dini konularda aydınlatmakta ve halkın doğru, gerçek ve dinin özüne uygun olana ulaşmasında, birlik ve beraberliğin ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedirler. Arvasi'nin din görevlilerinin mesleğinin ehli olan kimselerden teşekkül etmesi ve particilikten uzak durmaları yönünde yukarıda ifade ettiğimiz düşüncesi bu açıdan oldukça önem taşımaktadır.

Arvasi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev alanıyla ilgili ayrıca şu önerilerde bulunmaktadır:

- a- Gerek okullarda, gerekse yetişkinler eğitimi olarak ele alınacak din eğitim ve öğretimi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorumluluğu altında ilgililerle kurulacak işbirliği ile sağlanmalıdır.
- b- Din eğitimi ve öğretimi müfredatı ile ilgili ders kitaplarının hazırlanmasında, okutulmasında, hatta müfredat ve muhtelif okullardaki programların tespitinde Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı sürekli işbirliği halinde bulunmalıdır.
- c- Her kademedeki okullarımızda okutulacak din dersleri hem sayıca, hem de kalitece artırılmalıdır.
- d- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile hem yetişkinler, hem de çocuklarımız için Kur-an-ı Kerim kursları açılmalı, orta dereceli okullarda Kur-an-ı Kerim dersi okutulmalıdır.
- e- Din dersleri sadece teorik bilgi vermemeli, haftada bir saat veya gerektiğinde uygulama da yaptırılmalıdır.
- f- Din eğitimi ve öğretiminde görev alacak kimseler, Diyanet Teşkilatı'nın onayı alınmak suretiyle tayin edilmelidir (Arvasi, 1990: 389-390).

Görüldüğü gibi Arvasi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev alanını daha da genişletmektedir. Örgün din eğitiminin sadece Milli Eğitim Bakanlığı'nca yürütülmesine karşı çıkmaktadır.



Bu manada Milli Eğitim Bakanlığı ile bu kurum arasında sürekli işbirliği yapılmasını, din eğitimi müfredat programının belirlenmesinde ve bu müfredata uygun kitapların hazırlanmasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın etkin bir şekilde yer almasını istemektedir.

Arvasi, devletin azınlıkların din eğitim ve öğretim işini cemaatlere bırakmış olduğu halde, İslam dini ile ilgili eğitim ve öğretimi cemaatlere bırakmayarak bizzat üstlenmesini doğru bir karar olarak görmektedir. Ona göre Türkiye Cumhuriyeti, din eğitim ve öğretimini cemaatlere bırakmayıp bizzat yapmakla, hem devleti, hem halkını ve hem de dini tehlikelerden korumak istemiştir (Arvasi,2008: 377).

Fakat Arvasi, devletin din eğitim ve öğretimini cemaatlere bırakmayıp bizzat ve isteyerek yüklendiğine göre, üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir (Arvasi,2008: 378).

Din eğitimi ve öğretiminin nasıl yapılacağıyla ilgili olarak 1982 Anayasasının 24. maddesinde şu ifadeler yer verilmektedir: “Din ve Ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanun temsilcisinin talebine bağlıdır.” (Türkiye Cumhuriyet 1982 Anayasası).

Arvasi'ye göre anayasanın din eğitimiyle ilgili bu açık emrine rağmen uygulama yarım ve eksik bir din eğitimi verilmektedir:

*“Şu andaki uygulama kelimenin tam manasıyla yarım ve eksiktir. Yani, okullarımızda din kültürü verilmekte, fakat din eğitimi ihmal edilmektedir. Anayasa'nın bize ve çocuklarımıza tanıdığı bu hak yerine getirilmelidir. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığımız ihtiyari din eğitimi gerçekleştirmek üzere ek zaman ayırarak ve ek program yaparak derhal bu işe el koymalıdır. Devletimiz, din eğitim ve öğretimini cemaatlere bırakmayıp bizzat ve isteyerek yüklendiğine göre sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Meselenin rafa kaldırılacak bir tarafı yoktur.”*

Din eğitimi din kültürünün verilmesi, dini kişiliğinin kazandırılması demektir (Arvasi,2008: 378).

Din kişiliğinin kazandırılması esaslı bir din eğitimiyle mümkündür. Oysa okullarımızda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimine baktığımızda sadece din kültürünün verildiğini, fakat din kişiliği kazandırılması boyutunun ihmal edildiğini görmekteyiz. Buradan da din eğitiminin ihmal edildiği sonucunu çıkarabiliriz. Din kültürü denince dinle ilgili genel bilgiler akla gelmektedir. Din eğitimi denince din kişiliğini kazandıracak, öğrenilen bilgileri hayata aktaracak ve bizzat dini bilgilerle ilgili uygulamalı eğitime ağırlık verecek olan bir eğitim anlaşılmaktadır. Bu manada namazın kılma şeklinin ve abdest almanın uygulamalı olarak öğretilmesini, uygulamalı din eğitimi ile ilgili basit bir örnek olarak verebiliriz.

Bütün bu ifadelerden sonra, devlet din eğitimini bizzat üstlendiğine ve bu husus anayasamızda teminat altına alındığına göre, okullarımızda, Arvasi'nin de ifade ettiği üzere sadece din kültürüyle yetinilmeyip aynı zamanda din eğitimi uygulamasına da yer verilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Eğitimcimiz zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi dışında, istekliler için ayrıca planlanacak ve daha çok uygulamalara ağırlık verecek bir din eğitimi ve öğretimine taraftardır. Böylece o, çocuklarımızdan isteyenlerin, aynı bir ders saati ve programı içinde anayasada teminat altına alınan ihtiyari din eğitimi ve öğretimi görme hak ve hürriyetlerini de kullanmış olacaklarını düşünmektedir (Arvasi,2008: 336).

İsteğe bağlı olarak ilk ve orta öğretim kurumlarına, Din Eğitimi dersi konulması, 1924'ten günümüze kadar yaşanan tecrübeler ışığında ülkemizde eğitim ve öğretimin yapısal ve işlevsel yeri bakımından çok önemlidir. Dinin iman, ibadet ve ahlak konularının uygulamasının da yer alacağı isteğe bağlı din dersi, pedagojik formasyon almış, üniversite mezunu ve gönüllü din bilgisi öğretmenleri tarafından örgün eğitim kurumlarının her kademesinde verilmelidir.

Arvasi isteğe bağlı din dersi uygulamasının dışında ayrıca okullarda Kur-an-ı Kerim dersi konulmasını istemektedir (Arvasi, 1990: 389).

Arvasi'nin bu düşüncesinin mutlaka hayata geçirilmesi kanaatindeyiz. Buna ilaveten ilköğretim okulları ve liselerde siyer dersine yer verilmesinin doğru olacağını düşünmekteyiz. Bu sayede çocuklarımız, yüksek dini tahsil görmüş uzman kişilerin gözetiminde mukaddes kitaplarını yakından tanıma imkânını elde edeceklerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in dinin hakikatleri ile ilgili yaptığı tavsiyelere dair gerçek ve hakiki bilgilere ulaşacaklardır.

En önemlisi de, çocuklarımızın bu uygulamayla dini bilmeyen ve cahil kimselerin etki alanından uzaklaşma imkânına kavuşacak olmalarıdır. Arvasi çocuğa din eğitiminin hangi yaşta verilmesi gerektiği hususuna açıklık kazandırmaktadır. Çocuk hangi yaşta ve sınıfta dini konulara ilgi duyuyorsa, o yaşta ve sınıfta din eğitimi ve öğretimine başlanması gerektiğini belirtmektedir (Arvasi, 1998: 152).

Çocuklar erken yaşlarda din ve inanç konularında sorular sorduklarına ve dini konulara ilgi duyduklarına göre, Arvasi'nin çocuklara erken yaşlarda din eğitimi verilmesi gerektiği düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz. Arvasi'ye göre, çocuklar bir konuda soru sormaya başladıklarında, o konuda yetişmek istemektedirler (Arvasi, 1998: 148). Bu yüzden o, çocukların sorularına doğru ve uygun cevaplar vermeyi ve çocuğun fitratındaki dini duygu ve heyecanların gelişmesine yardımcı olmayı yetişkinlerin görevi olarak ifade etmektedir (Arvasi, 1998: 152).

Ayrıca Arvasi, ülkemizde din hürriyeti ve din eğitimiyle ilgili mevzuatın geliştirilmesini istemektedir. Ona göre Türkiye'deki din eğitim ve öğretimi medeni ülkeler seviyesine çıkarılmalıdır (Arvasi, 1990: 390).

### **3.2.3. Arvasi' de Din Eğitiminin Yöntem ve Teknikleri**

Din eğitimi amaç ve hedefler bakımından genel öğretimden farklılık gösterse de öğretim metotları ve teknikleri bakımından onun ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim biliminin tarihi süreç içerisinde kazandığı tecrübeler, geliştirdiği metot ve teknikler din eğitimi için hazır imkânlar olarak alınıp din eğitiminin hedefleri doğrultusunda ve onun amaçlarına uygun şekilde kullanılacaktır. Çünkü genel eğitimde olduğu gibi din eğitiminde de üzerinde durulan ve eğitilmesi istenen insandır. Her insan aynı şeyi aynı tarzda öğrenmez ama her insan düşünebilir ve düşünmenin mahiyeti herkes için aynıdır. Yine insanlar aynı duygusal özelliklere, benzer psikolojik özelliklere ve algılama özelliklerine sahiptirler. Durum böyle olunca insanların eğitim ve öğretimini sağlamada genel geçerliği olan kurallar, ilkeler ve metotlar tespit edilebilir ve tespit edilmiştir de. Eğitim konusunda yüzyıllar öncesine kadar uzanan tarihi çabalarla ulaşılmış bulunan mevcut kurallar ve metotlar her eğitim faaliyetinin ortak imkânlarıdır. Din eğitimi çalışmalarında eğitim alanının ortak imkânı olan bu genel geçer nitelikteki kuralların, ilke ve metotların bütününden yararlanılacaktır. Tarihi süreç içerisinde geliştirilerek günümüz bütün eğitim faaliyetlerinde kullanılabilen

genel öğretim metotlarını ve bunların din eğitim ve öğretimi ile nasıl ilişkilendirileceğini kısaca belirtmeye çalışalım.

1- Anlatım metodu; pasif dinleyici durumundaki gruba bilgileri tek yanlı ve sözlü olarak aktarma esasına dayanan bir metottur. Bu metot kısa zamanda çok bilgi aktarmaya imkan vermesiyle öğretim etkinliklerinde oldukça sık kullanılır. Sosyal hayatımızda da anlatım temel iletişim aracı olarak kullanılır. İnsanlar aralarındaki bilgi alış verişinde en çok başvurdukları sözlü iletişimler, aslında herkesin birbirine anlatımından ibarettir. Bu iletişim şekli tabii olarak eğitim alanında yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. İslam dinine ait bilgilerin insanlara öğretilmesinde anlatım ön plana çıkmaktadır. Ayet ve hadislerde yer alan dinin öğretimi ile ilgili “tebliğ”, “davet”, “öğüt”, vb. Kavramlar anlatımla ilgilidir. Kur-an’da “öğüt ver, çünkü öğüt müminlere fayda verir.” (Zariyat, 51/55) anlamındaki ayet anlatımın faydasına işaret etmektedir.

2- Soru - cevap metodu; bilme ve öğrenme ihtiyacını uyandırmak, öğretilecek konuya muhatabın dikkatini toplamak üzere önce sorular sorup sonra cevaplar vererek öğretme şeklidir. Bir konu hakkında özel olarak formüle edilmiş sorular ortaya konularak cevapların muhataplarla birlikte aranması öğrenme işlemi aktif hale getirir. Bireyin kendi çabası ile bir bilgiye ulaşması, o bilgiyi sahiplenmesini ve kanaat haline getirmesini sağlamaktadır. Bu metot, zaman kaybettirici yönüyle fazla bilgi aktarımına elverişli olmamasına karşın bilginin iyice kavranmasını ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlamaktadır. Soru cevap metodu Kur-anı Kerimde belli hususları zihinlere iyice yerleştirmek için sıkça kullanılır.

“Karia, bu Karia nedir? Karia’nın ne olduğunu bilir misin? O gün insanlar çırpınarak etrafa savrulan kelebekler gibi olurlar. Dağlar da didilip darmadağın edilmiş renkli yünler gibi olurlar. Kimin tartıları ağır gelirse işte o, memnun olacağı bir hayata kavuşur. Kimin de tartıları hafif gelirse onun barınağı Haviye’dir. Onun ne olduğunu bilir misin? Kızıymış bir ateştir.” (Karia, 101/1-11). Peygamberin hadislerinde de soru cevap metodunun kullanıldığı görülmektedir. Ünlü Cibril Hadis’inde Cebrail peygambere İman nedir?, İslam nedir?, İhsan nedir? diye sormuş ve sonra cevaplarını vermiştir (Buhari:50).

Arvasi soru-cevap metodunu uyguladığı “Bu Genci yalnız bırakmayınız” isimli yazısında, bu yöntemin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir (Arvasi, 2015: 19-24).

3- Problem çözme metodu; bilgi konusunu bir problem olarak ele alıp geçici hipotezlerin ve yardımcı verilerin yorumlanması ile sonuca ulaşmayı öngören bir metottur. Öğretilen bilginin hayatta karşılaşılan ne tür problemlerin çözümüne yaradığını göstermek, öğrenmeyi bir problem çözme işi olarak ele alıp zihinlere problemlerin çözmeye yönelik bir etkinlik kazandırması bakımından bu metot önemlidir. Önce bir problem ortaya konularak onun bir güçlük olarak hissedilip, problemin kavranması sağlanır, sonra da bu problemin çözümünün ne olduğu üzerinde fikir yürütülerek sonuca ulaşılır. Bu, her konuda uygulanacak bir metot olmamakla birlikte sebep-sonuç ilişkilerinin önemli olduğu konuların kavranmasında elverişli bir metottur. Kur-anı Kerimde bu metodun kullanıldığına dair örnekler vardır. Onlardan biri şöyledir:

*“Düşününü ki, bir zaman siz yeryüzünde zayıf düşmüş ezilen bir azınlık idiniz, insanların sizi yerinizden yurdunuzdan koparı vereceğinden korkardınız. Böyle iken Allah barındırdı ve yardımı ile destekledi, size ize temiz rızıklar verdi ki şükredesiniz. Ey iman edenler Allah’a ve Resulüne ihanet etmeyin ki, size verilen emanetlere bile bile ihanet etmiş olmayasınız. Ve biliniz ki, mallara ve çocuklara sahip olmanız bir imtihandır ve büyük mükâfatlar Allah katındadır. Ey iman edenler, eğer Allah’a samimiyetle bağlanırsanız size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış gücü verir, günahlarınızı kapatır ve sizi bağışlar. Allah büyük bir lütuf sahibidir.”*  
(Enfal, 8/26-29).

Yukarıdaki ayetlerde insanların zafiyeti, ezilip yurtlarında sürülme korkusu çekmeleri bir problem olarak ele alınıp bunun niçin böyle olduğu üzerinde düşünülmesi isteniyor. Sonra bu tür bir problemin mal ve beşeri güç gibi varlıklara sahip olmakla değil ancak Allah’ın yardımı ile çözüleceği, maddi varlıkların insanın Allah’ bağlılığını denemekten başka bir anlamı olmadığı anlatılarak sonuca ulaşıyor. O da insan Allah’a ve onun yoluna sıkı sıkıya bağlılık gösterirse Allah’ın ona problemleri çözecek bir kavrayış gücü vereceğidir. Bu örnekte de görüldüğü

üzere hayatta yaşanan olumsuzluklar birer problem olarak ele alınıp onların çözümüne dair belli bilgi ve kanaatlere ulaşması şeklindeki bu öğretim metodu dini değer yargılarının yerleşmesi bakımından din eğitiminde kullanılacak önemli bir metottur.

4- Gösteri metodu; bir işin veya bir davranışın nasıl yapılacağını, öğreticinin bizzat yaparak veya canlandırarak göstermesi suretiyle öğretimdir. Bu metotla öğrencinin işitme duyusunun yanında görme duyusuna da hitap edilmesi, sözel anlatımın görsel malzeme ile somutlaştırılması sağlanmış olur. Böylece, insanın görme duyusu ile edindiği kazanımlar daima daha olduğundan daha güçlü bir öğrenme gerçekleşmiş olur.

Dini ve ahlaki erdemlere dair tutum ve davranışlar ile ibadetler ve görgü kurallarına dair motor davranışların öğretiminde gösteri en etkin bir metottur. Bu konuda öğretmenin bizzat yapması veya canlandırmasının yanında şekiller, şemalar, resimler, nesnelere ve filimler de kullanılır. Din eğitiminde öğretmenin sınıf içindeki ve sınıf dışındaki kişisel davranışlarının ve genel yaşantısının öğretici etkisi bir gösteri metodu olarak değerlendirilmelidir. Peygamberimiz bazı işleri şöyle yapınız diyerek nasıl yapılacağını kendisi bizzat gösterdiği gibi bir hadisinde de “*Namazı, benim nasıl kıldığımı gördüyseniz öğle kılın*”(Buhari: 605) buyurarak öğretimde gösteri metodunu kullanmıştır.

Arvasi Hocanın eşi Hatice Hanım bu konuyla ilgili şunları aktarmaktadır: “Arvasi Bey okuldan gelince yemek yer ve hemen sigarasını yakardı. Bazen oturduğu odaya girmek mümkün olmazdı. Sigaranın birini söndürüp diğerini yakardı. Okuldan geldiği bir gün yemeğini yedi ama sigara içmedi. Ben çok şaşırdım çünkü içmeden duramazdı. Arvasi Bey neden sigara içmiyorsun diye sorduğumda çocuklara söz verdiğini ve sigara içmeyeceğini söyleyerek, okulda “Yeşilay Haftası” nedeniyle sigara ve zararları hakkında bilgilendirme konuşması yaptığını ve gençlere örnek olmak için sigara paketini masanın üzerine bıraktığını ve birçok öğrencinin de aynı şekilde sigarasını bırakarak söz verdiğini anlattı. Balıkesir’den İstanbul’a gelinceye kadar hiç sigara içmedi. İstanbul’a geldiğimiz gün tekrar başladı.” (Arvas H. , 2019). Bu olay Arvasi hocanın samimiyetini ve öğrencileri üzerinde uyguladığı metodun ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

5- Gözlem metodu; yaşantıların olayların ve varlıkların oldukları yerde ve kendi doğal şartlarında gözletilmesi ve incelenmesi suretiyle onlarla ilgili bilgilerin öğretmesidir. Hangi olayın veya varlığın inceleneceği öğretim amaçlarına uygun olarak tespit edilerek öğrencilerin nesnel gerçekle yüz yüze gelmeli onu bütün yönleriyle kavramaları ve ondan kullanılabilir sonuçlar çıkarmaları sağlanır. Gözlem yapan kişiler aktif öğrenme çabası içine girerek kendi gayretleri ile bilgiye ulaşırlar, gördüklerini kendi ön bilgileri ile karşılaştırarak yeni bilgi ve duygular kazanırlar, ibretler ve hikmetler sezerler. Dini yönden gözlem, Yaratana, varlığın yaratılış hikmetlerini kavramanın ve hayatı anlamlandırmanın tabii bir yoludur. Bu yüzden Kur-an-ı Kerimde insanların olayları ve varlıkları gözleyerek onlardan ibretler ve hikmetler çıkarmaları öğütlenir.

*“Rahmetinin önünde rüzgârları müjdecî olarak gönderen Allah’tır. Nihayet bu rüzgârlar, o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde bakarsınız Biz onları, ekinleri kurumuş bir ülkeye sevk edip oraya su indirmişiz de orada her türlüünden meyveler ve ürünler çıkarmışızdır. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerek ki düşünüp ibret alasınız.”* (A’raf, 7/57). *“İnsanlar devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bakmazlar mı?”* (Gâşiye, 88/17-20).

Kur-an’da kâinattaki varlıkları ve cereyan eden olayları ibret gözü ile inceleyip onlar hakkında düşünmeyen, onlardaki hikmetleri ve ibretleri kavramayan kimseler, duyularını ve insani hasletlerini kaybetmiş sayılırlar. *“Onların kalpleri vardır, onlarla idrak etmezler; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidirler hatta onlardan da şaşkıncırlar. İşte onlar gafillerdir.”* (A’raf, 7/179). Ayetlerden de anlaşılacağı üzere gözlem metodu, bilgi öğrenmenin ötesinde inanç, duygu ve anlayış geliştirme bakımından din eğitiminde kullanılacak önemli bir metottur.

6- Rol oynama metodu; bir fikrin, durumun veya olayın grup önünde temsili olarak dramatize edilerek öğretilmesidir. Bu yöntemle insani ilişkilerde ortaya çıkan olumlu ve olumsuz durumları temsili yaşantılarla gösterip bunların irdelenmesi sağlanırken bir yandan da eğlenerek öğrenme yoluyla öğretim sıkıcı olmaktan

çıkarılır. Grupla öğretimde hem rol oynayanların hem de onları izleyenlerin birlikte öğrenimi gerçekleşmiş olur.

Rol oynama yöntemi kişilik ve yetenek geliştirmeye yönelik konularda ve özellikle dil ve diksiyon geliştirmede etkili bir yöntem olarak kullanılabilir. Olumlu davranışlar gösteren iyi bir kişiliği temsil eden çocuk kendini onun yerine koyarak aynı erdemleri içselleştirir. Bu bakımdan dini alanda saygın kişilerin örnek davranışlarının ve kısa menkıbelerinin temsillerle canlandırılması o yaşantılarda sergilenen erdemlerin öğrenilmesinde ve benimsenmesinde etkili olur.

7- Örnek olay inceleme metodu; belli bir konuyla ilgili olan gerçek veya hayali bir olay üzerinde tartışma ve değerlendirme yapılarak öneriler geliştirmek suretiyle öğretmeyi esas alan bir yöntemdir. Bu yöntem çocuğun, hayatta her zaman karşılaşılması mümkün olan olaylar karşısında seçme, karar verme ve sonuç çıkarma yeteneklerini geliştirmesini sağlar. Yaşanmış veya hikâye olarak anlatılan bir olayın ve olayın odaklandığı ana fikrin öğretilecek konuyla doğrudan ilgili olması gerekir. Her olay aynı zamanda ondan çıkarılacak dersin zıddını da içerdiği için dikkatle inceleme, akla gelebilecek bütün soruları cevaplayacak şekilde yapılmalıdır. Olayda geçen kahramanlarının durumu, onların davranışları, davranışlarının sebep ve sonuçları bütünüyle öğreticidir. Örnek olay incelemesi, anlatılan teorik bilgilerin uygulamada nasıl ortaya çıktığının somut bir göstergesidir. Belli inanç ve anlayışları yerleştirmek için Kur-an-ı Kerimde sıkça örnek olaylar anlatılarak bu olaylarda görülen sonuçların aynı sebeplerle tekrarlanacağına dikkat çekilmektedir.

*“Allah, halkı güven ve huzur içinde olan şehrin durumunu örnek verir. Ahalinin rızkı her taraftan bol ve rahatça geliyordu. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine nankörlük ettiler. Bunun üzerine Allah’ta halkın yaptıkları sebebiyle şehre onları elbise gibi saran açlık ve korku vererek bunların acısını tattırdı. Ve onlara içlerinden bir peygamber gelince de onu yalancı saydılar. Böylece haksızlıklarına devam ederken azap onları yakalayiverdi. Onun için Allah’ın size verdiği rızıklardan helal ve hoş olarak yiyin ve yalnız Allah’ı mabut tanıyorsanız O’nun verdiği nimetlere şükredin.”* (Nahl, 16/112-114).



Buna benzer birçok olay Kur-an'da anlatılarak yaşanmış ve yaşanması her zaman mümkün olabilecek olaylardan hareketle mesajlar verilir. Bu tür olayların incelenmesi ile verilen mesajın daha iyi kavranıp benimsenmesi amacı güdülür. İslam dini insanlara hayatın bütününe dair tutum ve davranış ölçüleri getirdiği için bu ölçüleri en iyi öğrenmenin yolu sözel anlatımların yanında yaşanmış örnek olayların da incelenmesidir. Çünkü örnek olay incelemesinin bilgiyi somutlaştırma etkisinin yanında olayda sergilenen tecrübelerin, beklenmedik durumlarda insanın nasıl tavır alacağı hususunda örnek teşkil etme işlevi vardır.

8- Tartışma metodu; öğrencilerin öğretmenin gözetiminde bir konu veya problem üzerinde gruplar halinde birbirleri ile tartışmak ve görüş alış - verişinde bulunmak suretiyle sonuçlar çıkarmaları esasına dayanır. Bu yöntem çocuklara, farklı görüşleri dinleme, değerlendirme, onlardan sonuçlar çıkarma, kendi düşüncelerini başkalarının görüşleri ile test etme melekesi kazandırır. Bu kazanım, çocuğun uyumlu ve dengeli kişilik geliştirmesi, bilgiye objektif bir tutumla yönelme alışkanlığı edinmesi bakımından önemlidir. Tartışma metodu, öğretmen merkezli soru-cevap metodundan farklı olarak daha çok öğrencilerin kendi aralarında fikir alış-verişi şeklindeki karşılıklı etkileşimleri olarak yürütülür. Bu metot, kesin bilgiyi gerektiren ve tartışmasız sonuçları bulunan konularda değil, tek çözümü zorunlu kılmayan esnek ve farklı yaklaşımlara müsait olan konularda kullanılır. Bu bakımdan dinin temel ilke ve kurallarında değil ama dini duygu ve ahlaki kuralların öğretilmesinde tartışma metodu etkin ve kalıcı öğrenmeler sağlayan bir metot olarak kullanılabilir. Doğruyu bulma ve gerçeğe ulaşma amacıyla uygun tarzda tartışma yapılması Kur-an'da emredilmiştir. *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır, onlarla en güzel şekilde tartış”* (Nahl, 16/125). İslam dininde inceleyerek, düşünüp tartışarak ulaşılan bilginin, salt bir duyum ve geleneksel intikal yolu ile ulaşılan bilgiden değerli kabul edilir. Bu bakımdan din eğitiminde tartışma metodu özel öğretim metodu olarak da değerlendirilir.

Bir eğitimci olan Arvasi Hoca eğitim yöntem ve tekniklerini uygulamış olup bu konuda yapılan paneller, konferanslar ve yazmış olduğu kitap ve makalelerde örnek şahsiyet olarak ön plana çıkmıştır.

## SONUÇ

Seyyit Ahmet Arvasi, ülkemizde Cumhuriyet döneminde yetişen önemli bir eğitimcidir. Çok yönlü kişiliği olan, arkasında çok sayıda eser bırakan ve binlerce öğretmen yetiştiren Arvasi, Türk milli eğitimine uzun süre hizmet etmiştir. Bu uzun hizmet süresi içerisinde eğitim sistemimizin içinde bulunduğu problemleri bizzat yaşayarak görmüş ve bu problemlerin çözümüne yönelik olarak öneriler geliştirmiştir.

Arvasi'nin görev yaptığı yıllarda kaleme aldığı "Eğitim Sosyolojisi" adlı kitabı, başlı başına eğitim konularını içermesi ve eğitime dair görüşlerini ortaya koyması açısından son derece önem arz etmektedir. Arvasi bu eserindeki düşünceleriyle bir "Eğitim Sosyoloğu" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arvasi'ye göre eğitimde her şeyi devletten beklemek hayalciliktir. Eğitim faaliyetleri millet devlet işbirliğiyle gerçekleştirilmelidir. O, bunun gerçekleştirilmesine yönelik olarak özel kuruluşların, vakıfların, derneklerin ve mahalli idarelerin bir bütün halinde eğitim çalışmalarında aktif bir şekilde yerini almasını istemektedir. Bunun gerçekleşmesine yönelik olarak devletin millete güvenmesini istemektedir. Ona göre, millete güvenmeyen ve milletini devre dışı bırakan kadroların başarılı olmaları mümkün değildir.

Arvasi eğitimin tek merkezden yönetilmesinin zorlukları olduğunu ve bu yüzden eğitim çalışmalarını daha aktif kılmak amacıyla bölge planlama merkezlerinin faaliyete geçirilmesini istemektedir.

Seyyit Ahmet Arvasi'nin eğitime dair görüşlerini ele aldığımız bu araştırmada ulaştığımız sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunabiliriz:

1- Eğitim faaliyetleri devlet millet işbirliğiyle yürütülmelidir. Böylece hem devlet millet kaynaşması sağlanır, hem de devletin eğitime ayırdığı maliyet azalır.

2- Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifadesini bulduğu üzere her bireye eşit seviyede eğitim imkânı sağlanmalıdır. Köy çocuklarının ve fakir aile çocuklarının eğitim seviyelerinin yükseltilmesine yönelik olarak önlemler alınmalıdır.

3- Üniversitelerde fakir ve maddi durumu iyi olmayan öğrencilerden öğrenimleri karşılığında para alınmamalı, devlet bu öğrencilere her türlü maddi ve manevi desteği sağlamalıdır.

4- Aile yapısı güçlendirilmeli, ailenin varlığını olumsuz yönde tehdit eden unsurların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Devlet aileyi sarsacak ve işlevini yitirmesine sebep olabilecek zararlı yayınlar, filmler ve programlar karşısında çok duyarlı hareket etmelidir.

5- Ailede verilen eğitimle okulda verilen eğitim birbirini tamamlamalıdır. Okul, ailenin çocuğa kazandırdığı milli, manevi ve toplumsal değerleri korumalı ve geliştirmelidir.

6- Bir ülkenin geleceğinin teminatı gençliktir. Gençleri ruhi açıdan denge içerisinde tutabilecek ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerine engel oluşturacak şekilde gerek ailede, gerekse okullarda din eğitimine ağırlık verilmeli, gençler milli ve manevi değerlerden haberdar edilmelidir.

7- Öğretmen, eğitim ve öğretimde önemli bir unsurdur. Öğretmenler en iyi şekilde yetiştirilmeli ve sosyal hayatta layık oldukları statüye kavuşturulmalıdır. Din eğitiminde görev alacak öğretmenler iyi bir eğitime tabi tutulmalı ve branşlarında söz sahibi olmalıdır. Bu çerçevede İlahiyat Fakültelerinde nitelikli bir din eğitimi verilmelidir.

8- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine yönelik sık sık hizmet-içi eğitim kursları düzenlenmeli ve bu kurslar öğretmenlerin branşlarında kendilerini yenilemeleri açısından verimli hale getirilmelidir.

9- Eğitimde milli dilimiz olan Türkçeye ağırlık verilmelidir. Gençlerimiz aşırı bir yabancı dil hayranlığı ile kendi öz dillerine yabancılaştırılmamalıdır.

10- Kadınlar okuma hakkına sahip olmalı, aldıkları eğitimin sonucunda her türlü meslekte görev almalı ve sosyal hayatın içinde etkin bir şekilde yer almalıdır.

11- Üniversitelerimizde gece öğretimi son derece önemli bir uygulamadır. İlahiyat Fakültelerinde ara verilen gece öğretimine yeniden

başlanmalıdır. Bu durum üniversitelerde fırsat eşitliği açısından bir olumsuzluktur.

12- Meslek Yüksekokullarının sayısı artırılmalıdır. Durdurulan İlahiyat Meslek Yüksekokullarına tekrar öğrenci alınmalıdır. Bu okullar din görevlilerimizin yüksek dini tahsil görmeleri açısından bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

13- Diyanet İşleri Başkanlığı Anayasa'da ifade edilen görevlerini en iyi şekilde yerine getirmelidir. Bu kuruluş sürekli kendini yenilemeli, siyasetten uzak durmalı, en iyi şekilde teşkilatlanmalı ve insanların dini problemlerine çözüm üretmelidir.

14- Milli Eğitim Bakanlığı, okullara yönelik Din Eğitimi müfredat programının belirlenmesinde ve bu müfredat programı doğrultusunda kitaplar hazırlanmasında din işlerini yürütmekle görevli Diyanet İşleri Başkanlığı ile sürekli işbirliği içinde olmalıdır.

15- Din görevlileri aşırılıklardan kaçınmalı, tavır ve davranışlarında, insanlarla olan ilişkilerinde ölçülü olmalı, taassuptan ve saplantılardan kendilerini arındırmalıdır.

16- Din görevlileri siyasetten uzak durarak bütün halkı kucaklamalıdır. Din görevlilerinin temel gayeleri İslam'ı anlatmak, siyasi düşünceler ve değişik nedenlerden dolayı insanlar arasında ortaya çıkan ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyen anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak olmalıdır.

17- Toplumsal dayanışmayı sağlamak, milli birlik ve bütünlüğümüzü korumak için ciddi ve yeterli bir din eğitimi verilmelidir. Halkımız taassuba ve hurafelere yol açan yanlış, sağlıksız ve yetersiz bir din eğitiminden korunmalıdır.

18- Devlet, din eğitimi konusunda öncülüğünü devam ettirmelidir. Devletin İslam dini ile ilgili eğitim ve öğretimi cemaatlere bırakmayarak bizzat üstlenmesi doğru bir karardır.

19- Din eğitimi konusunda sorumluluğu üstlenen devlet üzerine düşen görevi tam olarak yerine getirmelidir. Anayasa'da ifadesini bulduğu üzere zorunlu din eğitimi dışında ayrıca istekliler için de temel bir hak

olarak din eğitimi planlamasına gidilmelidir. İsteğe bağlı din eğitimi ilk ve orta öğretim kurumlarının her kademesinde verilmelidir. Bunun yanında derslerde Kur'an-ı Kerim anlamıyla birlikte öğretilmeli, Hz. Peygamberin hayatı bir bütünlük içerisinde ders konusu yapılmalıdır.

Arvasi'yi araştıranlar görecektirler ki, onun şahsında din kültürü ve ahlak bilgisi eğitimi ve öğretimi önemli ve ciddi bir konudur. Ona göre ahlaki ve manevi değerlerimizi çocuklarımıza çok küçük yaşlarda öğretilmesi gerekmektedir. Bu nedenle okul hayatına başlayan kişilere ilköğretim birinci sınıftan itibaren din ve ahlak eğitimi verilmelidir. Arvasi'nin din eğitimi ve öğretimi konusundaki hassasiyeti ve kaygıları, tez çalışmamızda üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Ona göre eğitimin, kişisel ve toplumsal boyutu dikkate alınarak, milletimizin görüş ve düşünceleri doğrultusunda da incelenmelidir. Bu konudaki görüşler belirgin ve net olmalıdır. Bu konular hakkında ileri atılan fikirler, esnek bir yapıya sahip olmamalıdır. Milletimizin görüş ve düşüncelerini yüzeysel olarak ele alan, siyasi oyunlara alet eden, vatan evlatlarını sömürgeci öğretmenlerin eline teslim eden yetkililerin hareketlerini ciddiyyetten uzak olarak gören Arvasi, milletimizin çoğunluğunu teşkil eden Müslüman – Türk halkının, ciddi, samimi ve yeterli bir din eğitimi ve öğretimi beklentisinin yerine getirilmesini tavsiye etmektedir.

## KAYNAKÇA

- ARVASI, S.A. (2001). *Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- ARVASI,S.A. (2008). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.
- Arkan, A. (2005). "Farabi'nin Gözüyle Ahlak-Siyaset İlişkilerinin Analizi". Sakarya, Adapazarı: **Sakarya Üniversitesi İktisat ve İdarî Bilimler Fakültesi 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**.
- Arvas, H. (2019, Nisan 13). **Ahmet Arvasi'nin Hayatı ve Kişiliği**. (M. B. Arvas, Röportaj Yapan)
- Arvas, M. (1990). "Merhum Babamızın Anlattıkları Hatıralardan.". *Ufuk Çizgisi Dergisi*, sayı(4).
- Arvasi, M. (1998). "Oğlu Seyyid Murat Arvasi İle Babası Hakkında." *Feyz Aylık Fikir Kültür Aktüalite Dergisi*(4).
- Arvasi, S. A. (1965). *İleri Türk Milliyetçiliği ilkeleri*. İstanbul: Doğan Güneş Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1978)." Milliyetçi Düzende Türk Milli Eğitimi". *Üç Aylık İlmî Araştırma ve İnceleme Dergisi*(1).
- Arvasi, S. A. (1983)." Manevi Kalkınma". *Milli Kültür Eğitim Derneği*.
- Arvasi, S. A. (1983). "Milli Eğitimin Fonksiyonları." *Mili Eğitim ve Kültür Dergisi*, 95.
- Arvasi, S. A. (1984). Maarifte Sistem Arayışları. *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*.95
- Arvasi, S. A. (1986). "Muallim ve Müellim". *Milli Eğitim Dergisi*.
- Arvasi, S. A. (1990). *Türk - İslam Ülküsü 1*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1990). *Türk-İslam Ülküsü 2*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1991). *Türk-İslam Ülküsü 3*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1993). *Doğu Anadolu Gerçeği*. İstanbul: Burak Yayınları.
- Arvasi, S. A. (1996). *Emperyalizmin Oyunları*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1998). *Akıl ve Gönül*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Arvasi, S. A. (1998). *Kadın Erkek Üzerine*. İstanbul: Burak Yayın Evi.
- Arvasi, S. A. (2008). *Hasbihal 1*. İstanbul: Bilgeoğuz.

- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 2**. İstanbul: Bilgeoğuz.
- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 3**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 4**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 5**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 6**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2008). **Hasbihal 6**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2015). **Sohbetler**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2018). **Türk İslam Ülküsü**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Arvasi, S. A. (2018). **Türk İslam Ülküsü**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Atay, H. (2004). **Farabi'nin Üç Eseri: Mutluluğu Kazanma-Eflatun Felsefesi-Aristo Felsefesi**. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Ayhan, H. (2001). **Din Eğitimi ve Öğretimi: 21. Yüzyılda Beklentiler, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi**. İstanbul: Serdar yayıncılık.
- Azman, A. (1995). **Türk Aydınının Kendini Tanımlama Sorunu. Türk Aydın ve kimlik sorunu**. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bakanlığı, M. E. (1966). **Yaygın Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Barrett, W. (2007). **İrrasyonel İnsan**. İstanbul: Hece Yayınları.
- Cengiz, O. (2020). **Seyyid Ahmet Arvasi ve Temel Fikirleri**. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Ceylan, Y. (2004). **Din ve Ahlak**. İstanbul: Doğu Batı.
- Çetin, M. (1993). "Arvasi'nin Estetik Anlayışı." **Yeni Hafta Gazetesi**, 17.
- Çetin, M. (1999). "Mutlu Azınlık ve inanmış Aydın." **Yeni Hafta Gazetesi**, 3-5.
- Çevik, M. (1965). **İleri Türk Milliyetçiliğinin İlkeleri**. İstanbul: Doğan Güneş Yayın Evi.
- Dinçer, Ö. (1974). **1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi**. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Doğrucan, A. (2015, Haziran 05). **Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı**. "Türk-İslam Düşüncesi Açısından Manevi Kalkınma", 4-12.

- Dünder, M. (2011). *İlk Dönem İslami Eğitim -Öğretim Faaliyetleri*. İstanbul: İşrak Yayınları.
- Akdeniz,F.(2009)."Aydın İnsanın Görevi ". <http://turkoloji.cu.edu.tr>.(12.04.2019)
- Geray, C. (1978). *Halk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Gözütok, Ş. (2016). *Hazreti Peygamber'in(s.a.v) Eğitim Metodları*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Gözütok, Ş. (2016). *Hz. Peygamberin Hadislerinde Eğitim Metotları*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1972). *Milliyetçi Eğitim Sistemi*. İstanbul: Töre-Devlet Yayınevi.
- Haschel, N. D. (1965). *Rochester*. USA: Fulton County.
- Işık, İ. (2004). *Yazarlar Sözlüğü Ansiklopedisi* (Cilt 3). İstanbul: Elvan Yayınları.
- Jaschke, G. (1972). *Yeni Türkiye'de İslamlık*. (H. Öz, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kanun, 2. H. (1965). *22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun*. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı.
- Keçebaş, A. (1991, Ocak 11). **Ahmet Arvasi'nin Küçük Kardeşi Tahir Arvas Ağabeyini Anlattı**. *Yeni Düşünce Gazetesi*, s. 5.
- Kızılabdullah, Y. (2017). *Din Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kuvancı, M. (1998). *Seyyid Ahmet Arvasi Hayatı – Tefekkürü – Eserleri*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Nasr, S. H. (1985). *Üç Müslüman Bilge*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Niebuhr, R. (1945). *İnsanın Doğası ve Kaderi*. USA: The Editor.
- Oğuzkan. (1981). *Eğitim Terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Öner, S. (1990). "Türk İslam ülküsü müttefiklerinin eğitimle ilgili düşünceleri." *Yeni Ufuk Çizgisi Dergisi*, (4)
- Parladır, S. (1985). *Din Eğitimi Ders Notları*. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 2.
- Pascal, B. (2006). *Düşünceler*. İstanbul: Kaknüs.
- Pazarlı, O. (1980). *İslam'da Ahlak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.



- Semerci, M. O. (2012). *Hatıraların Aydınlığında Seyyid Ahmet Arvasi*. İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Sezen, Y. (1990). Çağdaş Düşünce Tarihimizde S. Ahmed Arvasi. *Ufuk Çizgisi Dergisi*, 813-847.
- Sezgin, A. (1990). Seyyid Ahmet Arvasi. *Ufuk Çizgisi Dergisi* (6).
- Taymaz, H. (1978). *Hizmetiçi Eğitim, Ders Notları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- tdk.gov.tr*. (2019, 3 27). **Türk Dil Kurumu**. adresinden alınmıştır
- Tek, H. (1990)." İz bırakanlarla Mülakat." *Bizim Ocak Dergisi*, 30-36.
- Teşkilatı, D. P. (1972). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Tosun, C. (2001). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tosun, C. (2001). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Turan, O. (1964). *Türkiye'de Manevi Buhran*. Ankara: Hilal Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1987). *Ziya Gökalp'in Sosyolojisinin Temel İlkeleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyet 1982i Anayasası. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982*. Ankara: Kuram Kitap.
- Ülken, H. Z. (1983). *İslâm Felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Williams, R. (1976). *Keywords, A Vocabulary of Culture and Society*. Glasgow: First Published.
- Yakıt, İ. (1993). *Batı Düşüncesi ve Mevlâna*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yakıt, İ. (2002). *Türk-İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yavuz, K. (1998). *Günümüzde Din Eğitimi*. Adana: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yazıcı, O. (1997)." Vefatının 9. Yılında, Türkiye'nin özlediği münevver: S.Ahmet Arvasi" *Kültür Dünyası. Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 19.
- Yılmaz, İ. (2010). **Ayn Raynd**. [http:// yilmaz.mersin.edu.tr](http://yilmaz.mersin.edu.tr).,(15.12.2019).

## ÖZ GEÇMİŞ

### A. Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Meryem Betül ARVAS  
Doğum Tarihi : 27.07.1979  
Yabancı Dil Bilgisi : -  
Görev yeri : İpekyolu İlçe Müftülüğü  
E-posta Adresi : mbetularvas@gmail.com  
Telefon : 506-815 85 09

### B. Eğitim Bilgileri

Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Kamu Yönetimi(2006)  
Atatürk Üniv. İlahiyat Önlisans (2016)

### C. İş Tecrübesine Ait Bilgiler

Diyaret İşleri Başkanlığı :Kur'an Kursu Öğreticisi



VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

21/04/2020

Tez Başlığı / Konusu:

**“Seyyit Ahmet Arvasi'nin Genel Eğitim Bağlamında Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri”**

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin 21/04/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %19 (yüzde Ondokuz) dur.

**Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:**

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

21/04/2020  
Meryem Betül ARVAS

Adı Soyadı : Meryem Betül ARVAS

Öğrenci No:169214023

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Tezli Yüksek Lisans

Statüsü : Y. Lisans ■

Doktora □

DANIŞMAN  
Prof. Dr. Şakir GÖZTOK  
21/04/2020

ENSTİTÜ BAŞKANLIĞI  
U Y G Ü N D Ü R  
20  
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR  
Enstitü Müdürü

